

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ЮРИДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені ЯРОСЛАВА МУДРОГО

Електронне видання

**ПРОБЛЕМИ КВАЛІФІКАЦІЇ
КОРУПЦІЙНИХ
І ПОВ'ЯЗАНИХ З КОРУПЦІЄЮ
ЗЛОЧИНІВ**

**НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИЙ
ПОСІБНИК**

Харків
2017

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ЮРИДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені ЯРОСЛАВА МУДРОГО**

**ПРОБЛЕМИ КВАЛІФІКАЦІЇ
КОРУПЦІЙНИХ
І ПОВ'ЯЗАНИХ З КОРУПЦІЄЮ
ЗЛОЧИНІВ**

**НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИЙ
ПОСІБНИК
ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ
ТА ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ**

**для студентів 4-го курсу
Інституту прокуратури та кримінальної юстиції**

**першого (бакалаврського) рівня
галузь знань 08 “Право” спеціальності 081 “Право”**

**Харків
2017**

Проблеми кваліфікації корупційних і пов'язаних з корупцією злочинів: навчально-методичний посібник для самостійної роботи та практичних занять для студентів 4-го курсу Інституту прокуратури та кримінальної юстиції першого (бакалаврського) рівня галузь знань 08 “Право” спеціальності 081 “Право” / авт.: В. Я. Тацій, В. І. Тютюгін, В. М. Киричко та ін. – Харків: Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого, 2017. – 114 с.

А в т о р и: В. Я. Тацій,
 В. І. Тютюгін,
 В. М. Киричко,
 Ю. В. Гродецький,
 О. Е. Радутний,
 С. В. Гізімчук,
 О. В. Зайцев,
 М. А. Рубашенко

*Рекомендовано до видання редакційно-видавничою радою
університету (протокол № 10 від 16.10.2016 р.)*

© Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого, 2017

З М І С Т

Загальні положення	4
I. Програма навчальної дисципліни “Проблеми кваліфікації корупційних і пов’язаних з корупцією злочинів” ...	6
II. Завдання, методичні рекомендації та література для практичних занять і самостійної роботи.....	18
Тема 1. Поняття корупційних і пов’язаних з корупцією злочинів. Загальні положення щодо кваліфікації корупційних і пов’язаних з корупцією злочинів.....	18
Тема 2. Кваліфікація зловживання владою, службовим становищем або повноваженнями.....	28
Тема 3. Кваліфікація привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем.....	38
Тема 4. Кваліфікація службового підроблення і декларування недостовірної інформації.....	45
Тема 5. Кваліфікація підкупу службової особи або особи, яка надає публічні послуги, або працівника підприємства, установи чи організації.....	51
Тема 6. Кваліфікація прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою або особою, яка надає публічні послуги, або працівником підприємства, установи чи організації, поєднаного з вимаганням такої вигоди.....	62
Тема 7. Звільнення від кримінальної відповідальності особи, яка запропонувала, пообіцяла або надала неправомірну вигоду службовій особі або особі, яка надає публічні послуги, або працівнику підприємства, установи чи організації. Кваліфікація провокації підкупу.....	69
Тема 8. Кваліфікація незаконного збагачення.....	76
Тема 9. Кваліфікація зловживання впливом.....	84
Тема 10. Кваліфікація протиправного впливу на результати офіційних спортивних змагань.....	90
Тема 11. Кваліфікація легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом.....	97
III. Список літератури та матеріали судової практики до всіх тем	104
IV. Питання для підготовки до іспиту.....	108

ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

Цільове призначення навчальної дисципліни “Проблеми кваліфікації корупційних і пов’язаних з корупцією злочинів” полягає в більш ретельному та поглибленому вивченні таких злочинів. Це зумовлено тим, що до цих груп злочинів належать злочини, передбачені різними розділами Особливої частини Кримінального кодексу України (*далі* – КК), і при їх кваліфікації необхідні спеціальні знання щодо особливостей таких злочинів, їх місця і зв’язків у системі КК, а також системі законодавства України. До того ж зазначена необхідність продиктована великою кількістю змін, унесених до КК, що стосуються зазначених злочинів, а також численними вадами законодавчих новел, які ускладнили як науковцям, так і практичним працівникам визначення правильного змісту нових кримінально-правових норм і приписів, їх тлумачення і застосування на практиці. У цьому зв’язку також важливим є і підвищення актуальності боротьби з корупційними і пов’язаними з корупцією злочинами.

Дана дисципліна вивчається протягом семестру на IV курсі Інституту прокуратури та кримінальної юстиції і забезпечується згідно з програмою читанням лекцій (26 годин), проведенням практичних занять (практикумів) і колоквіумів (22 години), консультацій, самостійною роботою студентів (57 годин) і складанням іспиту.

Посібник включає до себе програму навчальної дисципліни “Проблеми кваліфікації корупційних і пов’язаних з корупцією злочинів”, завдання, методичні рекомендації та літературу для практичних занять і самостійної роботи студентів, в тому числі контрольні питання для підготовки до іспиту.

При підготовці до колоквіумів і практикумів необхідно, насамперед, звертатись до переліку питань, які зазначені по кожній темі в певній послідовності, поєднанні й конкретизації, що сприяє більш повному і точному засвоєнню законодавчих і теоретичних положень. Тому при вивченні кожної теми доцільно керуватись цим переліком, а також методичними рекомендаціями, що стосуються кожного питання окремо. Такі рекомендації поєднують в собі як рекомендації щодо послідовності дій із вивчення конкретних положень чи опрацювання матеріалів, так і окремі настанови щодо правильного вирішення складних питань теми або щодо врахування дискусійного характеру окремих питань.

До кожної теми надано перелік літератури та матеріалів судової практики, який доцільно використовувати разом із переліком літератури до всіх тем, наведеного після матеріалу по останній темі. Додатково можуть бути використані й інші наукові роботи та матеріали судової практики, які можна відшукати самостійно в бібліотеці Національного юридичного університету ім. Ярослава Мудрого, Інтернеті чи іншим шляхом.

При підготовці до практикумів студентам необхідно у письмовому вигляді виконати практичні завдання, в яких описані діяння, що підлягають кримінально-правовій кваліфікації. Спочатку слід запропонувати рішення виходячи з фактичних даних, зазначених у завданні, сприймати їх як вже встановлені й не доповнювати чи змінювати їх, а також навести відповідну аргументацію на підтвердження правильності запропонованого рішення.

Важливо пам'ятати, що коли йдеться про кримінально-правову кваліфікацію діянь, то основними аргументами мають виступати приписи КК, а додатковими – теоретичні положення і матеріали судової практики. Разом з тим обмеженість фактичних даних у ряді випадків потребує варіантних рішень, залежних від припустимого додаткового встановлення фактичних даних, що сприяє більш цінному засвоєнню поставлених питань.

Насиченість тем складними питаннями обумовлює необхідність системної організації проведення занять. Зокрема, ефективним засобом прискорення розгляду питань може виступати призначення основного доповідача по кожному питанню теми з наданням йому можливості виступити з коротким реферативним повідомленням.

Оцінка рівня знань студента включає до себе оцінку його роботи при підготовці й проведенні практикумів та колоквиумів (максимум 40 балів) і відповіді на екзамені (максимум 60 балів).

Оволодіння студентами навчальною дисципліною “Проблеми кваліфікації корупційних і пов’язаних з корупцією злочинів” дозволяє засвоїти питання кваліфікації зазначених злочинів більш досконало і поглиблено порівняно з навчальною дисципліною “Кримінальне право України”. Таким чином, набуті студентами знання є важливою передумовою правильної кваліфікації вказаних злочинів у їх майбутній практичній діяльності.

ЗАТВЕРДЖЕНО
вченою радою Національного
юридичного університету
імені Ярослава Мудрого
(протокол № 10 від 22.04.2016 р.)

І. ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ “ПРОБЛЕМИ КВАЛІФІКАЦІЇ КОРУПЦІЙНИХ І ПОВ’ЯЗАНИХ З КОРУПЦІЄЮ ЗЛОЧИНІВ”

Розділ 1. ПОНЯТТЯ КОРУПЦІЙНИХ І ПОВ’ЯЗАНИХ З КОРУПЦІЄЮ ЗЛОЧИНІВ. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ ЩОДО КВАЛІФІКАЦІЇ КОРУПЦІЙНИХ І ПОВ’ЯЗАНИХ З КОРУПЦІЄЮ ЗЛОЧИНІВ

Загальна характеристика антикорупційного законодавства. Поняття корупції і корупційних правопорушень за Законом України “Про запобігання корупції” від 14 жовт. 2014 р. № 1700-VII. Суб’єкти, на яких поширюється дія цього Закону. Суспільна небезпечність корупції.

Поняття корупційних злочинів. Кримінально-правове визначення корупційних злочинів. Види корупційних злочинів. Значення законодавчого визначення корупції для вирішення питання про визнання злочину корупційним.

Поняття правопорушень, пов’язаних з корупцією, за Законом України “Про запобігання корупції”. Поняття злочинів, пов’язаних з корупцією, як виду таких правопорушень. Особливості їх суспільної небезпечності. Юридичне значення виділення таких злочинів. Злочини, які мають інший зв’язок з корупцією.

Ознаки родового та безпосередніх об’єктів корупційних і пов’язаних з корупцією злочинів, їх значення для кваліфікації таких злочинів.

Предмети корупційних і пов’язаних з корупцією злочинів, їх види. Поняття та види неправомірної вигоди, її відмежування від подарунка. Співвідношення неправомірної вигоди і хабара.

Форми вчинення корупційних і пов’язаних з корупцією злочинних діянь. Зв’язок таких діянь з певними повноваженнями

чи становищем винної особи, його види та значення для кваліфікації злочинів.

Загальна характеристика законодавчих конструкцій об'єктивної сторони корупційних і пов'язаних з корупцією злочинів. Правила визначення одного неоподаткованого мінімуму доходів громадян та його застосування при кваліфікації корупційних і пов'язаних з корупцією злочинів.

Загальна характеристика суб'єктивної сторони корупційних і пов'язаних з корупцією злочинів. Неправомірна вигода як мета вчинення корупційних діянь.

Особливості законодавчого вирішення питання про суб'єктів корупційних і пов'язаних з корупцією злочинів. Поняття та види службових осіб. Конституційні та інші правові засади їх діяльності. Поняття службової особи юридичної особи приватного права. Поняття осіб, які здійснюють професійну діяльність, пов'язану з наданням публічних послуг, правові засади їх діяльності.

Загальна характеристика міжнародних договорів України про боротьбу з корупційними і пов'язаними з корупцією правопорушеннями. Їх значення для вирішення питань про поняття та види корупційних і пов'язаних з корупцією злочинів, а також для вирішення окремих питань кваліфікації таких злочинів.

Р о з д і л 2. КВАЛІФІКАЦІЯ ЗЛОВЖИВАННЯ ВЛАДОЮ, СЛУЖБОВИМ СТАНОВИЩЕМ АБО ПОВНОВАЖЕННЯМИ

Загальна характеристика законодавчих змін кримінально-правових норм про зловживання владою, службовим становищем або повноваженнями.

Характеристика складів злочинів, передбачених КК: а) зловживання владою або службовим становищем; б) зловживання повноваженнями службовою особою юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми; в) зловживання повноваженнями особами, які надають публічні послуги. Поняття зловживання владою або службовим становищем, його співвідношення з поняттям зловживання повноваженнями. Об'єкт і об'єктивна сторона злочинів. Характеристика

діянь. Зв'язок діянь з владою, певними повноваженнями чи становищем винної особи. Наслідки злочинів та їх види. Момент закінчення злочинів. Суб'єктивна сторона злочинів. Особливості форми вини. Мета вчинення злочинів та її значення для їх кваліфікації. Поняття неправомірної вигоди. Суб'єкти злочинів.

Кваліфікуючі ознаки злочинів. Поняття тяжких наслідків, їх види та психічне ставлення до них винної особи. Вирішення питання про необхідність додаткової кваліфікації вчиненого за іншими статтями КК. Поняття особи похилого віку та неповнолітньої чи недієздатної особи. Кваліфікація вчинення злочину повторно.

Відмежування зловживання владою, службовим становищем або повноваженнями від суміжних злочинів, зокрема перевищення влади або службових повноважень працівником правоохоронного органу, службової недбалості, недбалого ставлення до військової служби та бездіяльності військової влади. Співвідношення норм про зловживання владою, службовим становищем або повноваженнями в системі Особливої частини КК. Кваліфікація злочинів при конкуренції статей КК.

Р о з д і л 3. КВАЛІФІКАЦІЯ ПРИВЛАСНЕННЯ, РОЗТРАТИ МАЙНА АБО ЗАВОЛОДІННЯ НИМ ШЛЯХОМ ЗЛОВЖИВАННЯ СЛУЖБОВИМ СТАНОВИЩЕМ

Кримінально-правові умови визнання привласнення, розтрати майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем корупційним злочином. Суспільна небезпечність таких злочинів.

Особливості конструкції статті КК, яка передбачає відповідальність за привласнення, розтрату майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем. Склади злочинів. Місце даної кримінально-правової норми в системі злочинів проти власності і його значення для кваліфікації злочинів.

Характеристика основних складів злочинів. Об'єкти злочинів. Предмети злочинів, їх ознаки. Об'єктивна сторона. Форми вчинення цих злочинів та їх співвідношення між собою. Поняття привласнення, розтрати майна та заволодіння ним шляхом

зловживання службовим становищем. Характеристика злочинних дій і способів їх вчинення. Конструкція об'єктивної сторони злочинів. Момент закінчення злочинів. Суб'єктивна сторона. Мотив і мета вчинення злочинів та їх значення для кваліфікації. Суб'єкти злочинів та їх спеціальні ознаки. Кваліфікація співучасті у вчиненні цих злочинів осіб, які не є спеціальними суб'єктами. Значення розміру для відмежування цих злочинів від адміністративних правопорушень.

Кваліфікуючі ознаки. Вчинення злочину повторно: законодавче визначення, відмежування від продовжуваного злочину та співвідношення із сукупністю злочинів. Особливості кваліфікації вчинення злочину за попередньою змовою групою осіб або організованою групою. Диференціація кримінальної відповідальності залежно від розміру. Законодавче визначення великого та особливо великого розмірів та їх практичне встановлення.

Відмежування привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим від інших злочинів проти власності та від зловживання владою, службовим становищем або повноваженнями.

Розділ 4. КВАЛІФІКАЦІЯ СЛУЖБОВОГО ПІДРОБЛЕННЯ І ДЕКЛАРУВАННЯ НЕДОСТОВІРНОЇ ІНФОРМАЦІЇ

Загальна характеристика законодавчих змін КК щодо службового підроблення і декларування недостовірної інформації.

Службове підроблення. Поняття службового підроблення. Об'єкт і предмет злочину. Поняття офіційного документа. Об'єктивна сторона. Характеристика дій. Момент закінчення злочину. Суб'єктивна сторона. Форма вини. Поняття завідомості та її значення для кваліфікації злочину. Особливості суб'єкта злочину.

Кваліфікуюча ознака. Поняття тяжких наслідків, їх види та особливості причинного зв'язку і психічного ставлення до них винної особи.

Співвідношення службового підроблення із зловживанням владою, службовим становищем або повноваженнями. Від-

межування службового підроблення від інших злочинів, пов'язаних з підробкою документів. Кваліфікація цього злочину при конкуренції статей КК.

Декларування недостовірної інформації. Об'єкт і предмет декларування недостовірної інформації. Поняття декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, і недостовірних відомостей. Об'єктивна сторона злочину. Особливості форм вчинення цього злочину. Момент закінчення злочину. Суб'єктивна сторона злочину. Форма вини. Поняття завідомості та її значення для кваліфікації злочину. Особливості суб'єкта злочину. Поняття суб'єкта декларування.

Відмежування декларування недостовірної інформації від суміжних злочинів та адміністративних правопорушень.

Р о з д і л 5. КВАЛІФІКАЦІЯ ПІДКУПУ СЛУЖБОВОЇ ОСОБИ АБО ОСОБИ, ЯКА НАДАЄ ПУБЛІЧНІ ПОСЛУГИ, АБО ПРАЦІВНИКА ПІДПРИЄМСТВА, УСТАНОВИ ЧИ ОРГАНІЗАЦІЇ

Загальна характеристика законодавчих змін кримінально-правових норм про підкуп службової особи або особи, яка надає публічні послуги, або працівника підприємства, установи чи організації. Загальне поняття такого підкупу і його відмінність від одержання зазначеними особами неправомірної вигоди шляхом вимагання за характером суспільної небезпечності.

Кваліфікація дії особи, яка підкупує службову особу або особу, яка надає публічні послуги, або працівника підприємства, установи чи організації. Загальна характеристика кримінально-правових норм, які встановлюють відповідальність за такі дії.

Характеристика основних складів злочинів, передбачених ч. 1 ст. 354, 368-3, 368-4, 369 КК. Об'єкт і предмет злочинів. Поняття неправомірної вигоди. Об'єктивна сторона. Види дій та їх характеристика. Законодавчі визначення пропозиції і обіцянки неправомірної вигоди. Співвідношення цих понять з наданням неправомірної вигоди. Спрямованість дій на задоволення своїх або третьої особи незаконних інтересів. Момент закінчення

злочину. Суб'єктивна сторона. Пов'язаність умислу особи, яка вчинює такі злочини, з умислом особи, яка приймає пропозицію, обіцянку або одержує неправомірну вигоду. Суб'єкти злочинів. Особливості суб'єктів прохання неправомірної вигоди за ч. 1 ст. 368-3 і 368-4 КК.

Кваліфікація дій службової особи або особи, яка надає публічні послуги, або працівника підприємства, установи чи організації, вчинюваних при підкупі їх іншою особою. Загальна характеристика кримінально-правових норм, які встановлюють відповідальність за такі дії.

Характеристика основних складів злочинів, передбачених ч. 3 ст. 354, 368-3, 368-4, ч. 1 ст. 368 КК. Об'єкт і предмет злочину. Поняття неправомірної вигоди. Об'єктивна сторона. Види дій та їх характеристика. Особливість законодавчого вирішення питання про місце прохання надати неправомірну вигоду у складах злочинів. Співвідношення прийняття пропозиції і обіцянки неправомірної вигоди з одержанням такої вигоди та проханням її надати. Момент закінчення злочину. Суб'єктивна сторона. Пов'язаність умислу особи, яка вчинює такий злочин, з умислом особи, яка пропонує, обіцяє або надає неправомірну вигоду. Мотиви вчинення злочинів. Суб'єкти злочинів.

Кваліфікуючі ознаки підкупу службової особи або особи, яка надає публічні послуги, або працівника підприємства, установи чи організації. Загальна характеристика кримінально-правових норм, які передбачають такі кваліфікуючі ознаки.

Вчинення злочину повторно: законодавче визначення, відмежування від продовжуваного злочину та співвідношення із сукупністю злочинів. Особливості кваліфікації вчинення зазначених злочинів за попередньою змовою групою осіб або організованою групою. Диференціація кримінальної відповідальності залежно від розміру неправомірної вигоди. Визначення значного, великого та особливо великого розмірів неправомірної вигоди та їх практичне встановлення. Поняття службових осіб, які займають відповідальне або особливо відповідальне становище, та їх значення для кваліфікації зазначених злочинів.

Кваліфікація іншого злочину, вчиненого при підкупі службової особи або особи, яка надає публічні послуги, або пра-

цівника підприємства, установи чи організації. Відмежування зазначеного підкупу від інших злочинів, пов'язаних з одержанням неправомірної вигоди, а також від адміністративних правопорушень, що виражаються у порушенні встановлених законом обмежень і заборон щодо одержання подарунка.

**Розділ 6. КВАЛІФІКАЦІЯ ПРИЙНЯТТЯ ПРОПОЗИЦІЇ,
ОБІЦЯНКИ АБО ОДЕРЖАННЯ НЕПРАВОМІРНОЇ ВИГОДИ
СЛУЖБОВОЮ ОСОБОЮ АБО ОСОБОЮ, ЯКА НАДАЄ
ПУБЛІЧНІ ПОСЛУГИ, АБО ПРАЦІВНИКОМ ПІДПРИЄМСТВА,
УСТАНОВИ ЧИ ОРГАНІЗАЦІЇ, ПОЄДНАНОГО
З ВИМАГАННЯМ ТАКОЇ ВИГОДИ**

Загальна характеристика законодавчих змін КК щодо відповідальності за прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою або особою, яка надає публічні послуги, або працівником підприємства, установи чи організації, поєднаного з вимаганням такої вигоди. Відмінність одержання зазначеними особами неправомірної вигоди шляхом вимагання від одержання ними такої вигоди при здійсненні їх підкупу іншими особами за характером суспільної небезпечності.

Загальна характеристика кримінально-правових норм, які встановлюють відповідальність за прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою або особою, яка надає публічні послуги, або працівником підприємства, установи чи організації, поєднаного з вимаганням такої вигоди (ч. 4 ст. 354, 368-3, 368-4, ч. 3 ст. 368 КК). Поняття і види вимагання неправомірної вигоди, його законодавче визначення. Погроза заподіяти шкоду правам чи законним інтересам іншої особи як ознака вимагання неправомірної вигоди; вирішення цього питання в судовій практиці. Відмінність вимагання неправомірної вигоди від прохання такої вигоди і її значення для кваліфікації злочинів. Особливості законодавчої конструкції об'єктивної сторони. Злочинні дії, з якими поєднується вимагання неправомірної вигоди. Момент закінчення злочинів. Кваліфікація злочинів за наявності у вчиненому вимаганні складу злочину, передбаченого іншими статтями КК.

Відмінність зазначених злочинів від вимагання, вчиненого службовою особою з використанням свого службового становища (ч. 2 ст. 189 КК), а також від незаконної вимоги оплати за навчання або за надання медичної допомоги у державних чи комунальних закладах (ч. 2 ст. 183; ч. 1 ст. 184 КК).

**Розділ 7. ЗВІЛЬНЕННЯ ВІД КРИМІНАЛЬНОЇ
ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ОСОБИ, ЯКА ЗАПРОПОНУВАЛА, ПООБІЦЯЛА
АБО НАДАЛА НЕПРАВОМІРНУ ВИГОДУ СЛУЖБОВІЙ ОСОБІ
АБО ОСОБІ, ЯКА НАДАЄ ПУБЛІЧНІ ПОСЛУГИ, АБО ПРАЦІВНИКУ
ПІДПРИЄМСТВА, УСТАНОВИ ЧИ ОРГАНІЗАЦІЇ. КВАЛІФІКАЦІЯ
ПРОВОКАЦІЇ ПІДКУПУ**

Звільнення від кримінальної відповідальності особи, яка запропонувала, пообіцяла або надала неправомірну вигоду службовій особі або особі, яка надає публічні послуги, або працівнику підприємства, установи чи організації.. Загальна характеристика законодавчих змін КК щодо умов такого звільнення та злочинів, яких воно стосується.

Умови звільнення від кримінальної відповідальності особи, яка запропонувала, пообіцяла або надала неправомірну вигоду. Обов'язковий характер такого звільнення. Випадки, в яких зазначене звільнення не застосовується. Правова оцінка дій особи, яка запропонувала, пообіцяла або надала неправомірну вигоду внаслідок вимагання у неї неправомірної вигоди.

Провокація підкупу. Загальна характеристика законодавчих змін кримінально-правової норми про провокацію підкупу.

Поняття провокації підкупу. Об'єкт і об'єктивна сторона. Характеристика діяння. Момент закінчення злочину. Суб'єктивна сторона. Мета вчинення злочину та її значення для кваліфікації злочину. Суб'єкт злочину.

Кваліфікуюча ознака. Поняття службової особи правоохоронного органу.

Співвідношення провокації підкупу і співучасті у вчиненні злочину. Відмежування провокації підкупу від контрольованого правоохоронним органом надання неправомірної вигоди службовій особі або особі, яка надає публічні послуги, або працівнику підприємства, установи чи організації, які вимагали таку вигоду.

Кримінально-правова оцінка дій особи, спровокованої на вчинення підкупу. Особливості вирішення цього питання при провокації підкупу працівником правоохоронного органу, значення для нього законодавчої заборони провокування (підбурювання) особи на вчинення злочину з метою її подальшого викриття, а також практики Європейського суду з прав людини.

Розділ 8. КВАЛІФІКАЦІЯ НЕЗАКОННОГО ЗБАГАЧЕННЯ

Загальна характеристика законодавчих змін кримінально-правової норми про незаконне збагачення. Відмінність незаконного збагачення від підкупу службової особи та від одержання останньою неправомірної вигоди шляхом вимагання за характером суспільної небезпечності.

Об'єкт злочину. Предмет злочину, його законодавче визначення. Об'єктивна сторона. Види дій та їх характеристика. Значення розмірів незаконного збагачення для кваліфікації цього злочину. Міжнародно-правові приписи щодо відповідальності за незаконне збагачення та їх кримінально-правове значення. Актуальність питання про дотримання Конституції України при визначенні змісту кримінально-правової норми про незаконне збагачення. Момент закінчення злочину. Суб'єктивна сторона. Суб'єкт злочину. Законодавче визначення осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування. Проблема забезпечення дотримання принципу верховенства права при визначенні змісту кримінально-правової норми про незаконне збагачення та її практичному застосуванні, шляхи її вирішення.

Кваліфікуючі ознаки. Поняття службових осіб, які займають відповідальне або особливо відповідальне становище. Співвідношення цього злочину з прийняттям пропозиції, обіцянки або одержанням неправомірної вигоди службовою особою, а також із зловживанням владою або службовим становищем.

Розділ 9. КВАЛІФІКАЦІЯ ЗЛОВЖИВАННЯ ВПЛИВОМ

Загальна характеристика законодавчих змін КК щодо зловживання впливом.

Особливості конструкції статті КК, що передбачає від-

повідальність за зловживання впливом. Склади злочинів. Особливості характеру суспільної небезпечності цього злочину.

Характеристика основних складів злочинів. Об'єкт і предмет злочину. Поняття неправомірної вигоди. Об'єктивна сторона. Види дій та їх характеристика. Законодавчі визначення пропозиції і обіцянки неправомірної вигоди. Співвідношення цих понять з наданням неправомірної вигоди, а прийняття пропозиції і обіцянки – з одержанням такої вигоди. Відмінність пропозиції та обіцянки неправомірної вигоди від пропозиції та обіцянки здійснити вплив за надання такої вигоди. Поняття осіб, уповноважених на виконання функцій держави, та його значення для кваліфікації цього злочину. Момент закінчення злочину. Суб'єктивна сторона. Мотив і мета вчинення злочину. Суб'єкт злочину. Проблема визначення суб'єкта прийняття пропозиції, обіцянки та одержання неправомірної вигоди, а також пропозиції та обіцянки здійснити вплив за надання такої вигоди. Міжнародно-правові приписи щодо відповідальності за зловживання впливом та їх кримінально-правове значення.

Кваліфікуюча ознака. Проблема визначення змісту вимагання неправомірної вигоди у складі зловживання впливом.

Співвідношення зловживання впливом з підкупом службової особи або особи, яка надає публічні послуги, або працівника підприємства, установи чи організації, а також з одержанням такими особами неправомірної вигоди шляхом вимагання. Відмежування зловживання впливом від незаконного збагачення. Кваліфікація зловживання впливом за сукупністю з іншими злочинами.

Розділ 10. КВАЛІФІКАЦІЯ ПРОТИПРАВНОГО ВПЛИВУ НА РЕЗУЛЬТАТИ ОФІЦІЙНИХ СПОРТИВНИХ ЗМАГАНЬ

Загальна характеристика законодавчих змін КК щодо протиправного впливу на результати офіційних спортивних змагань. Суспільна небезпечність такого впливу.

Особливості конструкції статті КК, яка передбачає відповідальність за протиправний вплив на результати офіційних спортивних змагань. Склади злочинів.

Характеристика злочину, передбаченого ч. 1 ст. 369-3 КК. Об'єкт і предмет злочину. Об'єктивна сторона. Види дій та їх характеристика. Поняття офіційних спортивних змагань. Способи впливу на результати офіційних спортивних змагань та їх кримінально-правове значення. Кваліфікація одержання особою неправомірної вигоди внаслідок зазначеного впливу. Конструкція об'єктивної сторони злочину. Момент закінчення злочину. Суб'єктивна сторона. Мета вчинення дій та її значення для кваліфікації злочину. Суб'єкт злочину. Значення для вирішення питання про суб'єкта злочину положень Закону України "Про запобігання впливу на результати офіційних спортивних змагань корупційних правопорушень" від 3 листоп. 2015 р. № 743-VIII та Конвенції Ради Європи проти маніпулювання спортивними змаганнями 2014 р., ратифікованої Верховною Радою України 16 листоп. 2016 р.

Кваліфікуючі ознаки. Кваліфікація вчинення злочину повторно. Залежність кваліфікації злочину від віку учасників офіційних спортивних змагань.

Характеристика злочину, передбаченого ч. 3 ст. 369-3 КК. Об'єкт злочину. Предмет злочину. Поняття неправомірної вигоди, законодавче визначення її розмірів та значення останніх для кваліфікації цього злочину. Об'єктивна сторона. Конструкція об'єктивної сторони злочину. Момент закінчення злочину. Суб'єктивна сторона. Суб'єкт злочину. Значення для вирішення питання про суб'єкта злочину положень Закону України "Про запобігання впливу на результати офіційних спортивних змагань корупційних правопорушень" та Конвенції Ради Європи проти маніпулювання спортивними змаганнями 2014 р.

Відмежування протиправного впливу на результати офіційних спортивних змагань від інших злочинів, пов'язаних з одержанням неправомірної вигоди, та від суміжних адміністративних правопорушень. Кваліфікація зазначених злочинів за сукупністю з іншими злочинами.

Розділ 11. КВАЛІФІКАЦІЯ ЛЕГАЛІЗАЦІЇ (ВІДМИВАННЯ) ДОХОДІВ, ОДЕРЖАНИХ ЗЛОЧИННИМ ШЛЯХОМ

Загальна характеристика змін КК щодо легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом. Суспільна небезпечність таких злочинів та їх зв'язок з корупційними злочинами. Міжнародні договори України про боротьбу з легалізацією (відмиванням) доходів, одержаних злочинним шляхом.

Об'єкт злочину. Предмет злочину, його ознаки. Законодавче визначення діяння, яке передувало легалізації (відмиванню) доходів і внаслідок вчинення якого одержаний предмет злочину. Місце вчинення такого діяння і його значення для кваліфікації злочину. Об'єктивна сторона. Характеристика злочинних дій. Конструкція складу злочину. Момент закінчення злочину. Суб'єктивна сторона. Мета вчинення злочину та її значення для його кваліфікації. Суб'єкт злочину. Залежність вирішення питання про суб'єкта злочину від форм його вчинення та від того, чи вчинювала особа діяння, що передувало легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, (прєдикатне діяння).

Кваліфікуючі ознаки. Вчинення злочину повторно, його співвідношення з сукупністю злочинів. Кваліфікації вчинення злочину за попередньою змовою групою осіб або організованою групою. Диференціація кримінальної відповідальності залежно від розмірів предмета злочину. Законодавче визначення великого та особливо великого розмірів та їх практичне встановлення.

Співвідношення легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, з іншими злочинами: а) придбання, отримання, зберігання чи збут майна, одержаного злочинним шляхом; б) використання коштів, здобутих від незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів, прекурсорів, отруйних чи сильнодіючих речовин або отруйних чи сильнодіючих лікарських засобів. Кваліфікація зазначеного злочину за сукупністю з іншими злочинами.

ІІ. ЗАВДАННЯ, МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ТА ЛІТЕРАТУРА ДЛЯ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ І САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Тема 1. Поняття корупційних і пов'язаних з корупцією злочинів. Загальні положення щодо кваліфікації таких злочинів

Колоквіум

Питання

1. Загальна характеристика антикорупційного законодавства і його змін. Поняття корупції, корупційних і пов'язаних з корупцією правопорушень.
2. Поняття і види корупційних злочинів. Значення законодавчого визначення корупції для вирішення питання про визнання злочину корупційним.
3. Поняття і види злочинів, пов'язаних з корупцією.
4. Ознаки родового та безпосередніх об'єктів корупційних і пов'язаних з корупцією злочинів, їх значення для кваліфікації таких злочинів.
5. Предмети корупційних і пов'язаних з корупцією злочинів, їх види. Поняття та види неправомірної вигоди, її відмежування від подарунка. Співвідношення неправомірної вигоди і хабара.
6. Загальна характеристика об'єктивної сторони корупційних і пов'язаних з корупцією злочинів.
7. Загальна характеристика суб'єктивної сторони корупційних і пов'язаних з корупцією злочинів.
8. Правила визначення одного неоподаткованого мінімуму доходів громадян та його застосування при кваліфікації корупційних і пов'язаних з корупцією злочинів.
9. Суб'єкти корупційних і пов'язаних з корупцією злочинів, їх види.
10. Поняття та види службових осіб. Поняття службової особи юридичної особи приватного права.
11. Поняття і види осіб, які здійснюють професійну дія-

льність, пов'язану з наданням публічних послуг. Правові засади визнання осіб такими, що надають публічні послуги.

12. Міжнародні договори України про відповідальність за корупційні і пов'язані з корупцією правопорушення та їх кримінально-правове значення.

Методичні рекомендації

При вивченні *першого питання* слід звернути основну увагу на ті закони України, в яких визначаються поняття корупції, корупційних і пов'язаних з корупцією правопорушень. Йдеться про Закон України “Про запобігання корупції” від 14 жовт. 2014 р. № 1700-VII та попередні антикорупційні закони України. Необхідно детально проаналізувати зміст понять корупції, корупційних і пов'язаних з корупцією правопорушень, їх законодавчі ознаки. При цьому потребують уваги також законодавчі положення, які вказують на відмінність в характері корупційних і пов'язаних з корупцією правопорушень або визначають суб'єктів, на яких поширюється антикорупційний Закон.

При розгляді *другого питання*, насамперед, необхідно виділяти два періоди з різними законодавчими приписами щодо вирішення питання про визнання злочинів корупційними: 1) до 25 січ. 2015 р., коли набрали чинності зміни, внесені до ст. 45 КК Законом України від 14 жовт. 2014 р. № 1698-VII, це питання вирішувалось на підставі загального законодавчого визначення корупції; 2) після зазначеної дати визначення та види корупційних злочинів наведені у примітці до ст. 45 КК. Рекомендується детально проаналізувати останні приписи і з'ясувати значення загального визначення корупції та корупційного правопорушення для вирішення питання про визнання злочину корупційним. Характеризуючи види корупційних злочинів, слід враховувати зміни, внесені до КК, які їх стосуються, зокрема, згідно з законами України від 7 квіт. 2011 р. № 3207-VI; від 15 листоп. 2011 р. № 4025-VI; від 18 квіт. 2013 р. № 221-VII і № 222-VII; від 21 лют. 2014 р. № 746-VII; від 13 трав. 2014 р. № 1261-VII; від 14 жовт. 2014 р. № 1698-VII та № 1700-VII; від 12 лют. 2015 р. № 198-VIII; від 3 листоп. 2015 р. № 743-VIII; від 10 листоп. 2015 р.

№ 770-VIII; від 10 груд. 2015 р. № 889-VIII; від 18 лют. 2016 р. № 1019-VIII; від 15 берез. 2016 р. № 1022-VIII; від 2 черв. 2016 р. № 1403-VIII; від 6 жовт. 2016 р. № 1666-VIII.

Вивчаючи *третє питання*, необхідно враховувати те, що безпосередньо в КК немає визначення злочинів, пов'язаних з корупцією. Тому потребують уваги встановлення і характеристика того зв'язку злочину з корупційним злочином, який обумовлює виділення групи злочинів, пов'язаних з корупцією. Важливо розрізняти: 1) зв'язок, про який йдеться у Законі України “Про запобігання корупції” від 14 жовт. 2014 р. № 1700-VII, і який полягає в порушенні діянням встановлених цим Законом вимог, заборон та обмежень, і 2) інший зв'язок, який виявляється при аналізі корупції як соціального явища, наприклад, зв'язок між отриманням корупціонером неправомірної вигоди у вигляді грошей і легалізацією останніх. Це має значення для настання тих правових наслідків, які передбачені зазначеним Законом і які пов'язані лише з першим видом зв'язку. Закон України “Про засади запобігання і протидії корупції” від 7 квіт. 2011 р. № 3206-VI не передбачав визначення правопорушень, пов'язаних з корупцією.

Далі (*четверте питання*) слід виходити із загальної класифікації об'єктів злочину і з'ясувати ознаки родового та безпосередніх об'єктів корупційних і пов'язаних з корупцією злочинів. Насамперед, це стосується корупційних злочинів, зазначених у примітці до ст. 45 КК. Правильне визначення і розуміння об'єктів злочинів має безпосереднє значення для встановлення суспільної небезпечності діяння і його правильної кваліфікації. У цьому зв'язку рекомендується на прикладі злочинів у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг, проаналізувати залежність кваліфікації злочину від того, яке місце займає один і той самий об'єкт у складі злочину – є основним чи додатковим об'єктом. Крім того, слід з'ясувати значення об'єктів для правильного розуміння системних зв'язків статей розд. XVII Особливої частини КК з іншими статтями КК, передбаченими цим або іншими розділами КК, зокрема, для визнання норми загальною або спеціальною.

Розгляд *п'ятого питання* рекомендується розпочати зі

з'ясування основних видів предметів корупційних і пов'язаних з корупцією злочинів. Потім основну увагу слід звернути на розкриття змісту поняття неправомірної вигоди, оскільки це питання є найбільш складним. З цією метою слід проаналізувати законодавче визначення неправомірної вигоди і з'ясувати особливості кожного виду неправомірної вигоди. Далі необхідно порівняти це визначення з визначенням подарунка, наведеним у ст. 1 Закону України “Про запобігання корупції” від 14 жовт. 2014 р. № 1700-VII. Поява останнього визначення в Законі має важливе значення для кваліфікації злочинів, оскільки у Законі подарунок не лише по-іншому визначається, порівно з неправомірною вигодою, але й визнається предметом не корупційних, а пов'язаних з корупцією правопорушень. Питання про співвідношення неправомірної вигоди і хабара рекомендується висвітлювати з урахуванням законодавчих змін щодо визначення неправомірної вигоди. Це дозволяє більш точно визначити які види неправомірної вигоди виділялись законодавцем в різні періоди і яке співвідношення з поняттям хабара кожного з них.

Шосте питання включає до себе узагальнену характеристику: 1) юридичних ознак, що характеризують об'єктивну сторону корупційних і пов'язаних з корупцією злочинів [зокрема, форми вчинення злочинів (дії та/або бездіяльність), сукупність обов'язкових ознак, суспільно небезпечні наслідки, формальні чи матеріальні склади злочинів, моменти закінчення злочинів]; 2) відображення у статтях про корупційні злочини зв'язку діяння зі службовими повноваженнями особи чи пов'язаними з ними можливостями, про що йдеться у загальному законодавчому визначенні корупції. Такий зв'язок порізно відображений законодавцем у складах злочинів, тому важливо відшукати у статтях КК ті ознаки, які вказують на нього, а також засвоїти основний зміст відповідних понять.

Сьоме питання, передусім, потребує уваги щодо законодавчого вирішення питання про форму вини у корупційних і пов'язаних з корупцією злочинах. Зокрема, слід виділити: а) злочини, які вчинюються лише з прямим умислом; б) злочини, в яких можлива змішана форма вини. Далі варто з'ясувати значення для кваліфікації зазначених злочинів мотиву та мети їх

вчинення. Стосовно тих злочинів, для яких обов'язковою ознакою є мета одержання неправомірної вигоди, пропонується здійснити узагальнення стосовно законодавчих формулювань такої мети в різних складах злочинів. Крім того, важливо також проаналізувати співвідношення мети і мотиву в таких злочинах.

При розгляді *восьмого питання* слід виділяти два аспекти. По-перше, це основне правило застосування неоподаткованого мінімуму доходів громадян при кваліфікації корупційних і пов'язаних з корупцією злочинів. Воно полягає в тому, що застосовується той неоподатковуваний мінімум, який діяв на момент вчинення злочинного діяння (дії або бездіяльності), незалежно від того, коли злочин був розкритий. По-друге, це правила визначення одного неоподаткованого мінімуму доходів громадян, які були різними: а) з 1 верес. 2001 р. до 1 січ. 2004 р. розмір визначався на підставі Указів Президента України від 21 листоп. 1995 р. № 1082/95 і від 25 серп. 1996 р. № 762/96; б) з 1 січ. 2004 р. до 1 січ. 2011 р. розмір визначався на підставі Закону України “Про податок з доходів фізичних осіб” від 22 трав. 2003 р. № 889-VI; в) з 1 січ. 2011 р. розмір визначається на підставі Податкового кодексу. Необхідно засвоїти зміст цих правил, а також особливості застосування неоподаткованого мінімуму доходів громадян при кваліфікації продовжуваного злочину.

Далі (*дев'яте питання*), насамперед, важливо правильно осмислити той факт, що суб'єктами корупційних і пов'язаних з корупцією злочинів можуть виступати як особи, що характеризуються спеціальними ознаками (спеціальні суб'єкти), так і особи, які характеризуються лише загальними ознаками суб'єкта. Для узагальненого представлення інформації про суб'єктів корупційних злочинів рекомендується виділити злочини, вчинювані: 1) службовими особами публічного права (визначеними у примітці до ст. 364 КК); 2) службовими особами юридичних осіб приватного права; 3) будь-якими службовими особами (визначеними у ст. 18 КК); 4) особами, які надають публічні послуги; 5) іншими спеціальними суб'єктами; 6) загальними суб'єктами. При цьому важливо враховувати, що в науці кримінального права питання про те, хто може бути суб'єктом злочину, передбаченого ч. 2 ст. 369-2 КК, має дискусійний характер.

Розгляд *десятого питання* доцільно розпочати з вивчення законодавчих визначень службових осіб, наведених у ч. 3, 4 ст. 18 КК та примітці до ст. 364 КК. Перше з цих визначень стосується всієї Особливої частини КК, а друге – лише ст. 364, 368, 368-2, 369 КК. Треба з'ясувати види та зміст тих функцій, здійснення яких дає підстави для визнання особи службовою. Для вирішення цього завдання певне значення мають роз'яснення Пленуму Верховного Суду України, наведені в постанові “Про судову практику у справах про хабарництво” від 26 квіт. 2002 р. № 5. Потім важливо дослідити особливості службових осіб публічного права, визначених у примітці до ст. 364 КК, і виходячи з них сформулювати теоретичне визначення службових осіб юридичних осіб приватного права. При цьому необхідно також враховувати наявність у примітці до ст. 425 КК законодавчого визначення військових службових осіб.

Щодо *одинадцятого питання*, то воно ускладнено відсутністю законодавчого визначення осіб, які здійснюють професійну діяльність, пов'язану з наданням публічних послуг, і неоднозначністю вирішення цього питання у науці кримінального права. За таких умов обмежувальне тлумачення цього поняття на практиці слід визнати єдино правильним рішенням з погляду забезпечення законності та охорони прав громадян при застосуванні ст. 365-2 та 368-4 КК, які містять невичерпний перелік таких осіб. Це означає, що до таких осіб слід відносити тих, які буквально вказані у цих статтях КК, а інших осіб визнавати такими лише за наявності в конкретному випадку достатніх правових підстав, тобто коли законом особа визнається такою. Публічні послуги мають особливий предмет – певне рішення (результат професійної діяльності), яке має обов'язковий характер для всіх або для визначених законом суб'єктів правовідносин і спричиняє чи здатне спричинити наслідки правового характеру у публічній сфері суспільних відносин, де виконують свої функції органи держави та місцевого самоврядування. Публічні послуги слід відрізняти від послуг, які надаються у сфері господарської діяльності, і адміністративних послуг. За своїм характером публічні послуги мають схожість з останніми, однак суб'єктами адміністративних послуг відповідно до Закону України “Про адміністративні послуги” від 6 верес. 2012 р. № 5203-VI

визнаються такі особи, які не можуть визнаватися суб'єктами злочинів, передбачених ст. 365-2 і 368-4 КК, про що буквально зазначено в цих статтях. Критичного аналізу потребує доповнення, внесене до ст. 365² КК згідно із Законом України від 16 лип. 2015 р. № 629-VIII, яке стосується службових осіб Фонду гарантування вкладів фізичних осіб.

Насамкінець (*дванадцять питання*) необхідно ознайомитись зі змістом міжнародних договорів України про відповідальність за корупційні і пов'язані з корупцією правопорушення. Зокрема, це: 1) Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти корупції, підписана від імені України 11 груд. 2003 р. і ратифікована (із заявами) Законом України від 18 жовт. 2006 р. № 251-V; 2) Кримінальна конвенція про боротьбу з корупцією, підписана від імені України 27 січ. 1999 р. і ратифікована (із заявою) Законом України від 18 жовт. 2006 р. № 252-V; 3) Додатковий протокол до Кримінальної конвенції про боротьбу з корупцією, підписаний від імені України 15 трав. 2003 р. і ратифікований Законом України від 18 жовт. 2006 р. № 253-V; 4) Цивільна конвенція про боротьбу з корупцією, підписана від імені України 4 листоп. 1999 р. і ратифікована Законом України від 16 берез. 2005 р. № 2476-IV; 5) Конвенція Ради Європи проти маніпулювання спортивними змаганнями, вчинена 18 верес. 2014 р. і ратифікована Законом України від 16 листоп. 2016 р. Положення цих Конвенцій, в яких визначаються види та ознаки корупційних і деяких пов'язаних з корупцією діянь, не можуть виступати самостійною підставою для кримінальної відповідальності, однак можуть набувати значення для з'ясування змісту окремих норм КК, які законодавець розробляв, взявши за основу відповідні міжнародно-правові приписи.

Список літератури та матеріалів судової практики

Андрушко П. Корупційні правопорушення та корупційні злочини як їх різновид: співвідношення і диференціація відповідальності за їх вчинення / П. Андрушко // Право України. – 2010. – № 9. – С. 90-101.

Антипов В. В. Службова особа як спеціальний суб'єкт злочину: колізія норм Загальної та Особливої частин Кримінального кодексу України / В. В. Антипов // Наук. вісн. Нац. ун-ту ДПС України (економіка, право). – 2011. – № 4 (55). – С. 257-262.

Бакай М. І. Імплементация положень “антикорупційних” конвенцій у вітчизняне кримінальне законодавство: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08 / М. І. Бакай; Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. – Київ, 2013. – 19 с.

Гізімчук С. В. Поняття публічної послуги у кримінальному праві / С. В. Гізімчук // Матеріали Всеукр. наук.-теорет. семінару “Політика Української держави в сфері боротьби зі злочинністю”. – Івано-Франківськ: Прикарпат. юрид. ін-т ЛьвДУВС, 2009. – С. 26-29.

Гродецкий Ю. В. Понятие неправомерной выгоды в уголовном праве Украины / Ю. В. Гродецкий // Проблемы законности. – Харьков: Нац. ун-т “Юрид. акад. Украины им. Ярослава Мудрого”, 2013. – Вып. 121. – С. 135-148.

Дудоров О. О. До питання про можливість визнання сексуальних послуг предметом комерційного підкупу / О. О. Дудоров, Я. В. Ризак // Теоретичні та прикладні проблеми сучасного кримінального права. – Луганськ: РВВ ЛДУВС ім. Е. О. Дідоренка, 2012. – С. 172-178.

Дудоров О. О. Суб'єкт “пасивного” підкупу службової особи юридичної особи приватного права: сучасний стан і перспективи / О. О. Дудоров, Я. В. Ризак // Вісн. Луган. держ. ун-ту внутріш. справ ім. Е. О. Дідоренка. – 2015. – № 3. – С. 81-98.

Крайник Г. С. Новели антикорупційного законодавства України [Електронний ресурс] / Г. С. Крайник, С. С. Крайник // Форум права. – № 2. – 2013. – С. 253-258. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-tit/FP_index.htm

Крайник Г. С. Неправомірна вигода як предмет корупційних злочинів в Україні / Г. С. Крайник // Питання боротьби зі злочинністю. – 2014. – Вип. 27. – С. 192-201.

Крайник Г. С. До питання виокремлення системи корупційних діянь у кримінальному та адміністративному законодавстві України / Г. С. Крайник // Питання боротьби зі злочинністю. – 2015. – Вип. 30. – С. 148-156.

Крайник Г. С. Щодо доцільності заміни терміна “хабар” на “неправомірна вигода” у КК України / Г. С. Крайник / Акту-

альні проблеми кримінальної відповідальності: матеріали Між-нар. наук.-практ. конф., 10-11 жовт. 2013 р. [редкол.: В. Я. Тацій (голов. ред.), В. І. Борисов (заст. голов. ред.) та ін.]. – Харків: Право, 2013. – С. 527-530.

Киричко В. М. Поняття та види корупційних злочинів // Правові та інституційні механізми протидії корупційним правопорушенням: матеріали наук.-практ. семінару, 20 квіт. 2012 р. / НАПрН України, НДІ вивчення проблеми злочинності ім. акад. В. В. Сташиса [та ін.]; редкол.: В. І. Борисов (голов. ред.) [та ін.]. – Київ: Право України; Харків: Право, 2013. – С. 46-50.

Киричко В. М. Характер суспільної небезпечності корупційних злочинів та його значення для відмежування таких злочинів від суміжних адміністративних правопорушень / В. М. Киричко // Наука кримінального права в системі міждисциплінарних зв'язків: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., 9-10 жовт. 2014 р. [редкол.: В. Я. Тацій (голов. ред.), В. І. Борисов (заст. голов. ред.) та ін.]. – Харків: Право, 2014. – С. 273-278.

Киричко В. М. Поняття осіб, які здійснюють професійну діяльність, пов'язану з наданням публічних послуг (ст. 365-2 та 365-4 КК України) / В. М. Киричко // Основні напрями розвитку кримінального права та шляхи вдосконалення законодавства України про кримінальну відповідальність: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., 11-12 жовт. 2012 р. [редкол.: В. Я. Тацій (голов. ред.), В. І. Борисов (заст. голов. ред.) та ін.]. – Харків: Право, 2012. – С. 294-298.

Коломоець Т. А. Огляд правових питань запобігання корупції в зарубіжних країнах: метод. посіб. / Т. А. Коломоець. – Запоріжжя: ЗЦППКК, 2007. – 29 с.

Куц В. Поняття корупційних злочинів та їх види / В. Куц, Я. Треньова // Вісн. Нац. акад. прокуратури України. – 2012. – № 4. – С. 32-36.

Максимович Р. Л. Поняття службової особи у кримінальному праві України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08 / Р. Л. Максимович; Львів. нац. ун-т ім. І. Франка. – Львів, 2007. – 18 с.

Настюк В. Я. Корупція, відповідальність, компроміс: адміністративні та кримінально-правові аспекти / В. Я. Настюк, В. В. Белєвцева, О. М. Лемешко. – Харків: Право, 2010. – 152 с.

Нуруллаєв І. С. Міжнародно-правове співробітництво в системі Ради Європи у боротьбі з корупцією: монографія / І. С. Нуруллаєв. – Київ: Правова Єдність, 2009. – 160 с.

Про практику застосування судами кримінального законодавства про повторність, сукупність і рецидив злочинів та їх правові наслідки: постанова Пленуму Верховного Суду України від 4 черв. 2010 р. № 7 // Вісн. Верхов. Суду України. – 2010. – № 7. – С. 6–10.

Про судову практику у справах про перевищення влади або службових повноважень: постанова Пленуму Верховного Суду України від 26 груд. 2003 р. № 16 // Там же. – 2004. – № 2. – С. 7–9.

Про судову практику у справах про хабарництво: постанова Пленуму Верховного Суду України від 26 квіт. 2002 р. № 5 // Там же. – 2002. – № 3. – Вкладка. – С. 9-16.

Слуцька Т. Поняття службової особи: кримінально-правовий аналіз / Т. Слуцька // Публ. право. – 2011. – № 3. – С. 168-175.

Тютюгін В. І. Поняття та ознаки корупційних злочинів [Електронний ресурс] / В. І. Тютюгін, К. С. Косінова // Вісн. Асоц. кримін. права України. – 2015. – № 1 (4). – С. 388-396.

Тютюгін В. І. Злочини у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг: поняття, загальні ознаки та види / В. І. Тютюгін // Кримінальне судочинство. Судова практика у кримінальних справах. Наук.-практ. юрид. журн. Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ. 2014. Вип. 4. С. 121-141.

Тютюгін В. І. Злочини у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг: загальна характеристика [Електронний ресурс] / В. І. Тютюгін, Ю. В. Гродецький // Вісн. Асоц. кримін. права України: електронне наук. вид. / Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого; Всеукр. громад. орг. “Асоц. кримін. Права”. – Харків, 2015. – Вип. 1 (4). – С. 272–295. – Режим доступу: http://nauka.nlu.edu.ua/wp-content/uploads/2015/07/4_17.pdf

Хавронюк М. І. Науково-практичний коментар до Зако-

ну України “Про засади запобігання і протидії корупції” / М. І. Хавронюк. – Київ: Атіка, 2011. – 424 с.

Шило А. І. Криміналістичне розуміння корупції та її співвідношення з хабарництвом з точки зору їх історичних витоків та нового антикорупційного законодавства / А. І. Шило // Ученые зап. Таврич. нац. ун-та им. В. И. Вернадского. Серия Юрид. науки. Т. 24 (63). – 2011. – № 1. – С. 358-366.

Щербак А. И. Социальный механизм юридической ответственности должностных лиц / А. И. Щербак. – Киев, 1986. – 152 с.

Яциніна М.-М.С. Об’єктивна сторона складів злочинів, що передбачають відповідальність за службові зловживання: окремі аспекти / М.-М. С. Яциніна // Порівняльно-аналіт. право. – 2016. – № 3. – С. 185-189.

(Див. також список літератури до всіх тем).

Т е м а 2. Кваліфікація зловживання владою, службовим становищем або повноваженнями

П р а к т и к у м

П и т а н н я

1. Основні склади злочинів: а) зловживання владою або службовим становищем (ч. 1 ст. 364 КК); б) зловживання повноваженнями службовою особою юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми (ч. 1 ст. 364-1 КК); в) зловживання повноваженнями особами, які надають публічні послуги (ч. 1 ст. 365-2 КК). Співвідношення цих складів злочинів.

2. Кваліфікуючі ознаки, що обтяжують відповідальність за зловживання владою, службовим становищем або повноваженнями: а) тяжкі наслідки (ч. 2 ст. 364, ч. 2 ст. 364-1, ч. 3 ст. 365-2 КК): поняття, види та вирішення питання про необхідність додаткової кваліфікації вчиненого за іншими статтями КК; б) кваліфікуючі ознаки зловживання повноваженнями особами, які надають публічні послуги, (ч. 2 ст. 365-2 КК).

3. Відмежування зловживання владою, службовим становищем або повноваженнями від перевищення влади або службових повноважень працівником правоохоронного органу (ст. 365 КК).

4. Співвідношення норм про зловживання владою, службовим становищем або повноваженнями в системі Особливої частини КК.

Методичні рекомендації

Перше питання має своїм завданням як правильне осмислення змісту ознак складів злочинів, передбачених ч. 1 ст. 364, ч. 1 ст. 364-1 і ч. 1 ст. 365-2 КК, так і з'ясування співвідношення цих складів злочинів між собою. Тому розгляд кожного з елементів зазначених складів злочинів доцільно здійснювати з обов'язковим включенням до аналізу порівняльного аспекту. Такий розгляд дозволяє виявити однакові ознаки цих складів злочинів і сформулювати спільні для їх характеристики положення, а також їх відмінності. Зокрема, основними об'єктами цих злочинів виступають суспільні відносини у сфері діяльності вказаних у зазначених статтях осіб, які визнаються спеціальними суб'єктами цих злочинів: а) за ч. 1 ст. 364 – службових осіб публічного права, визначених у примітці до цієї статті; б) за ч. 1 ст. 364-1 – службових осіб юридичних осіб приватного права; в) за ч. 1 ст. 365-2 – осіб, які здійснюють професійну діяльність, пов'язану з наданням публічних послуг.

При розгляді об'єктивної сторони цих злочинів особливої уваги потребують діяння, які визначаються як зловживання. Такі діяння, вчинювані у формі дії чи бездіяльності, характеризуються зв'язком: а) за ст. 364 – із владою або службовим становищем винної особи; б) за ст. 364-1 і 365-2 – з повноваженнями винної особи. Поняття зловживання владою або службовим становищем є більш широким, ніж зловживання повноваженнями, оскільки охоплює ще й зловживання можливостями, пов'язаними зі службовими повноваженнями (обумовленими ними). Розглядувані склади злочинів мають однакові конструкції їх об'єктивної сторони, до якої включені однакові за своїм

юридичним формулюванням наслідки. Це зумовлює однакове рішення щодо видів таких наслідків та визнання злочинів закінченими з моменту їх настання. Слід мати на увазі, що поняття “істотної шкоди...” з набранням чинності КК визначалося у примітці до ст. 364 КК таким чином, що зберігало оціночний характер у випадках заподіяння немайнової шкоди. Однак після внесення змін до зазначеної примітки згідно із Законом України від 13 трав. 2014 р. № 1261-VII (набрав чинності 4 черв. 2014 р.) це питання стало по-різному вирішуватись як у науці кримінального права, так і в судовій практиці. У зв’язку з цим Верховний Суд України надав правові висновки щодо “істотної шкоди” і “тяжких наслідків” як суспільно небезпечних наслідків, передбачених ст. 364 і 365 КК (див. постанову Судової палати у кримінальних справах Верховного Суду України від 27 жовт. 2016 р.). В науці кримінального права ці висновки оцінюються по-різному, в тому числі критично. Різна караність зазначених злочинів впливає на вирішення питання про необхідність додаткової кваліфікації вчиненого за іншими статтями КК, які передбачають відповідальність за більш тяжкі злочини.

З суб’єктивної сторони саме зловживання особою владою, службовим становищем або повноваженнями завжди вчинюється з прямим умислом. При цьому ставлення особи до наслідків в практиці традиційно характеризувалося як умисне або необережне, а в науці кримінального права висловлені й інші погляди щодо вирішення цього питання. При вивченні мети – одержання неправомірної вигоди для себе чи іншої особи – слід враховувати зміни, внесені законодавцем до визначення такої вигоди, наведеного у примітці до ст. 364-1 КК, а також те, що раніше (до внесення змін Законом України від 21 лют. 2014 р. № 746-VII) така мета у ст. 364 КК була відсутня, а обов’язковими ознаками суб’єктивної сторони злочину визнавались мотиви: а) корисливі; б) задоволення інших особистих інтересів або в) задоволення інтересів третіх осіб (фізичних або юридичних). Ці законодавчі зміни актуалізують питання про співвідношення змісту зазначених ознак мети та мотивів злочинів як таке, що має важливе значення для вирішення питання про зворотню дію закону про кримінальну відповідальність у часі.

При розгляді *другого питання*, насамперед, потрібно з'ясувати зміст тяжких наслідків, які виступають кваліфікуючою ознакою, що обтяжує відповідальність за всі вказані злочини. Поняття тяжких наслідків має формальну визначеність, зазначену у примітці до ст. 364 КК, тому при кваліфікації злочину за цією ознакою слід враховувати вказані вище правові висновки Верховного Суду України. Різна караність цих злочинів впливає на вирішення питання про необхідність додаткової кваліфікації вчиненого за іншими статтями КК, які передбачають відповідальність за більш тяжкі злочини. Суб'єктивне ставлення винної особи до тяжких наслідків характеризується умислом або необережністю. Далі необхідно засвоїти зміст кваліфікуючих ознак, передбачених ч. 2 ст. 365-2, які обтяжують відповідальність лише за зловживання повноваженнями особами, які надають публічні послуги.

Вивчаючи *третьє та четверте питання*, спочатку необхідно з'ясувати сукупність ознак, за якими зловживання владою, службовим становищем або повноваженнями відрізняються від перевищення влади або службових повноважень працівником правоохоронного органу (ст. 365 КК). Основні положення щодо цього викладені у постанові Пленуму Верховного Суду України “Про судову практику у справах про перевищення влади або службових повноважень” від 26 груд. 2003 р. № 15. Тому необхідно детально опрацювати зміст цієї постанови, враховуючи при цьому законодавчі зміни, внесені до КК. Зокрема, це стосується змін, внесених до ст. 365 законами України від 7 квіт. 2011 р. № 3207-VI та від 21 лют. 2014 р. № 746-VII. Далі варто звернути увагу на наявність суміжних норм як в розд. XVII Особливої частини КК, так і в інших розділах КК. В останніх випадках суспільні відносини у сфері службової діяльності займають у складі злочину місце додаткового об'єкта, що важливо враховувати при кваліфікації злочинів. Крім того, слід з'ясувати відмінності зловживання владою, службовим становищем або повноваженнями від інших злочинів за іншими юридичними ознаками. У цьому зв'язку особливу увагу зверніть на відмежування зловживання владою, службовим становищем або повноваженнями від привласнення, розтрати майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем (ст. 191 КК).

Важливо також враховувати те, що склад останнього злочину буде пізніше розглядатись на окремому практичному занятті. Потребує уваги і питання про кваліфікацію злочинів у випадках конкуренції норм про зловживання владою, службовим становищем або повноваженнями з іншими кримінально-правовими нормами.

Завдання

1. Працівник державної контрольно-ревізійної служби Зозуля під час планової перевірки фінансової діяльності державної установи виявив, що керівник останньої Моторний використав не за цільовим призначенням 1567000 грн бюджетних коштів. Моторний запропонував Зозулі не відображати цей факт в документах, пообіцявши за це профінансувати навчання сина Зозулі в престижному іноземному навчальному закладі. Зозуля погодився на це і в акті ревізії вказав на відсутність порушень фінансового законодавства в діях Моторного.

Чи є в діяннях Зозулі і Моторного склад зловживання службовим становищем? Кваліфікуйте їх дії.

2. Під час досудового розслідування була розкрита діяльність організованої групи, яка займалась відбиранням квартир в одиноких громадян. До складу цієї групи входили нотаріус Савченко і безробітні Громов, Протасов, Парасюк і Мельник. Відповідно до загального плану, відомого всім учасникам групи, Савченко здійснювала пошук одиноких громадян, які не мають підтримки з боку родичів, і повідомляла організатора групи Громова. Останній разом з Протасовим обманним шляхом приводили потерпілого до нотаріуса Савченко, де таким же способом оформляли договір дарування квартири Протасову або Громову. Після цього Протасов і Громов вивозили потерпілого в село, де у спеціально підготовленому домі їх тримали в неволі Парасюк і Мельник, а потім квартири продавали іншим особам і ділили виручені кошти між учасниками групи. Всього було доказано п'ять епізодів злочинної діяльності цієї групи.

Чи є в діях нотаріуса Савченко склад зловживання повноваженнями? Кваліфікуйте її дії.

3. Під час розгляду кримінальної справи в суді з'ясувалось, що прокурор і захисник по-різному розуміють обов'язкові ознаки складу злочину, передбаченого ст. 365-2 КК “Зловживання повноваженнями особами, які надають публічні послуги”. Зокрема, прокурор вважав, що під істотною шкодою у ст. 365-2 КК слід розуміти як майнову, так і немайнову шкоду, а суб'єктом цього злочину, посилаючись на зміст ч. 2 ст. 358 КК, визнавав і адвоката. Захисник, навпаки, наполягав на тому, що відповідно до приписів, зазначених у примітці до ст. 364 та ч. 1 ст. 365-2 КК, у зазначеній статті КК йдеться лише про істотну майнову шкоду, а адвокат не є суб'єктом цього злочину.

Як правильно вирішити ці питання?

Список літератури та матеріалів судової практики

Андрушко П. П. Зловживання владою або службовим становищем (ст. 364 Кримінального кодексу України): кримінально-правова характеристика / П. П. Андрушко, А. А. Стрижевська // Вісн. Верхов. Суду України. – 2005. – № 1. – С. 32-36; – № 2. – С. 26-29.

Анісімов Г. М. Диференціація кримінальної відповідальності й індивідуалізація покарання за злочини, що вчиняються шляхом використання влади або службового становища / Г. М. Анісімов // 10 років чинності Кримінального кодексу України: проблеми застосування, удосконалення та подальшої гармонізації із законодавством європейських країн / матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., 13-14 жовт. 2011 р. – Харків: Право, 2011. – С. 268-271.

Антипов В. В. Кримінальна відповідальність за зловживання владою та службовим становищем: компаративний аналіз / В. В. Антипов // Наук. вісн. Нац. ун-ту ДПС України (економіка, право). – 2012. – № 1 (56). – С. 215-223.

Антонюк Н. Співвідношення кримінальних норм. Співвідношення заподіяння майнової шкоди шляхом обману або зловживання довірою (ст. 192 КК) із зловживанням владою або службовим становищем (ст. 364 КК) / Н. Антонюк // Вісн. прокуратури. – 2006. – № 2. – С. 81-88.

Бойко Ю. Г. Особливості кримінальної відповідальності за зловживання владою або посадовим становищем за новим Кримінальним кодексом України / Ю. Г. Бойко // Сучасні проблеми юридичної науки і правозастосовчої діяльності: тези наук. доп. та повідомл. учасників наук. конф. молодих учених (м. Харків, 20-21 груд. 2001 р.). – Харків: Нац. юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого / відп. ред. М. І. Панов; ред. і передм. М. І. Панова [та ін.]. – Харків. – 2002. – С. 149-153.

Гродецький Ю. В. Проблеми тлумачення істотної шкоди як ознаки злочинів у сфері службової діяльності [Електронний ресурс] / Ю. В. Гродецький // Вісн. Асоц. кримін. права України: електронне наук. вид. / Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого; Всеукр. громад. орг. “Асоц. кримін. права”. – Харків, 2016. – Вип. 2 (7).

Кобан Ж. І. Злочини, що посягають на права людини шляхом зловживання владою або посадовим становищем / Ж. І. Кобан // Бюл. М-ва юстиції України. – 2004. – № 6. – С. 103-110.

Коваленко В. П. Відповідальність за зловживання владою працівником правоохоронного органу в коментарях до КК та навчальній літературі / В. П. Коваленко // Наук. вісн. Львів. юрид. ін-ту МВС України. – 2004. – № 2(2). – Додаток 2. Матеріали Міжнар. наук. конф. – С. 313-317.

Коваленко В. П. Зловживання владою працівниками правоохоронних органів / В. П. Коваленко. – Київ: Атіка, 2012. – 204 с.

Коваленко В. П. Про форму вини у складі злочину, передбаченому ч. 3 ст. 364 КК / В. П. Коваленко // Наук. вісн. Львів. держ. ун-ту внутр. справ. Серія Юрид. – 2007. – Вип. 3. – С. 324-337.

Коваленко В. П. Суспільно-небезпечне діяння в складі злочину, передбаченого ч. 3 ст. 364 КК / В. П. Коваленко // Актуальні питання реформування правової системи України: зб. наук. ст. за матеріалами I міжвуз. наук-практ. конф., 27-28 трав. 2005 р.: тези доп. – Луцьк, 2005. – Ч. II. – С. 283-287.

Коваль А. Зловживання владою або службовим становищем: кримінально-правові проблеми / А. Коваль // Юрид. журн. – 2004. – № 1. – С. 28-31.

Лемеха Р. І. Поняття “тяжкі наслідки”: проблеми визначення змісту [Електронний ресурс] / Р. І. Лемеха // Часоп. Акад. адвокатури України. – 2012. – № 1. – С 1-6.

Лемеха Р. І. Обсяг поняття істотної шкоди / Р. І. Лемеха // Європ. перспективи. – 2016. – Вип. 2. – С. 63-69.

Маслак Н. В. Уголовная ответственность за злоупотребление властью или служебным положением в системе мер борьбы с коррупцией / Н. В. Маслак // Зб. наук. пр. Харків. центру по вивченню організованої злочинності спільно з Америк. ун-том у Вашингтоні. – 2004. – Вип. 8. – С. 218-243.

Мельник М. Розмежування складів злочинів “зловживання владою або посадовим становищем” та “перевищення влади або посадових повноважень” / М. Мельник, М. Хавронюк // Право України. – 1997. – № 2. – С. 31-33.

Правові висновки Верховного Суду України щодо “істотної шкоди” і “тяжких наслідків” як суспільно-небезпечних наслідків, передбачених ст. 364 і 365 КК: постанова Судової палати у кримінальних справах Верховного Суду України від 27 жовт. 2016 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://scourt.gov.ua/clients/vsu/vsu.nsf/\(documents\)/C77C4F09B0663A29C225806B5AA](http://scourt.gov.ua/clients/vsu/vsu.nsf/(documents)/C77C4F09B0663A29C225806B5AA)

Про судову практику у справах про хабарництво: постанова Пленуму Верховного Суду України від 26 квіт. 2002 р. № 5 // Вісн. Верховного Суду України. – 2002. – № 3. – Вкладка. – С. 9-16.

Салімонов В. Г. Шляхи вирішення проблем відмежування зловживання владою або службовим становищем від перевищення влади або службових повноважень / В. Г. Салімонов, В. Г. Хашев // Вісн. Запоріж. юрид. ін-ту. – 2004. – № 1. – С. 155-164.

Хабло О. Ю. Шкода як обов’язкова ознака зловживання правом у кримінальному процесі / О. Ю. Хабло // Юрид. часоп. Нац. акад. внутр. справ. – 2013. – № 2. – С. 143-148.

Харченко В. Б. Визначення істотної шкоди та тяжких наслідків за новою редакцією примітки до ст. 364 КК України [Електронний ресурс] / В. Б. Харченко // Форум права. – 2015. – № 2. – С. 169-176.

Хашев В. Г. Зловживання владою або службовим стано-

вишем працівників правоохоронних органів: проблеми відповідальності / В. Г. Хашев // Вісн. Запоріз. юрид. ін-ту. – 2002. – № 1. – С. 163-170.

Хашев В. Г. Інтереси служби в контексті зловживання владою або службовим становищем: проблема визначення / В. Г. Хашев // Підприємництво, госп-во і право. – 2002. – № 1. – С. 85-86.

Хашев В. Г. Мотив як конструктивна ознака зловживання владою або службовим становищем / В. Г. Хашев // Актуальні проблеми взаємодії судових та правоохоронних органів у процесі реалізації завдань кримінального судочинства (ч. I): матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. – Запоріжжя: Юрид. ін-т МВС України, 2004. – С. 169-172.

Хашев В. Г. Проблеми визначення діяння як обов'язкової ознаки зловживання владою бо службовим становищем / В. Г. Хашев // Вісн. Запоріз. юрид. ін-ту. – 2004. – № 4. – С. 175-186.

Хашев В. Г. Службова необхідність, як обставина, що виключає кримінальну відповідальність за зловживання владою або службовим становищем / В. Г. Хашев // Там же. – 2006. – № 3. – С.184-190.

Хашев В. Г. Шляхи вирішення проблеми відмежування зловживання владою або службовим становищем від перевищення влади або службових повноважень / В. Г. Хашев // Там же. – 2003. – № 4. – С. 185-194.

Хашев В. Г. Кримінальна відповідальність за зловживання владою або службовим становищем: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08 / В. Г. Хашев; Дніпропетр. держ. ун-т внутр. справ. – Дніпропетровськ, 2007. – 20 с.

Шиндель Ю. І. Кримінально-правова характеристика зловживання повноваженнями особами, які надають публічні послуги: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08 / Ю. І. Шиндель; Харків. нац ун-т внутр. справ. – Харків, 2014. – 19 с.

Перевищення влади або повноважень

Галахова А. В. Превышение власти или служебных полномочий / А. В. Галахова. – Москва: Юрид. лит, 1978. – 96 с.

Есипов В. В. Превышение и бездействие власти по русскому праву / В. В. Есипов. – Санкт-Петербург: Типография А.Ф. Маркса, 1892. – 81 с.

Задоя К. П. Зміст ознаки “тяжкі наслідки” у межах юридичного складу злочину, передбаченого частиною третьою ст. 365 КК, та деякі особливості її конкретизації / К. П. Задоя // Правова система України в світлі європейського вибору: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. молодих учених. Київ, 13 черв. 2008 р. – Київ: Юрид. думка, 2008. – С. 386-390.

Задоя К. П. Кримінально-правова кваліфікація катування, вчиненого службовою особою / К. П. Задоя // Актуальні питання державотворення в Україні: зб. наук. пр. Міжнар. наук.-практ. конф. (24-25 квіт. 2008 р.). – Київ: Обрій, 2008. – Ч. 4. – 2007. – С. 23-24.

Задоя К. П. Кримінально-правова характеристика змісту діяння в основному складі перевищення влади або службових повноважень (ч. 1 ст. 365 КК) / К. П. Задоя // Часоп. Київ. ун-ту права. – 2008. – № 2. – С. 96-108.

Задоя К. Судова практика у справах про перевищення влади або службових повноважень: окремі проблеми та зауваження щодо її вдосконалення / К. Задоя // Підприємництво, госп-во і право. – 2008. – № 10. – С. 133-136.

Задоя К. П. Об'єкт перевищення влади або службових повноважень (ст. 365 КК) як злочину у сфері службової діяльності / К. П. Задоя // Держава і право: зб. наук. пр. Юрид. і політ. науки. – 2008. – Вип. 39. – С. 537-543.

Нечипоренко А. Декриміналізація перевищення влади: політична та правова доцільність / А. Нечипоренко // Дзеркало тижня. Україна: інформ.-аналіт. тижневик. – 2011. – № 34 (24-30 верес.). – С. 4.

Попель Д. В. Кримінальна відповідальність за перевищення влади або службових повноважень / Д. В. Попель // Законодавство України: проблеми та перспективи розвитку: зб. матеріалів Міжнар. наук.-практ. конф. (27-31 січ. 2009 р., м. Косів Івано-Франк. обл.). – Вип. 10. – Київ: Вид-во Європ. ун-ту, 2009. – С. 433-434.

Про судову практику у справах про перевищення влади або службових повноважень: постанова Пленуму Верховного

Суду України від 26 груд. 2003 р. № 15 // Вісн. Верхов. Суду України. – 2004. – № 2. – С. 7–9.

Слуцька Т. І. Об'єкт посягання перевищення влади або службових повноважень (ст. 365 КК) / Т. І. Слуцька // Юриспруденція: теорія і практика. – 2009. – № 8. – С. 28-36.

Слуцька Т. І. Суспільна небезпечність перевищення влади або службових повноважень / Т. І. Слуцька // Там же. – 2009. – № 7. – С. 19-23.

Слуцька Т. І. Кримінальна відповідальність за перевищення влади або службових повноважень: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08 / Т. І. Слуцька; Держ. НДІ МВС України. – Київ, 2010. – 20 с.

Тучков С. С. Характеристика діяння як ознаки складу злочину при перевищенні влади або службових повноважень (ч. 1 ст. 365 КК України) / С. С. Тучков, М. О. Єфімова // Держава та регіони. Серія Право. – 2011. – Вип. 2. – С. 105-109.

Харитонов С. О. До питання про кваліфікацію перевищення влади працівниками міліції при застосуванні вогнепальної зброї / С. О. Харитонов // Вісн. Луган. акад. внутр. справ ім. 10-річчя незалежності України. – 2000. – Вип. 1. – С. 137-143.

Харитонов С. О. Кваліфікація перевищення влади працівниками міліції при застосуванні вогнепальної зброї / С. О. Харитонов // Вісн. Нац. ун-ту внутр. справ. – Харків, 1999. – Вип. 9. – С. 150-155.

(Див. також список літератури до всіх тем).

Тема 3. Кваліфікація привласнення, розтрати майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем

Практикум

Питання

1. Кримінально-правові умови визнання привласнення, розтрати майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем корупційним злочином. Суспільна небезпечність таких злочинів.

2. Особливості конструкції ст. 191 КК. Місце даної кримінально-правової норми в системі злочинів проти власності і його значення для кваліфікації злочину.

3. Об'єкт і предмет злочинів, передбачених ч. 1 і 2 ст. 191 КК.

4. Об'єктивна сторона злочинів, передбачених ч.1 і 2 ст. 191 КК. Форми вчинення цих злочинів та їх співвідношення між собою. Момент закінчення злочинів.

5. Суб'єктивна сторона злочинів, передбачених ч. 1 і 2 ст. 191 КК. Значення мотиву і мети вчинення злочинів для їх кваліфікації.

6. Суб'єкти злочинів, передбачених ч. 1 і 2 ст. 191 КК, та їх спеціальні ознаки. Кваліфікація співучасті у вчиненні таких злочинів осіб, які не є спеціальними суб'єктами.

7. Кваліфікуючі ознаки привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем.

8. Відмежування привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем від суміжних злочинів.

Методичні рекомендації

При вивченні *першого питання* необхідно виходити з того, що не всі злочинні діяння, передбачені ст. 191 КК, визнаються корупційними. Тому важливо проаналізувати зміст примітки до ст. 45 КК і з'ясувати кримінально-правові умови визнання привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем корупційним злочином. У цьому зв'язку доречно також проаналізувати наскільки обґрунтованим є таке рішення з урахуванням загального визначення корупції та інших приписів Закону України "Про запобігання корупції" від 14 жовт. 2014 р. № 1700-VII. Крім того, необхідно також з'ясувати критерії, які визначають характер суспільної небезпечності таких злочинних діянь.

Метою *другого питання* є правильне осмислення особливостей конструкції ст. 191 КК. Зокрема, того, що у ч. 1, 2 пе-

редбачені самотійні склади злочинів з різними спеціальними їх суб'єктами і разом з тим в них є однакові форми вчинення злочину – привласнення і розтрата. Крім того, важливим є місце даної кримінально-правової норми в системі злочинів проти власності. Належність цієї норми до корисливих злочинів проти власності, пов'язаних з незаконним обертанням чужого майна на користь винного або інших осіб, означає обов'язковість таких ознак як: а) безоплатне обертання чужого майна на користь винного або інших осіб; б) суб'єктивна спрямованість діяння на незаконне збагачення винного або інших осіб за рахунок чужого майна.

При розгляді *третього питання* спочатку варто з'ясувати особливості об'єкта привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем. Аналіз відносин власності і місця в структурі цих відносин майна є важливим для вирішення питань про механізм заподіяння шкоди, суспільно небезпечні наслідки цього злочину та момент їх настання. Окремої уваги потребує чуже майно як предмет злочину і його ознаки (зокрема, юридична, економічна і фізична ознаки), які виділяються в науці кримінального права.

Далі (*четверте питання*) основну увагу зверніть на з'ясування особливостей форм вчинення злочину: привласнення, розтрата і заволодіння чужим майном шляхом зловживання службовим становищем. Для цього рекомендується спочатку встановити їх однакові ознаки, включаючи й суспільно небезпечні наслідки, а потім особливості дій і способів їх вчинення в кожній із форм. Важливі рекомендації з цього питання наведені в постанові Пленуму Верховного Суду України від 6 листоп. 2009 р. № 10 “Про судову практику у справах про злочини проти власності”. Для вирішення питання про момент закінчення злочину основне значення має те, що склад цього злочину є матеріальним. Тому момент закінчення злочину співпадає з моментом настання суспільно небезпечних наслідків. При визначенні розмірів останніх необхідно зважати на відповідні положення ст. 51 Кодексу України про адміністративні правопорушення.

Відповідь на *п'яте питання* важливо розпочати зі з'ясування форми вини та її змісту в кожній з форм вчинення

злочину. Потім потрібно детально проаналізувати особливості користі, яка характеризує суб'єктивну спрямованість дій винної особи на незаконне збагачення себе чи іншої особи за рахунок чужого майна. Тобто необхідно з'ясувати значення мотиву і мети для кваліфікації злочину. У цьому зв'язку слід також звернути увагу на випадки тимчасового протиправного користування чужим майном з наміром повернути його власнику, в яких відсутня суб'єктивна сторона привласнення, розтрати майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем.

Щодо *шостого питання*, то тут слід виходити з того, що у всіх формах вчинення злочину суб'єкт є спеціальним. Необхідно з'ясувати зміст спеціальних ознак таких суб'єктів, зокрема зміст понять: а) особа, якій майно було ввірено; б) особа, у якої майно було в її віданні; в) службова особа. Дії останньої безпосередньо обумовлюють кваліфікацію діяння за ч. 2 ст. 191 КК і можливість визнання злочину корупційним згідно з приміткою до ст. 45 КК. Виходячи з викладеного питання про кваліфікацію співучасті у вчиненні таких злочинів осіб, які не є спеціальними суб'єктами, вирішується відповідно до загальних правил кваліфікації такої співучасті. Тобто дії інших осіб кваліфікуються як дії організатора, підбурювача або пособника. Можливість визнання таких осіб співвиконавцями цього злочину є предметом наукової дискусії, яка не завершена.

При розгляді *сьомого питання* необхідно з'ясувати зміст кожної кваліфікуючої ознаки, передбаченої ч. 3, 4 і 5 ст. 191 КК. Так, при аналізі повторності злочину слід правильно осмислити зміст його законодавчого визначення, наведеного у примітці до ст. 185 КК. Важливі рекомендації стосовно кваліфікації повторності злочинів наведені у постанові Пленуму Верховного Суду України від 4 черв. 2010 р. № 7 “Про практику застосування судами кримінального законодавства про повторність, сукупність і рецидив злочинів та їх правові наслідки”. У цьому зв'язку зверніть увагу на відмінність повторності злочинів від єдиного продовжуваного злочину, а також на співвідношення повторності злочину і сукупності злочинів. Далі з'ясуйте як впливає на кваліфікацію злочину його вчинення в різних формах

співучасті, передбачених ст. 28 КК, а також залежність кваліфікації злочину від вартості чужого майна (предмета злочину).

Вивчаючи *восьме питання*, передусім, покажіть відмінність привласнення, розтрати майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем від суміжних злочинів проти власності. Особливої уваги потребують ті з останніх, які входять до групи корисливих злочинів, пов'язаних з незаконним обертанням чужого майна на користь винного або інших осіб, зокрема крадіжка і шахрайство. Відмежування привласнення, розтрати майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем від цих злочинів здійснюється за ознаками протиправних дій і способів їх вчинення. У цьому зв'язку рекомендується ознайомитись з правовими висновками Верховного Суду України щодо відмежування заволодіння чужим майном шляхом зловживання службовим становищем від інших форм посягання на чужу власність (*див.* постанову Судової палати у кримінальних справах Верховного Суду України від 14 листоп. 2013 р. у справі № 5-30к13. – Вісн. Верхов. Суду України – 2014. – № 1. – С. 9–12). При відмежуванні розглядуваного злочину від зловживання владою, службовим становищем або повноваженнями (ст. 364, 364¹ і 365² КК), а також від нецільового використання бюджетних коштів, здійснення видатків бюджету чи надання кредитів з бюджету без встановлених бюджетних призначень або з їх перевищенням (ст. 210 КК) доцільно здійснити порівняльний аналіз цих складів злочинів за всіма їх елементами.

Завдання

1. Директор комунального підприємства Савіна, не повідомивши підлеглого бухгалтера Тихона про свої наміри, дала йому усне розпорядження про перерахування коштів на банківські рахунки двох господарських товариств за нібито виконані ними певні роботи у сумі 2 970 000 грн, що й було здійснено останнім. Савіна знала, що договірні зобов'язання виконуватися не будуть, тому для приховання цього факту склала завідомо неправдиві документи про нібито виконані роботи.

Кваліфікуйте діяння Савінової і Тихона.

2. Службові особи Державного комітету України з державного матеріального резерву Кулик і Швидкий змінили в офіційних документах відомості про умови, характеристику та строки зберігання матеріальних цінностей мобілізаційного резерву, зменшивши таким чином його вартість. Після цього вони з дотриманням розробленої ними схеми викупили це майно за заниженою ціною.

Кваліфікуйте дії Кулика і Швидкого.

3. Майстер лісництва Забіяка надав дозвіл стороннім особам на незаконну вирубку лісу у ввіреному йому лісовому масиві. В результаті таких дій лісовому господарству завдано збитків на суму 87 тис. 541 грн.

Кваліфікуйте дії Забіяки.

Список літератури та матеріалів судової практики

Антонюк Н. О. Кримінально-правова охорона власності: навчальний посібник / Н. О. Антонюк. – Львів: Львів. нац. ун-т ім. Івана Франка, 2012. – 514 с.

Болдарь Г. Є. Кримінальна відповідальність за вчинення злочинів проти власності: проблеми теорії та практики: наук.-практ. посіб. / Г. Є. Болдарь, Д. В. Каменський. – Луганськ: РВВ ЛДУВС ім. Е.О. Дідоренка, 2011. – 184 с.

Бугаев В. А. Уголовно-правовое содержание присвоения, растраты имущества или завладения им путем злоупотребления служебным положением / В. А. Бугаев // Ученые зап. Тавричес. нац. ун-та им. В. И. Вернадского. Серия Юрид. науки. Т. 23 (62). – 2010. – № 2. – С. 185-193.

Волинець Р. А. Окремі питання розмежування злочину, передбаченого статтею 210 КК України, від злочинів, передбачених статтями 191 і 222 КК України / Р. А. Волинець // Основні напрямки розвитку кримінального права та шляхи вдосконалення законодавства України про кримінальну відповідальність: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., 11-12 жовт. 2012 р. [редкол.: В.Я. Тацій, В.І. Борисов та ін.]. – Харків: Право, 2012. – С. 394-398.

Гізімчук С. В. Проблеми кваліфікації злочинів за ч. 2 ст. 191 КК / С. В. Гізімчук // Соціальна функція кримінального права: проблеми наукового законотворення та правозастосування: матеріали Міжнар. наук.-практ. кофн. 12-13 жовт. 2016 р. [редкол.: В. Я. Тацій, В. І. Борисов та ін.]. – Харків: Право, 2016. – С. 355-358.

Давиденко В. Обставини що підлягають з'ясуванню, та особливості порушення кримінальних справ про привласнення, розтрату або заволодіння чужим майном шляхом зловживання службовою особою своїм службовим становищем (розкрадання) / В. Давиденко // Вісн. прокуратури. – 2010. – № 3. – С. 68-73.

Диденко В. П. Квалификация хищений государственно-го или общественного имущества путем присвоения, растраты или злоупотребления служебным положением: учеб. пособие / В. П. Диденко. – Киев: Укр. акад. внутр. дел, 1992. – 80 с.

Дорош Л. В. Щодо ефективності застосування законодавства про кримінальну відповідальність за привласнення, розтрату майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем / Л. В. Дорош // Питання боротьби зі злочинністю: зб. наук. пр. Вип. 16 [ред. кол.: Ю.В. Баулін (голов. ред.) та ін.]. – Харків: Кроссруд, 2008. – С. 27-35.

Зенова М. Проблеми співвідношення зловживання владою або службовим становищем і привласнення, розтрати або заволодіння чужим майном шляхом зловживання службовою особою своїм службовим становищем / М. Зенова // Підприємництво, госп-во і право. – 2010. – № 5. – С. 148-150.

Олійник П. В. Предмет злочинів проти власності: поняття, види, кримінально-правове значення / П. В. Олійник. – Харків: Право, 2011. – 208 с.

Про практику застосування судами кримінального законодавства про повторність, сукупність і рецидив злочинів та їх правові наслідки: постанова Пленуму Верховного Суду України від 4 черв. 2010 р. № 7 // Вісн. Верхов. Суду України. – 2010. – № 7. – С. 6-10.

Про судову практику у справах про злочини проти власності: постанова Пленуму Верховного Суду України від 6 листоп. 2009 р. № 10 // Там же. – 2009. – № 12. – С. 9-16.

Саприкіна М. В. Про деякі спірні питання кваліфікації злочинів, передбачених ст. 191 КК України / М. В. Саприкіна // Вісн. Харків. нац. ун-ту внутр. справ. – 2009. – № 4. – С. 130-137.

Сидоренко І. А. Розкриття та розслідування злочинів про привласнення, розтрату майна чи заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем / І. А. Сидоренко // Слідча практика України. Вип. 8. – Харків: Східно-регіон. центр гуманітар.-освіт. ініціатив, 2010. – С. 44-49.

Слабченко О. А. Привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем за кримінальним законодавством ФРН, Франції та Великобританії: порівняльно-правове дослідження [Електронний ресурс] / О. А. Слабченко // Форум права. – 2011. – № 4. – С. 691-698.

Слабченко О. А. Кримінально-правова характеристика привласнення, розтрати майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08 / О. А. Слабченко; Нац. акад. внутр. справ. – Київ, 2014. – 20 с.

Ярмиш Н. Співвідношення привласнення та розтрати майна як ознак злочину, передбаченого статтею 191 Кримінального кодексу України / Н. Ярмиш // Вісн. Нац. акад. прокуратури України. – 2014. – № 5. – С. 69-75.

(Див. також список літератури до всіх тем).

Тема 4. Кваліфікація службового підроблення і декларування недостовірної інформації

Практикум

Питання

1. Службове підроблення: склад злочину (ч. 1 ст. 366 КК). Поняття офіційних документів та завідомо неправдивих офіційних документів. Особливості законодавчого вирішення питання про ознаки суб'єктів цього злочину.

2. Службове підроблення, яке спричинило тяжкі наслідки (ч. 2 ст. 366 КК): поняття тяжких наслідків, їх види та особливості причинного зв'язку.

3. Співвідношення службового підроблення із суміжними складами злочинів: а) співвідношення із зловживання владою, службовим становищем або повноваженнями (ст. 364, 364-1 КК); б) відмежування від інших злочинів, пов'язаних з підробкою документів; в) кваліфікація при конкуренції з іншими статтями КК.

4. Декларування недостовірної інформації: склад злочину (ст. 366-1 КК). Особливості законодавчого вирішення питань про ознаки суб'єктів цього злочину та про форми його вчинення. Відмежування цього злочину від суміжних адміністративних правопорушень.

Методичні рекомендації

При вивченні *першого питання* необхідно проаналізувати всі елементи складу службового підроблення і з'ясувати його ознаки. Слід звернути увагу на те, що об'єктом цього злочину виступають суспільні відносини у сфері діяльності службових осіб, визначених у ст. 18 КК, які визнаються спеціальними суб'єктами цього злочину. Тобто йдеться про будь-яких службових осіб.

Далі проаналізуйте ознаки офіційного документа як предмета цього злочину, законодавче визначення якого міститься у примітці до ст. 358 КК. Офіційні документи завжди виглядають як інформація, зафіксована на певному матеріальному носіїві, а на їх офіційний характер вказують три фактори: 1) вони мають визначені законом форму і реквізити; 2) складаються, видаються чи посвідчуються повноважними (компетентними) особами; 3) містять інформацію, яка: а) підтверджує чи посвідчує певні події, явища або факти, які спричинили чи здатні спричинити наслідки правового характеру, або б) може бути використана як документи – докази у правозастосовній діяльності. Неправдиві офіційні документи додатково характеризуються наявністю в них інформації, яка не відповідає дійсності. Зверніть увагу і на те, що службове підроблення за ст. 366 КК має широкий зміст і охоплює собою декілька видів дій, кожна з яких може утворити об'єктивну сторону злочину. Рекоменду-

ється проаналізувати кожну з цих дій і з'ясувати особливості як їх зовнішнього вираження, так і змісту умислу (включаючи ознаку завідомості, яка його характеризує).

При розгляді *другого питання* слід з'ясувати зміст тяжких наслідків, які виступають кваліфікуючою ознакою, що обтяжує відповідальність за службове підроблення. Поняття тяжких наслідків має формальну визначеність, зазначену у примітці до ст. 364 КК (*див.* методичні рекомендації до цієї статті). Особливістю причинного зв'язку у цьому складі злочину є те, що тяжкі наслідки повинні перебувати у прямому (безпосередньому) причинному зв'язку (зв'язку взаємозалежності) саме із службовим підробленням, оскільки використання підробленого офіційного документа не включено до цього складу злочину. У цьому зв'язку доцільно ознайомитись зі змістом постанови Судової палати у кримінальних справах Верховного Суду України від 21 берез. 2013 р. (Вісн. Верхов. Суду України. – 2013. – № 7. – С. 10-14). Суб'єктивне ставлення винної особи до тяжких наслідків характеризується умислом або необережністю.

При з'ясуванні співвідношення службового підроблення із суміжними складами злочинів (*третьє питання*) важливо врахувати: 1) ст. 366 містить спеціальну норму, яка має перевагу в кваліфікації у випадках її конкуренції із загальними нормами про зловживання владою, службовим становищем або повноваженнями, передбаченими ст. 364 і 364-1 КК. Водночас інші статті КК, що передбачають відповідальність за підробку офіційних документів службовою особою (наприклад, ч. 4 ст. 158 КК), розглядаються як такі, що містять спеціальну норму і мають перевагу у випадках конкуренції зі ст. 366 (загальною нормою); 2) у КК також передбачена відповідальність за підроблення офіційних документів особами, які не є службовими, наприклад за ст. 358 слід кваліфікувати підроблення офіційного документа, вчинене нотаріусом чи іншою особою, яка надає публічні послуги; 3) вчинення іншого злочину з використанням підробленого офіційного документа, може потребувати додаткової кваліфікації за ст. 366 та/або ст. 358 КК.

Вивчаючи *четверте питання*, потрібно врахувати те, що ст. 366-1 КК, в якій встановлена відповідальність за деклару-

вання недостовірної інформації, була включена до КК згідно із Законом України “Про запобігання корупції” від 14 жовт. 2014 р. № 1700-VII (введено в дію з 26 квіт. 2015 р.). Об’єктом цього злочину виступають суспільні відносини у сфері діяльності осіб, які згідно із зазначеним Законом зобов’язані подавати декларацію особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, а за ст. 366-1 КК визнаються спеціальними суб’єктами цього злочину як суб’єкти декларування. До таких осіб належать особи, які уповноважені на виконання функцій держави або місцевого самоврядування (п. 1 ч. 1 ст. 3 Закону) і частково особи, які прирівнюються до таких осіб (підп. “а” п. 2 ч. 1 ст. 3 Закону). Причому відповідно до ст. 45 Закону такі особи зобов’язані подавати декларацію, коли вони здійснюють діяльність, пов’язану з виконанням функцій держави або місцевого самоврядування, або її припиняють чи припинили. Об’єктивну сторону цього злочину утворює вчинення суб’єктом декларування будь-якого із зазначених у ст. 366-1 діянь: 1) подання недостовірних відомостей у зазначеній декларації, яке вчинюється шляхом її заповнення в установленій формі на офіційному веб-сайті Національного агентства з питань запобігання корупції, або 2) неподання суб’єктом декларування зазначеної декларації (як правило, декларація подається щорічно до 1 квіт.).

Слід з’ясувати вид та зміст умислу в кожному з цих діянь, а також ознаку завідомості стосовно першого з діянь. Крім того, треба звернути увагу на пряму залежність можливості застосування ст. 366-1 КК від уведення в дію порядку декларування, передбаченого Законом України “Про запобігання корупції”, а також від вартості безпідставно не задекларованих об’єктів. Важливо також правильно визначити ті ознаки, які відрізняють декларування недостовірної інформації від суміжних адміністративних правопорушень, передбачених ст. 172-6 Кодексу України про адміністративні правопорушення.

Завдання

1. Під час розслідування кримінальної справи підозрюваний Горобець заявив, що він не вчинював злочину, який ста-

виться йому у вину, і в нього є алібі – він перебував у час вчинення злочину на лікуванні. На підтвердження сказаного він передав слідчому аркуш паперу, на якому було записано, що Горобець перебував на лікуванні у приватній клініці протягом зазначеного періоду та проставлені відбиток печатки клініки і підпис головного лікаря Котова. В ході подальшого розслідування було встановлено, що ці відомості не відповідають дійсності, а відбиток печатки і підпис Котова є справжніми.

Дайте кримінально-правову оцінку діям Котова і Горобця. Якими ознаками характеризуються неправдиві офіційні документи за ст. 366 КК?

2. Керівник одного з відділів прокуратури Хома видав своєму найкращому другу Крутову посвідчення, в якому вказано, що останній є працівником прокуратури, і при цьому просив його використовувати посвідчення лише в крайніх випадках та з великою обережністю. Через деякий час Крутов з використанням цього посвідчення заволодів чужим майном в особливо великих розмірах.

Кваліфікуйте дії Хоми.

3. Державний службовець Гончар своєчасно подав декларацію особи, уповноваженої на виконання функцій держави, шляхом її заповнення на офіційному веб-сайті Національного агентства з питань запобігання корупції. Однак через три дні після закінчення строку подачі таких декларацій громадські активісти виявили, що у декларації Гончара відсутні відомості про квартиру вартістю 1 200 000 грн, яка належить на праві власності його дружині, і стали вимагати відкриття по даному факту кримінального провадження. Гончар у зв'язку з цим заявив, що зі своєю дружиною він зараз перебуває в поганих стосунках і тому вона відмовилась надати йому конкретну інформацію про цю квартиру, в тому числі щодо її вартості.

Дайте кримінально-правову оцінку діяння Гончара.

Список літератури та матеріалів судової практики

Андрушко П. П. Коментар до ст. 358 Кримінального кодексу України (Підроблення документів, печаток, штампів та бланків, їх збування, використання підроблених документів) / П. Андрушко // Юрид. вісн. України (Інформ.-прав. банк). – 2001. – 45 (10-16 листоп.). – С. 33-35.

Карпенко М. І. Кримінальна відповідальність за службове підроблення, передбачене ст. 366 Кримінального кодексу України / М. І. Карпенко, О. М. Москаленко // Юрид. наука: наук. юрид. журн. – 2012. – № 9. – С. 28-38.

Полторак І. Ф. Форми службового підроблення / І. Ф. Полторак // Актуальні проблеми кримінального права та кримінології, кримінально-виконавчого права: матеріали III Міжнар. наук.-практ. конф. “Актуальні проблеми кримінального права, процесу та криміналістики”, присвячені 10-річчю Міжнар. гуманітар. ун-ту (м. Одеса, 28 жовт. 2011 р.) / Нац. акад. прав. наук України; Нац. ун-т “Одес. юрид. акад.”; Міжнар. гуманітар. ун-т; Одес. нац. ун-т ім. І. І. Мечникова; Львів. нац. ун-т ім. І. Франка; Прикарп. ун-т ім. В. Стефаніка. – Одеса: Фенікс, 2011. – С. 219-221.

Практика розгляду кримінальних справ про злочини, склад яких передбачено ст. 366 Кримінального кодексу України (службове підроблення) // Вісн. Верхов. Суду України. – 2010. – № 1. – С. 31-43.

Про практику застосування судами кримінального законодавства про повторність, сукупність і рецидив злочинів та їх правові наслідки: постанова Пленуму Верховного Суду України від 4 черв. 2010 р. № 7 // Там же. – 2010. – № 7. – С. 6-10.

Романенко О. Ю. Тяжкі наслідки при кваліфікації службового підроблення / О. Ю. Романенко // Четверті Харків. кримін.-прав. читання: тези доп. та наук. повідомл. учасників Міжнар. наук. конф. студентів та аспірантів (м. Харків, 16-17 трав. 2014 р.) / М-во освіти і науки України, НЮУ ім. Ярослава Мудрого; НДІ вивчення проблем злочинності ім. В. В. Сташиса НАПрН України; Всеукр. громад. орг. “Асоц. кримін. права”; Асоц. випускників НЮУ ім. Ярослава Мудрого; Ліга студентів

асоц. правників України. – Харків: Право, 2014. – С. 407-409.

Сеник В. Відповідальність за корупційні правопорушення та правопорушення, пов'язані з корупцією / В. Сеник // Голос України. – 2015. – № 196 (23 жовт.). – С. 3.

Слободзян А. Механізм здійснення службового підроблення в різних сферах суспільного життя / А. Слободзян // Вісн. прокуратури. – 2011. – № 11. – С. 101-106.

Слободзян А. Кримінологічне дослідження предмета службового підроблення / А. П. Слободзян // Юрид. осінь 2012 р.: зб. тез доп. та наук. повідомл. учасників Всеукр. наук.-практ. конф. молодих учених та здобувачів (13 листоп. 2012 р.) / Нац. ун-т “Юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого”. – Харків: Нац. ун-т “Юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого”, 2012. – С. 200-203.

Тімошенко Н. О. Визначення об'єкта злочину, пов'язаного з підробленням документів / Н. О. Тімошенко // Проблеми правознавства та правоохорон. діяльності. – 2004. – № 1. – 2004. – С. 88-93.

Тучков С. С. Підроблення як спосіб вчинення злочину: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08 / С. С. Тучков. – Київ, 2005. – 17 с.

Тучков С. С. Визначення підроблення за Кримінальним кодексом України / С. С. Тучков // Право і безпека. – 2003. – № 2 (3). – С. 144-148.

Тучков С. С. Класифікація підроблення (кримінально-правовий аспект) / С. С. Тучков // Там же. – № 2 (4). – С. 185-191.

Тучков С. С. Кваліфікація підроблення документів / С. Тучков // Прокуратура. Людина. Держава. – 2004. – № 1. – С. 45-49.

Чичиркіна С. П. Подолання протидії розслідуванню службового підроблення / С. П. Чичиркіна // Держава і право. Юрид. і політ. науки: зб. наук. пр. / Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України. – Київ: Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, 2011. – Вип. 54. – С. 512-518.

(Див. також список літератури до всіх тем).

Тема 5. Кваліфікація підкупу службової особи або особи, яка надає публічні послуги, або працівника підприємства, установи чи організації

Практикум

Питання

1. Загальне поняття підкупу службової особи або особи, яка надає публічні послуги, або працівника підприємства, установи чи організації. Відмінність підкупу від одержання такими особами неправомірної вигоди шляхом вимагання за характером суспільної небезпечності.

2. Поняття неправомірної вигоди та її відмежування від подарунка. Законодавчі зміни, що стосуються визначення неправомірної вигоди, та їх значення для кваліфікації злочинів.

3. Кваліфікація дій особи, яка підкупує службову особу або особу, яка надає публічні послуги, або працівника підприємства, установи чи організації: склади злочинів, передбачених ч. 1 ст. 354; ч. 1 ст. 369; ч. 1 ст. 368-3; ч. 1 ст. 368-4 КК. Поняття пропозиції, обіцянки і надання неправомірної вигоди.

4. Кваліфікація дій службової особи та особи, яка надає публічні послуги, а також працівника підприємства, установи чи організації, вчинюваних при підкупі їх іншою особою: склади злочинів, передбачених ч. 3 ст. 354; ч. 1 ст. 368; ч. 3 ст. 368-3; ч. 3 ст. 368-4 КК. Поняття прийняття пропозиції або обіцянки неправомірної вигоди, а також її одержання. Поняття та суб'єкт прохання надати неправомірну вигоду (ч. 3 ст. 354; ч. 1 ст. 368; ч. 1 ст. 368-3; ч. 1 ст. 368-4 КК).

5. Кваліфікуючі ознаки, що обтяжують та особливо обтяжують відповідальність за злочини, передбачені статтями 354, 368, 368-3, 368-4 і 369 КК: а) вчинення злочину повторно; б) вчинення злочину за попередньою змовою групою осіб (або організованою групою осіб – ч. 2 ст. 368-3; ч. 2 ст. 368-4; ч. 4 ст. 369 КК); в) вчинення злочину службовою особою, яка займає відповідальне або особливо відповідальне становище, або щодо такої особи (ст. 368 і 369 КК); г) значний, великий або особливо

великий розміри неправомірної вигоди (ст. 368 КК).

6. Відмежування злочинів, передбачених ст. 354, 368, 368-3, 368-4 і 369 КК, від суміжних злочинів та адміністративних правопорушень.

Методичні рекомендації

Вивчення *першого питання* має особливе значення для правильного розуміння змісту ст. 354, 368, 368-3, 368-4 і 369 КК та кваліфікації цих злочинів. Поняття підкупу вказує на характер взаємодії суб'єктів зазначених корупційних діянь, які являють собою дві сторони корупції. Та особа, яка здійснює підкуп, своєю пропозицією, обіцянкою або наданням неправомірної вигоди схиляє службову особу або особу, яка надає публічні послуги, або працівника підприємства, установи чи організації до протиправного використання свого службового становища або повноважень при вчиненні чи невчиненні певних дій. Таким чином задовольняється певний незаконний інтерес особи, яка здійснює підкуп. При одержанні неправомірної вигоди шляхом вимагання має місце протилежний за напрямком вплив – службова особа або особа, яка надає публічні послуги, або працівник підприємства, установи чи організації схиляє іншу особу до надання неправомірної вигоди, погрожуючи заподіяти шкоду її правам та/або законним інтересам. Тому остання особа, яка надає неправомірну вигоду за таких обставин, цими діями захищає свої права та/або законні інтереси. Слід також враховувати, що у назві зазначених статей КК зазначені відмінності, на жаль, не відображені.

Далі (*друге питання*), перш за все, з'ясуйте хронологію і зміст законодавчих змін, які стосуються визначення предмета розглядуваних злочинів. Слід враховувати, що неправомірна вигода, як предмет розглядуваних злочинів, стала визнаватися: 1) стосовно статей 368-3 та 368-4 КК – з 1 лип. 2011 р., коли набрав чинності Закон України від 7 квіт. 2011 р. № 3207-VI; 2) стосовно ст. 368 КК – з 18 трав. 2013 р., коли набрав чинності Закон України від 18 квіт. 2013 р. № 221-VII (раніше предметом злочину, передбаченого ст. 368 КК визнавався хабар в будь-якому вигляді). Крім того, законодавець по-різному вирішував

питання про зміст неправомірної вигоди у визначенні цього поняття, наведеному в примітці до ст. 364-1 КК. Спочатку неправомірна вигода визначалась як грошові кошти або інше майно, переваги, пільги, послуги, нематеріальні активи, що їх без законних на те підстав обіцяють, пропонують, надають або одержують безоплатно чи за ціною, нижчою за мінімальну ринкову. Згодом ознаки “безоплатно чи за ціною, нижчою за мінімальну ринкову” були виключені із цього визначення згідно із Законом України від 18 квіт. 2013 р. № 221-VII, а ще пізніше це визначення доповнено словами “будь-які інші вигоди нематеріального чи не грошового характеру” (згідно із Законом України від 12 лют. 2015 р. № 198-VIII). Для правильного визначення змісту неправомірної вигоди з урахуванням указаних законодавчих змін необхідно використати рекомендовану наукову літературу, маючи при цьому на увазі, що деякі аспекти цього поняття мають дискусійний характер. При відмежуванні неправомірної вигоди від подарунка слід виходити з того, що у Законі України від 14 жовт. 2014 р. № 1700-VII подарунок визначений по-іншому, а також передбачені пов’язані з ним спеціальні обмеження, за порушення яких настає адміністративна відповідальність.

При вивченні *третього питання* слід проаналізувати всі елементи складів злочинів, передбачених ч. 1 ст. 354; ч. 1 ст. 368-3; ч. 1 ст. 368-4; ч. 1 ст. 369 КК і з’ясувати їх ознаки. Причому доцільно здійснити порівняльний аналіз цих складів злочинів з метою виявлення їх однакових ознак та відмінностей. У цьому зв’язку особливої уваги потребують поняття пропозиції і обіцянки неправомірної вигоди, законодавче визначення яких наведене у примітці до ст. 354 КК, а також поняття надання неправомірної вигоди.

Такий самий підхід варто використати і при розгляді *четвертого питання*, тобто слід здійснити порівняльний аналіз складів злочинів, передбачених ч. 3 ст. 354; ч. 1 ст. 368; ч. 3 ст. 368-3; ч. 3 ст. 368-4 КК. При цьому також необхідно з’ясувати взаємозв’язок між діями особи, яка підкупує, і діями особи, яку підкупувають. Зокрема, це стосується однакового моменту закінчення злочину у вигляді надання або одержання неправомірної вигоди, взаємозв’язку умислів зазначених осіб та

ін. Окремої уваги потребує прохання надати неправомірну вигоду у зв'язку з тим, що в ч. 3 ст. 354 та ч. 1 ст. 368 КК ця дія зазначена як вид дій, вчинюваних відповідно працівником підприємства, установи чи організації або службовою особою, а за ч. 1 ст. 368-3 і ч. 1 ст. 368-4 КК – поряд з діями осіб, що здійснюють підкуп. Останнє рішення законодавця ускладнило вирішення питання про суб'єкта цих дій. Досліджуючи це питання, необхідно виходити з того, що формально зазначене у цих статтях формулювання вказує на загального суб'єкта цих дій, однак теоретичний аналіз вказує на правильність обмежувального тлумачення законодавчих положень і вирішення цього питання аналогічно ст. 368 КК, тобто правильно визнати суб'єктом прохання надати неправомірну вигоду службову особу юридичної особи приватного права (за ч. 1 ст. 368-3 КК) або особу, яка надає публічні послуги (за ч. 1 ст. 368-4 КК).

Розглядаючи *п'яте питання*, спочатку важливо з'ясувати зміст тих кваліфікуючих ознак, які обтяжують відповідальність за вчинення всіх розглядуваних злочинів, зокрема йдеться про вчинення злочину повторно або за попередньою змовою групою осіб. При розкритті змісту повторності слід враховувати загальні положення щодо повторності, зазначені у ст. 32 КК, а також визначення повторності, наведене у примітці до ст. 354 КК, в якому йдеться про повторність тотожних або однорідних злочинів. З'ясовуючи зміст вчинення злочину за попередньою змовою групою осіб, зверніть увагу на особливості вчинення такого злочину спеціальними суб'єктами, яких підкупають. Зокрема, це виявляється в тому, що йдеться про спільні дії спеціальних суб'єктів злочину, а діяння, до якого вони схиляються підкупом, виявляє зв'язок з використанням влади, службового становища або повноважень кожним з них. Далі необхідно проаналізувати ті кваліфікуючі ознаки, що стосуються лише окремих злочинів. Зокрема, йдеться про: 1) вчинення злочину організованою групою осіб, яке обтяжує відповідальність за ч. 2 ст. 368-3 і ч. 2 ст. 368-4 КК та особливо обтяжує відповідальність за ч. 4 ст. 369 КК; 2) вчинення злочину службовою особою, яка займає відповідальне або особливо відповідальне становище, або щодо такої особи (ст. 368 і 369 КК); 3) значний, великий або особливо вели-

кий розміри неправомірної вигоди (ст. 368 КК). У зв'язку з останніми ознаками слід звернути увагу на те, що мінімальний розмір неправомірної вигоди за ст. 354, 368, 368-3, 368-4 і 369 КК не встановлено, однак за ст. 354, 368-3 і 368-4 КК такий розмір становив більше 1,5 неоподаткованого мінімуму доходів громадян до внесення до цих статей змін згідно з Законом України від 12 лют. 2015 р. № 198-VIII.

Насамкінець (*шосте питання*) знайдіть основні відмінності злочинів, передбачених ст. 354, 368, 368-3, 368-4 і 369 КК, від суміжних злочинів. Насамперед це стосується злочинів, передбачених розд. XVII Особливої частини КК. При цьому слід врахувати важливий для кваліфікації взаємозв'язок розглядуваних злочинів, вчинюваних спеціальними суб'єктами, із загальними нормами про зловживання владою, службовим становищем або повноваженнями (ст. 364, 364-1, 365-2 КК), який обумовлює необхідність кваліфікації вчиненого за сукупністю злочинів. При відмежуванні розглядуваних злочинів від суміжних злочинів, передбачених іншими розділами Особливої частини КК, доцільно здійснювати порівняльний аналіз відповідних складів злочинів, зокрема це стосується злочинів, передбачених ч. 2 ст. 183 і ч. 1 ст. 184 КК. Важливе значення для правильного розуміння цього питання також має корупційний характер розглядуваних злочинів, який вказує на відмінність останніх від адміністративних правопорушень, пов'язаних з корупцією, зокрема від порушень законодавчих обмежень щодо одержання подарунків.

Завдання

1. Петров учинив хуліганство, в зв'язку з чим було відкрито кримінальне провадження. Цю справу у суді повинен був розглядати суддя Іванов. Напередодні до судді Іванова звернувся Каблуков, родич Петрова, і поцікавився, яке рішення збирається виносити суддя. Останній нічого на це не відповів і попросив Каблукова покинути кабінет. Каблуков образився і сказав: “Краще брати гроші, допомагати людям і залишатись людиною, ніж вдавати з себе великого начальника”. Щодо Каблу-

кова було відкрито кримінальне провадження за ч. 3 ст. 369 КК: пропозиція надати неправомірну вигоду службовій особі, яка займає відповідальне становище.

Вирішіть питання про відповідальність Каблукова.

2. Комерційний банк оголосив конкурс про прийняття на роботу секретаря, у зв'язку з чим до начальника відділу кадрів цього банку Кудріна звернулася Гопакова. Кудріну дівчина сподобалась і він запропонував сприяти її перемозі у конкурсі, за умови вступу з ним у статеві стосунки, на що Гопакова погодилась. Наступного дня про це дізнався керівник банку Величко і відразу звернувся до правоохоронного органу із заявою про відкриття кримінального провадження: 1) щодо Гопакової – за ч. 1 ст. 368-3 КК – надання неправомірної вигоди службовій особі юридичної особи приватного права; 2) щодо Кудріна – за ч. 3 ст. 368-3 КК – одержання службовою особою юридичної особи приватного права неправомірної вигоди.

Вирішіть питання про відповідальність Гопакової та Кудріна.

3. Прокурор Федорчук отримав від підозрюваного Романова 115000 грн за перекваліфікацію дій останнього на статтю КК, яка передбачає менш суворе покарання, і складання та спрямування до суду клопотання про звільнення Романова від кримінальної відповідальності. Однак після перекваліфікації дій Федорчук заявив Романову про те, що отриманих ним грошей недостатньо для вирішення питання про звільнення від кримінальної відповідальності, і попросив ще таку саму суму коштів для судді Тарана, який буде розглядати клопотання і приймати ухвалу про закриття кримінального провадження. Отримавши зазначену суму коштів, прокурор Федорчук половину з них привласнив, а іншу половину намагався передати судді Тарану, напередодні домовившись з ним про це, однак був затриманий правоохоронцями при спробі це здійснити.

Кваліфікуйте дії Федорчука, Романова і Тарана.

Список літератури та матеріалів судової практики

Баби́ков О. Майновий характер неправомірної вигоди [Електронний ресурс] / О. Баби́ков // Вісн. Нац. акад. прокуратури України. – 2013. – № 4. – С. 35-38. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Vnapu_2013_4_8.pdf

Баби́ков О. П. Підходи до визначення змісту комерційного підкупу (підкупу у приватному секторі) за законодавством країн-членів Європейського Союзу [Електронний ресурс] / О. П. Баби́ков // Вісн. Асоц. кримін. права України. – 2015. – № 2 (5). – С. 290-299.

Брисковська О. М. Проблеми доказування фактів одержання неправомірної вигоди службовою особою [Електронний ресурс] / О. М. Брисковська // Наук. вісн. Нац. акад. внутр. справ. – 2014. – № 2. – С. 33-40. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Nvknuvs_2014_2_6.pdf

Гродецький Ю. В. Поняття неправомірної вигоди у правовій конструкції “надання неправомірної вигоди” / Ю. В. Гродецький // Кримін. право: традиції та новації: матеріали Міжнар. круглого столу, присвяченого до дня народження видатного вченого, героя України, акад. В. В. Сташиса, 09 лип. 2016 р. – Запоріжжя: [б.в.], 2016. – С. 46–50.

Дідик С. Є. Від хабарництва до неправомірної вигоди суддів: еволюція законодавства [Електронний ресурс] / С. Є. Дідик // Часоп. Київ. ун-ту права. – 2013. – № 3. – С. 284-287. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Chkup_2013_3_69.pdf

Драгоненко А. О. Статус особи, що надає неправомірну вигоду [Електронний ресурс] / А. Драгоненко // Держава та регіони. Серія Право. – 2014. – № 1. – С. 95-100.

Дроздова О. І. Деякі питання кваліфікація хабарництва / О. І. Дроздова // Вісн. Акад. адвокатури України. – 2013. – № 2 (27). – С. 129-135.

Дудоров О. О. Проблемні питання кримінальної відповідальності за одержання хабара: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08 / О. О. Дудоров; Київ. ун-т ім. Тараса Шевченка. – Київ, 1994. – 23 с.

Дудоров О. О. Суб'єкт “пасивного” підкупу службової особи юридичної особи приватного права: сучасний стан і перспективи / О. О. Дудоров, Я. В. Ризак // Вісн. Луган. держ. ун-ту внутр. справ ім. Е. О. Дідоренка. – 2015. – № 3. – С. 81-98.

Загинеї З. Медичний працівник як спеціальний суб'єкт пасивного підкупу / З. Загинеї // Вісн. Нац. акад. прокуратури України. – 2015. – № 1 (39). – С. 67-73.

Загороднюк С. О. Неправомірна вигода як предмет корупційних злочинів [Електронний ресурс] / С. О. Загороднюк // Південноукр. правн. часоп. – 2014. – № 2. – С. 47-49. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Pupch_2014_2_16.pdf

Задніченко С. І. Кримінально-правова характеристика прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою за законодавством Німеччини та України / С. І. Задніченко // Вісн. кримін. судочинства. – 2015. – № 2. – С. 143-148.

Калитаєв В. В. Кримінально-правова характеристика прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою / В. В. Калитаєв // Держава і право. Юрид. і політ. науки. – 2013. – Вип. 60. – С. 375-380.

Кашкаров О. О. Відмінність одержання незаконної винагороди працівником державного підприємства, установи чи організації від одержання хабара [Електронний ресурс] / О. О. Кашкаров // Форум права. – 2011. – № 2. – С. 387-391.

Кваша О. О. Посередництво у хабарництві як особливий вид співучасті у злочині / О. О. Кваша // Держава і право. – 2011. – Вип. 53. – С. 494-500.

Кваша О. О. Кримінальна відповідальність за одержання хабара, вчинене за попередньою змовою групою осіб / О. О. Кваша // Часоп. Київ. ун-ту права. – 2011. – № 2. – С. 215-219.

Кушпін В. П. Кримінально-правова характеристика підкупу особи, яка надає публічні послуги / В. П. Кушпін // Вісн. Нац. ун-ту “Львів. політехніка”. Юрид. науки. – 2014. – № 801. – С. 202-211.

Кушпін В. П. Активний і пасивний підкуп службової особи юридичної особи публічного права за кримінальним законодавством України / В. П. Кушпін // Там же. – 2015. – № 813. – С. 262-267.

Мисливий В. А. Пропозиція хабара: злочин чи виявлення умислу? / В. А. Мисливий // Юрид. вісн. України. – 2010. – № 1-2 (2-15 січ.). – С. 7.

Михайленко Д. Г. Кваліфікація посередництва в хабарництві / Д. Г. Михайленко // Актуальні проблеми держави та права: зб. наук. пр. – Одеса, 2008. – № 44. – С. 276-283.

Михайленко Д. Г. Характеристика вини при вчиненні хабарництва [Електронний ресурс] / Д. Г. Михайленко // Форум права. – 2008. – № 1. – С. 303-311.

Михайленко Д. Г. Кримінально-правова характеристика хабара / Д. Г. Михайленко // Актуальні проблеми держави та права: зб. наук. пр. – Одеса, 2009. – № 47. – С. 62-69.

Михайленко Д. Г. Підстави кримінальної відповідальності за хабарництво (давання та одержання хабара): автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08 / Д. Г. Михайленко; Одес. нац. юрид. акад. – Одеса, 2009. – 21 с.

Найдьон Є. М. Загальноправова характеристика фактів одержання неправомірної вигоди посадовими особами державних органів України (на основі діяльності підрозділів податкової міліції Міністерства доходів та зборів України щодо протидії корупції) [Електронний ресурс] / Є. М. Найдьон, Р. П. Томма // Митна справа. – 2013. – № 5 (2.2). – С. 122-126.

Настенко А. В. Стан наукової розробленості питання виявлення і розслідування підрозділами БОЗ МВС України одержання неправомірної вигоди службовою особою у сфері земельних відносин [Електронний ресурс] / А. В. Настенко // Право і Безпека. – 2013. – № 4. – С. 76-84. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/VKhnuvs_2013_4_12.pdf

Осадчий В. І. Кримінально-правова характеристика та кваліфікація підкупу працівника підприємства, установи чи організації (ст. 354 КК України) / В. І. Осадчий // Юрид. вісн. – 2015. – № 2 (35). – С. 145-151.

Плекан В. В. До питання кримінальної відповідальності “удаваного” посередника у підкупі / В. В. Плекан // Порівняльно-аналіт. право. – 2015. – № 4. – С. 346-348.

Плекан В. В. “Посередництво у підкупі”: до питання про доцільність виокремлення окремої статті / В. В. Плекан // Вісн.

Півден.-регіон. центру Нац. акад. прав. наук України. – 2016. – № 6. – С. 126-133.

Плекан В. В. Кримінальна відповідальність за посередництво у наданні та (або) одержанні неправомірної вигоди: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08 / В. В. Плекан; НАН України, Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького. – Київ, 2016. – 19 с.

Практика розгляду кримінальних справ про злочини, склад яких передбачено ст. 368 Кримінального кодексу України (одержання хабара) // Вісн. Верхов. Суду України. – 2010. – № 9. – С. 18-26.

Про судову практику у справах про хабарництво: постанова Пленуму Верховного Суду України від 26 квіт. 2002 р. № 5 // Вісн. Верхов. Суду України. – 2002. – № 3. – Вкладка. – С. 9-16.

Севрюкова Г. С. Деякі питання кримінального законодавства України про відповідальність за хабарництво (історичний підхід) / Г. С. Севрюкова // Вісн. Акад. адвокатури України. – 2009. – № 3 (16). – С. 52-58.

Судова практика розгляду кримінальних справ про службові злочини з ознаками корупційних діянь (ст. 364, 365 та 368 Кримінального кодексу України), а також справ про адміністративну відповідальність за порушення вимог Закону від 5 жовт. 1995 р. “Про боротьбу з корупцією” // Вісн. Верхов. Суду України. – 2009. – № 6. – С. 17-23; № 7. – С. 24-33.

Титаренко О. О. Щодо питання доцільності криміналізації пропозиції надання неправомірної вигоди в контексті нового антикорупційного законодавства [Електронний ресурс] / О. О. Титаренко // Зб. наук. пр. Ірпін. фінансово-юрид. акад. (економіка, право). – 2013. – № 2. – С. 172-177. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/znrfyua_2013_2_29.pdf

Томчук І. О. Порівняльно-правова характеристика відповідальності за давання хабара за вітчизняним та зарубіжним кримінальним законодавством / І. О. Томчук // Часоп. Київ. ун-ту права. – 2009. – № 3. – С. 229-235.

Третяков Д. А. Деякі питання щодо доцільності криміналізації пропозиції неправомірної вигоди [Електронний ресурс] /

Д. А. Третьяков // Форум права. – 2013. – № 4. – С. 419-422.

Шмигельський В. В. Посередництва в хабарництві (отриманні неправомірної вигоди): проблема законодавчого регулювання й оперативно-тактичного використання / В. В. Шмигельський // Порівняльно-аналіт. право. – 2014. – № 6. – С. 295-297.

Шумейко Д. О. Прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою: проблеми правової кваліфікації / Д. О. Шумейко // Юрид. часоп. Нац. акад. внутр. справ. – 2015. – № 1. – С. 39-51.

Чернега Ю. О. Передумови встановлення кримінальної відповідальності за підкуп у законодавстві України / Ю. О. Чернега // Порівняльно-аналіт. право. – 2016. – № 3. – С. 181-185.

Ярошенко О. Д. Генезис положень національного закону про кримінальну відповідальність за активний підкуп публічної службової особи / О. Д. Ярошенко // Право і сусп.-во. – 2015. – № 5. Ч. 2. – С. 165-171.

Ярошенко О. Д. Предмет юридичних складів злочинів, передбачених ст. 369 Кримінального кодексу України в аспекті його відповідності визначенню, що дається у Кримінальній конвенції Ради Європи про боротьбу з корупцією / О. Д. Ярошенко // Бюл. М-ва юстиції України. – 2013. – № 7. – С. 105-112.

Ярошенко О. Д. Кримінальна відповідальність за пропозицію та надання неправомірної вигоди службовій особі (ст. 369 КК України): автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. – Київ, 2014. – 20 с.

(Див. також список літератури до всіх тем).

Тема 6. Кваліфікація прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою або особою, яка надає публічні послуги, або працівником підприємства, установи чи організації, поєднаного з вимаганням такої вигоди

Практикум

Питання

1. Загальна характеристика кримінально-правових норм, які встановлюють відповідальність за прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою або особою, яка надає публічні послуги, або працівником підприємства, установи чи організації, поєднаного з вимаганням такої вигоди (ч. 4 ст. 354; ч. 3 ст. 368; ч. 4 ст. 368-3 і ч. 4 ст. 368-4 КК). Особливості суспільної небезпечності таких дій.

2. Поняття і види вимагання неправомірної вигоди у складах злочинів, передбачених ч. 4 ст. 354; ч. 3 ст. 368; ч. 4 ст. 368-3 і ч. 4 ст. 368-4 КК. Погроза заподіяти шкоду правам чи законним інтересам іншої особи як обов'язкова ознака вимагання неправомірної вигоди.

3. Відмінність вимагання неправомірної вигоди від прохання надати таку вигоду і її значення для кваліфікації злочинів.

4. Особливості законодавчої конструкції об'єктивної сторони злочинів, у складі яких є вимагання неправомірної вигоди. Злочинні дії, з якими поєднується вимагання неправомірної вигоди. Момент закінчення злочинів.

5. Відмінність зазначених злочинів від вимагання, вчиненого службовою особою з використанням свого службового становища (ч. 2 ст. 189 КК), а також від незаконної вимоги оплати за навчання або за надання медичної допомоги у державних чи комунальних закладах (ч. 2 ст. 183; ч. 1 ст. 184 КК). Кваліфікація вчинення при вимаганні неправомірної вигоди злочину, передбаченого іншою статтею КК.

Методичні рекомендації

Розгляд *першого питання* потребує висвітлення загальної характеристики кримінально-правових норм, які встановлюють відповідальність за прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою або особою, яка надає публічні послуги, або працівником підприємства, установи чи організації, поєднаного з вимаганням такої вигоди (ч. 4 ст. 354; ч. 3 ст. 368; ч. 4 ст. 368-3 і ч. 4 ст. 368-4 КК). Це питання є важливим у зв'язку з тим, що у цих статтях в основному йдеться про підкуп названих осіб, а вимагання неправомірної вигоди зазначено лише як кваліфікуюча ознака дій службової особи і особи, яка надає публічні послуги, а також працівника підприємства, установи чи організації. Однак наукові дослідження показали, що наявність вимагання неправомірної вигоди істотно змінює характер суспільної небезпечності цих дій. Якщо при підкупі дві сторони корупції взаємно обумовлюють свої дії з метою вчинення певних незаконних дій в інтересах особи, яка здійснює підкуп, чи третьої особи, то при вимаганні має місце односторонній незаконний вплив на другу сторону з метою примусити її надати неправомірну вигоду. Це має важливе значення для правової оцінки вимушених дій особи, вчинюваних внаслідок вимагання.

При вивченні *другого питання* варто зважати на рекомендації щодо першого питання, а також детально проаналізувати законодавче визначення вимагання неправомірної вигоди, наведене у примітці до ст. 354 КК, яке стосується всіх зазначених статей КК. Зокрема, в ньому слід з'ясувати: 1) види вимагання неправомірної вигоди: а) відкрита вимога і б) створення умов; 2) зміст погрози заподіяти шкоду правам чи законним інтересам іншої особи як обов'язкової ознаки такого вимагання. Встановлення ознак такої погрози в судовій практиці викликало помилки, в зв'язку з чим Верховний Суд України надав правові висновки, які мають обов'язковий характер і з якими рекомендується ознайомитись (*див.* постанову Верховного Суду України від 4 жовт. 2012 р., справа № 5-14кц12. – Вісн. Верхов. Суду України. – 2013. – № 8. – С. 22; постанову Судової палати у

кримінальних справах Верховного Суду України від 23 трав. 2013 р., справа № 5-13кс13. – Там же. – № 10. – С. 12-13). Важливо запам'ятати, що коли особа, яка здійснює підкуп зазначених осіб, в такий спосіб схиляє їх до вчинення або невчинення протиправних дій, то це вказує на незаконність інтересів того, хто здійснює підкуп і одночасно вказує на відсутність вимагання неправомірної вигоди. Особа, яка надає неправомірну вигоду внаслідок вимагання у неї такої вигоди вчинює ці дії вимушено і з метою задоволення своїх законних інтересів. Останні полягають: а) в усуненні загрози для своїх прав і інтересів і б) належному виконанні зазначеними особами своїх обов'язків.

Правильне осмислення *третього питання* безпосередньо залежить від засвоєння змісту поняття вимагання неправомірної вигоди. Тому саме на зазначені вище положення потрібно спиратись при відмежуванні вимагання неправомірної вигоди від прохання надати таку вигоду. Основна відмінність між ними полягає в тому, що при проханні немає погрози, характерної для вимагання. Прохання за своїм характером однорідне з іншими діями, вчинюваними при підкупі зазначених осіб, і так само пов'язано із задоволенням незаконного інтересу того, хто здійснює підкуп, або третьої особи.

При розгляді *четвертого питання* необхідно з'ясувати особливості законодавчої конструкції об'єктивної сторони злочинів, у складі яких є вимагання неправомірної вигоди. Зокрема, слід звернути увагу на ознаку поєднання вимагання з іншими злочинними діями: а) прийняттям пропозиції; б) прийняттям обіцянки або в) одержанням неправомірної вигоди. Рекомендується проаналізувати ці поєднання з використанням законодавчих визначень пропозиції і обіцянки неправомірної вигоди, наведених у примітці до ст. 354 КК, і вирішити питання про момент закінчення злочину в кожному із зазначених випадків.

По *п'ятому питанню* – спочатку рекомендується з'ясувати в чому полягає відмінність розглядуваних злочинів від незаконної вимоги оплати за навчання або за надання медичної допомоги у державних чи комунальних закладах (ч. 2 ст. 183; ч. 1 ст. 184 КК). Особливої уваги потребує питання про відмінність розглядуваних злочинів від вимагання, вчиненого

службовою особою з використанням свого службового становища (ч. 2 ст. 189 КК). Враховуючи його складність, варто використати рекомендовану наукову літературу. Потім необхідно розглянути питання про кваліфікацію вчинення при вимаганні неправомірної вигоди злочину, передбаченого іншою статтею КК. Особливо це стосується випадків вимагання неправомірної вигоди у вигляді створення певних умов, що може супроводжуватися такими діями, які містять ознаки іншого злочину і потребувати додаткової кваліфікації вчиненого (наприклад, у разі підкидання зброї чи наркотичних засобів з метою штучного створення доказів обвинувачення).

Завдання

1. Службова особа державного органу Мурко, до обов'язків якого входить оформлення документів на землю, пообіцяв Світличній, яка звернулась до нього за оформленням документів на її земельну ділянку, що документи можна буде забрати через п'ять днів, однак цю обіцянку не виконав. Після того Мурко ще п'ять разів надавав таку обіцянку і знову її не виконував. Світлична зрозуміла, що без грошей її питання швидко не вирішать і при наступній зустрічі з Мурко запропонувала йому 500 грн за прискорення робіт. Однак Мурко на такі умови не погодився і запропонував за два дні підготувати документи за додаткову сплату 2000 грн.

Чи є ознаки вимагання неправомірної вигоди в поведінці Мурка? Як впливають на вирішення цього питання нормативні положення щодо строків підготовки документів? Як вирішення цих питань впливає на кваліфікацію дій Мурка і Світличної?

2. Виконуючи обов'язки представника державної влади, Ковальчук за розпорядженням керівництва проводив перевірку суб'єктів підприємницької діяльності, які переробляють деревину. Під час перевірки він виявив, що підприємець Прохоров не має дозволів від пожежної та екологічної інспекцій і санепідемстанції на таку діяльність. Ковальчук категорично заявив Прохорову, що той понесе відповідальність, якщо не надасть

йому відразу 15000 грн. Прохоров, розуміючи, що це загрожує йому великими штрафами, відразу передав Ковальчуку зазначену суму коштів, після чого останній указав в акті проведення перевірки на відсутність порушень законодавства в діяльності Прохорова.

Чи є ознаки вимагання неправомірної вигоди в діях Ковальчука? Як вирішення цього питання впливає на кваліфікацію дій Ковальчука і Прохорова?

3. Курочкіну зателефонував невідомий і повідомив, що якщо Курочкін наступного дня не принесе в указане ним місце 10000 грн, то він всім розповість про те, що Курочкін хворий на синдром набутого імунodefіциту (СНІД). Курочкін зібрав зазначену суму і поклав в обумовлене місце і одночасно домовився про допомогу зі своїми друзями, які затримали особу, що забирала кошти, та доставили її в поліцію. Невідомим виявився Сурков, який є службовою особою лікувального закладу, в якому Курочкін проходив медичний огляд на виявлення зазначеного захворювання.

Чи є ознаки вимагання неправомірної вигоди в діях Суркова? Як вирішення цього питання впливає на кваліфікацію дій Курочкіна і Суркова?

Список літератури та матеріалів судової практики

Андрушко П. П. Кримінальна відповідальність за одержання хабара (ст. 368 Кримінального кодексу України) / П. П. Андрушко, А. А. Стрижевська // Вісн. Верхов. Суду України. – 2005. – № 7. – С. 22-28.

Дудоров О. Кваліфікація одержання хабара, поєданого з вимагательством / О. Дудоров // Право України. – 1994. – № 5 (№ 5-6). – С. 34-37.

Дудоров О. Про інтереси хабародавця при вимаганні хабара / О. Дудоров // Юрид. вісн. України. – 2009. – № 1-2 (3-16 січ.). – С. 1, 10-11.

Дудоров О. О. Проблемні питання вимагання неправомі-

рної вигоди при вчиненні підкупу службової особи юридичної особи приватного права / О. О. Дудоров, Я. В. Ризак // Вісн. кримін. судочинства. – 2015. – № 1. – С. 180-191.

Киричко В. М. Вимагання неправомірної вигоди як обставина, що виключає кримінальну відповідальність особи, яка пропонувала, обіцяла чи надала неправомірну вигоду / В. М. Киричко // Актуальні проблеми кримін. відповідальності: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., 10–11 жовт. 2013 р. [редкол.: В. Я. Тацій (голов. ред.), В. І. Борисов (заст. голов. ред.) та ін.]. – Харків: Право, 2013. – С. 515-518.

Киричко В. М. Про відсутність суспільної небезпечності в діях особи, яка пропонувала, обіцяла або надала неправомірну вигоду внаслідок вимагання такої вигоди, та необхідність вдосконалення ч. 2 ст. 11 та п. 5 примітки до ст. 354 КК України [Електронний ресурс] / В. М. Киричко // Вісн. Асоц. кримін. права України. – 2015. – № 2 (5). – С. 278-289.

Легеза Л. А. Проблеми доказування вимагання хабара / Л. А. Легеза // Держава і право. Юрид. і політ. науки. Вип. 18. – Київ: Ін-т держави і права НАН України, 2002. – С. 324-338.

Мельник М. І. Проблеми кваліфікації одержання хабара, поєданого з його вимаганням / М. І. Мельник // Наук. вісн. Дніпропетр. юрид. ін-ту МВС України. – 2000. – № 1 (1). – Дніпропетровськ: Дніпропетр. юрид. ін-т МВС України, 2000. – С. 116-128.

Михайленко Д. Г. Підстави кримінальної відповідальності за хабарництво (давання та одержання хабара): автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08 / Д. Г. Михайленко; Одес. нац. юрид. акад. – Одеса, 2009. – 21 с.

Михайленко Д. Г. Правова природа вимагання хабара та неправомірної вигоди / Д. Г. Михайленко // Актуальні проблеми держави і права. – Одеса: Юрид. літ., 2010. – Вип. 55. – С. 395-400.

Мостепанюк Л. О. Кримінально-правовий аспект одержання хабара, поєданого з вимаганням / Л. О. Мостепанюк, О. М. Грудзур // Адвокат. – 2007. – № 2. – С. 23-26.

Оробець К. Вимагання хабара як кваліфікуюча ознака одержання хабара / К. Оробець // Підприємництво, госп-во і право. – 2006. – 5. – С. 129-131.

Про судову практику у справах про хабарництво: постанова Пленуму Верховного Суду України від 26 квіт. 2002 р. № 5 // Вісн. Верхов. Суду України. – 2002. – № 3. – Вкладка. – С. 9-16.

Ярмиш Н. М. Подолання колізії між злочинами, передбаченими ч. 2 ст. 368 та ч. 2 ст. 189 КК України / Н. М. Ярмиш // 10 років чинності Кримінального кодексу України: проблеми застосування, удосконалення та подальшої гармонізації із законодавством європейських країн: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Харків, 13-14 жовт. 2011 р.) [редкол.: В. Я. Тацій, В. І. Борисов та ін.]. – Харків: Право, 2011. – С. 321-323.

(Див. також список літератури до всіх тем).

Тема 7. Звільнення від кримінальної відповідальності особи, яка запропонувала, пообіцяла або надала неправомірну вигоду службовій особі або особі, яка надає публічні послуги, або працівнику підприємства, установи чи організації. Кваліфікація провокації підкупу

Практикум

Питання

1. Спеціальні умови звільнення від кримінальної відповідальності особи, яка запропонувала, пообіцяла або надала неправомірну вигоду службовій особі або особі, яка надає публічні послуги, або працівнику підприємства, установи чи організації.

2. Провокація підкупу: склад злочину, кваліфікуючі ознаки (ст. 370 КК).

3. Співвідношення провокації підкупу (ст. 370 КК) і співучасті у підкупі службової особи або особи, яка надає публічні послуги, або працівника підприємства, установи чи організації (ст. 354, 368, 368-3, 368-4, 369 КК).

4. Відмежування провокації підкупу (ст. 370 КК) від контрольованого правоохоронним органом надання неправомірної вигоди службовій особі або особі, яка надає публічні послуги,

або працівнику підприємства, установи чи організації, які вимагали таку вигоду.

5. Кримінально-правова оцінка дій особи, спровокованої на вчинення підкупу. Особливості вирішення цього питання при провокації підкупу працівником правоохоронного органу.

Методичні рекомендації

При розгляді *першого питання* спочатку з'ясуйте хронологію і основний зміст законодавчих змін, що стосуються спеціальних умов звільнення від кримінальної відповідальності особи, яка запропонувала, пообіцяла або надала неправомірну вигоду службовій особі або особі, що надає публічні послуги, або працівнику підприємства, установи чи організації. Зокрема йдеться про зміни, які внесені до КК згідно із законами України від 7 квіт. 2011 р. № 3207-VI; від 13 квіт. 2012 р. № 4652-VI; від 18 квіт. 2013 р. № 221-VII; від 13 трав. 2014 р. № 1261-VII; від 12 лют. 2015 р. № 198-VIII. Зазначена особа звільняється від кримінальної відповідальності, якщо вона добровільно заявила про те, що сталося, органу, службова особа якого згідно із законом має право повідомляти про підозру (раніше – органу, наділеному законом правом порушувати кримінальну справу). Така заява повинна бути здійснена: а) до 18 трав. 2013 р. – до порушення кримінальної справи щодо особи; б) з 18 трав. 2013 р. – до повідомлення їй про підозру у вчиненні нею злочину; в) за Законом України від 12 лют. 2015 р. № 198-VIII – до отримання з інших джерел інформації про цей злочин органом, службова особа якого згідно із законом наділена правом повідомляти про підозру. Додатковою обов'язковою умовою зазначеного звільнення особи від кримінальної відповідальності з 18 трав. 2013 р. визнавалось вчинення щодо особи вимагання неправомірної вигоди, а за Законом України від 12 лют. 2015 р. № 198-VIII такою умовою визнається активне сприяння розкриттю злочину особи, яка одержала неправомірну вигоду або прийняла її пропозицію чи обіцянку.

Крім того, Законом передбачається, що зазначене звільнення не застосовується у разі, якщо пропозиція, обіцянка чи надання неправомірної вигоди були вчинені по відношенню до

осіб, визначених у ч. 4 ст. 18 КК. У зв'язку з викладеним особливою увагою потребує той факт, що до 18 трав. 2013 р. вимагання неправомірної вигоди визнавалось самостійною підставою звільнення особи від кримінальної відповідальності. В науковій літературі наведені аргументи на підтвердження того, що вимагання неправомірної вигоди слід визнавати обставиною, що виключає суспільну небезпечність і злочинність дій особи, яка пропонувала, обіцяла або надала неправомірну вигоду внаслідок вимагання у неї такої вигоди.

Розгляд *другого питання*, яке стосується провокації підкупу, має своїм завданням з'ясування змісту як ознак основного складу злочину (ч. 1 ст. 370 КК), так і кваліфікуючої ознаки, що обтяжує відповідальність особи за вчинення цього злочину (ч. 2 ст. 370 КК). Важливі для кваліфікації особливості цього злочину полягають у наступному: 1) провокація означає штучний виклик вчинення зазначених у ч. 1 ст. 370 КК злочинних дій (підкупу), яких не було б учинено у разі невчинення провокації; 2) службова особа здійснює такий штучний виклик: а) за початковою редакцією ст. 370 КК – шляхом створення обставин і умов, які існують зовні і зумовлюють вчинення іншою особою злочинних дій після і внаслідок усвідомлення нею цих обставин і умов (об'єктивних факторів); б) за ст. 370 КК в редакції Закону України від 12 лют. 2015 р. № 198-VIII – шляхом підбурення іншої особи; 3) обов'язковою ознакою суб'єктивної сторони провокації є мета – потім викрити злочинні дії спровокованої особи. Провокація підкупу вважається закінченим злочином з моменту вчинення зазначеного у ст. 370 КК діяння (за чинною редакцією – з моменту вчинення дій з підбурення).

При вивченні *третього питання* спочатку необхідно знайти відмінності провокації підкупу, передбаченої ст. 370 КК, від співучасті у вчиненні злочину, передбаченого ст. 354, 368, 368-3, 368-4, 369 КК. За попередньою редакцією ст. 370 КК вони виглядали таким чином: а) провокація підкупу може вчинюватися щодо будь-якої особи, в тому числі тієї, у якої вже виник умисел на вчинення злочинних дій, однак є перешкоди в його реалізації; б) вплив на іншу особу здійснюється виключно шляхом створення обставин і умов як зовні існуючих факторів впливу; в) відсутність взаємної поінформованості щодо спільної

участі у вчиненні злочину (так званого двостороннього суб'єктивного зв'язку), обов'язкової для співучасті; г) визнання злочину закінченим незалежно від того, чи вчинила спровокована особа злочинні дії. За ст. 370 КК в редакції Закону України від 12 лют. 2015 р. № 198-VIII підбурювання також визначено як окремий вид дій, вчинення яких утворить об'єктивну сторону закінченого злочину незалежно від їх результативності. При співучасті дії підбурювача, навпаки, є результативними, оскільки в ч. 4 ст. 27 КК йдеться про дії, якими підбурювач схилив іншого співучасника до вчинення злочину. У зв'язку з викладеним потребує з'ясування питання про можливість кваліфікації дій за сукупністю злочинів: як провокація підкупу (ст. 370 КК) і як підбурювання (ч. 4 ст. 27 КК) до вчинення злочинів, передбачених ст. 354, 368, 368-3, 368-4 або 369 КК (див. п. 23 постанови Пленуму Верховного Суду України "Про судову практику у справах про хабарництво" від 26 квіт. 2002 р. № 5).

При розгляді *четвертого питання*, яке стосується відмежування провокації підкупу (ст. 370 КК) від контрольованого правоохоронним органом надання неправомірної вигоди службовій особі або особі, яка надає публічні послуги, або працівнику підприємства, установи чи організації, які вимагали таку вигоду, слід звернути увагу, зокрема, на те, що: а) у діях особи, яка у зв'язку з вимаганням у неї неправомірної вигоди, перш ніж її надати, звернулася до органів влади з метою викрити вимагача, складу злочину немає (див. п. 22 зазначеної вище постанови Пленуму Верховного Суду України); б) здійснення самих дій щодо викриття вимагача повинно здійснюватись з дотриманням вимог Конституції України та приписів КПК України.

Насамкінець (*п'яте питання*) необхідно враховувати, що, як правило, особа, яка запропонувала, пообіцяла чи надала неправомірну вигоду, або яка прийняла пропозицію, обіцянку чи одержала неправомірну вигоду внаслідок провокації зі сторони іншої особи, підлягає кримінальній відповідальності. Однак, якщо особа була спровокована працівником правоохоронного органу, то це унеможливорює відповідальність спровокованої особи у зв'язку з порушенням працівником правоохоронного органу ч. 1 ст. 6 Конвенції про захист прав людини і основопо-

ложних свобод, тобто права особи на справедливий суд, припис ч. 2 ст. 19 Конституції України та ч. 3 ст. 271 КПК України.

Завдання

1. Керівник приватного підприємства “Старт” Бурсаков прийняв пропозицію Козлова щодо надання йому неправомірної вигоди після того, як він складе і видасть останньому підроблений офіційний документ. Згодом Бурсаков злякався можливої відповідальності, відмовився здійснювати службове підроблення і, сподіваючись на звільнення від кримінальної відповідальності, добровільно заявив про те, що сталося, правоохоронному органу та активно сприяв розкриттю злочину.

Чи підлягає Бурсаков звільненню від кримінальної відповідальності?

2. У березні 2013 р. працівники міліції Драчун і Копилов під час обшуку в домі Юдіна таємно підкинули наркотичний засіб, а потім його “знайшли” і поставили Юдіна перед вибором: нести кримінальну відповідальність за зберігання наркотичних засобів або заплатити їм 2000 доларів США і тоді вони не будуть вносити наркотичні засоби до протоколу обшуку. Юдін надав зазначені кошти Драчуну і Копилову, про що у прокуратурі стало відомо у жовт. 2016 р.

Вирішіть питання про відповідальність Драчуна, Копилова і Юдіна. Чи впливають на вирішення цього питання зміни КК щодо звільнення від кримінальної відповідальності особи, яка запропонувала, пообіцяла або надала неправомірну вигоду службовій особі?

3. Морозов, захищаючи себе, вбив нападника. У ході розслідування було встановлено, що Морозов діяв у стані необхідної оборони і не перевищив її межі. Слідчий Рубан не повідомив про це Морозова, а сказав, що закриє справу, якщо Морозов надасть йому 1000 доларів США. Морозов погодився і вони домовились про місце та час зустрічі для передачі грошей. За день до цієї зустрічі слідчий Рубан повідомив правоохоронний

орган, що він добровільно відмовляється від одержання неправомірної вигоди та просить затримати Морозова, що і було зроблено під час передачі грошей. Розслідування справи показало, що метою дій Рубана з самого початку було притягнути Морозова до кримінальної відповідальності за надання неправомірної вигоди.

Дайте кримінально-правову оцінку діям Рубана і Морозова.

Список літератури та матеріалів судової практики

Альошина О.І. Провокація злочину (кримінально-правове дослідження): автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08 / О. І. Альошина; Дніпропетр. держ. ун-т внутр. справ. – Дніпропетровськ, 2007. – 19 с.

Бажанов М. И. Некоторые вопросы ответственности за взяточничество по новому Уголовному кодексу Украины / М. И. Бажанов // Відповідальність посадових осіб за корупційну діяльність: зб. матеріалів Міжнар. наук.-практ. семінару (11-12 трав. 2001 р.). – Харків: Східно-регіон. центр гуманітар.-освітніх ініціатив, 2003. – С. 36-40.

Бантисhev О. Провокація хабара: кримінально-правові та криміналістичні проблеми відповідальності / О. Бантисhev // Юрид. радник. – 2008. – № 6. – С. 10-14.

Веретянніков В. В. Деякі аспекти доцільності існування кримінальної відповідальності за провокацію хабара або комерційного підкупу / В. В. Веретянніков // Вісн. Луган. держ. ун-ту внутр. справ ім. Е. О. Дідоренка. – 2013. – Вип. № 1. – С. 95-102.

Гродецький Ю. В. Добровільна відмова провокатора злочину [Електронний ресурс] / Ю. В. Гродецький // Вісн. Асоц. кримін. права України: електронне наук. вид. / Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого, Всеукр. громад. орг. “Асоц. кримін. права”. – Харків, 2015. – Вип. 2 (5). – С. 122–134. – Режим доступу: http://nauka.nlu.edu.ua/wp-content/uploads/2016/01/09_Гродецький.pdf

Грудзур О. Кримінально-правова характеристика провокації хабара за законодавством зарубіжних країн / О. Грудзур // Вісн. Акад. правових наук України. – 2009. – № 2. – С. 150-160.

Грудзур О. М. Об'єктивна сторона провокації хабара / О. М. Грудзур // Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика). – 2010. – Вип. 22. – С. 258-266.

Грудзур О. М. Кримінально-правова характеристика провокації хабара: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08 / О. М. Грудзур; Акад. адвокатури України. – Київ, 2011. – 20 с.

Дудоров О. Кримінально-правова заборона провокації підкупу, або правоохоронець як ініціатор злочину / О. Дудоров, Є. Письменський // Юрид. вісн. України. – 2015. – № 14 (11-17 квіт.). – С. 12-13; – № 15 (18-24 квіт.). – С. 12-13.

Дудоров О. О. Кримінально-правові аспекти провокації підкупу [Електронний ресурс] / О. О. Дудоров // Юрид. наук. електронний журн. – 2016. – № 1. – С. 76-82.

Єльцева В. В. Декриміналізація провокації хабара в сучасній Україні: “за” і “проти” / В. В. Єльцева // Вісн. Запоріж. держ. ун-ту. Серія Юрид. науки. – Запоріжжя, 2001. – № 2. – С. 299-305.

Жлобінська Л. Провокація правоохоронних органів на вчинення кримінальних правопорушень / Л. Жлобінська // Юрид. вісн. – 2014. – № 5. – С. 212-215.

Загодіренко П. О. Провокація злочину: кримінально-правовий аналіз та удосконалення діючого законодавства / П. О. Загодіренко // Наук. вісн. Міжнар. гуманітар. ун-ту. Юриспруденція. – 2013. – Вип. 6-1(2). – С. 157-159.

Збірник судових рішень у справах щодо провокації злочину працівниками правоохоронних органів / упоряд.: С. В. Прийма, С. О. Шульгін. – Харків: Право, 2015. – 672 с.

Зеленов Г. М. Аналіз чергових змін спеціальних видів звільнення від кримінальної відповідальності за вчинення окремих корупційних злочинів / Г. М. Зеленов // Вісн. Луган. держ. ун-ту внутр. справ ім. Е. О. Дідоренка. – 2015. – № 2. – С. 69-76.

Кваша О. О. Провокація хабара та інститут співучасті у злочині: проблема співвідношення / О. О. Кваша // Держава і право. – 2010. – Вип. 49. – С. 475-482.

Киричко В. М. Про відсутність суспільної небезпечності в діях особи, яка пропонувала, обіцяла або надала неправомірну вигоду внаслідок вимагання такої вигоди, та необхідність вдос-

коналення ч. 2 ст. 11 та п. 5 примітки до ст. 354 КК України [Електронний ресурс] / В. М. Киричко // Вісн. Асоц. кримін. права України. – 2015. – № 2 (5). – С. 278-289.

Козак О. С. Провокація злочину за КК України та у практиці Європейського суду з прав людини / О. С. Козак, О. Б. Панахі // Морально-етичні засади реформування кримінального законодавства України: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Дніпропетровськ, 10 квіт. 2015 р.); упоряд. В. В. Шаб-листий. – Дніпропетровськ: Дніпропетр. держ. ун-т внутр. справ, 2015. – С. 95-98.

Леоненко І. Проблематика звільнення від кримінальної відповідальності за корупційні злочини / І. Леоненко // Віче. – 2013. – № 14. – С. 20-23.

Мельник М. І. Провокація хабара як “підводний камінь” підприємництва / М. І. Мельник // Предпринимательство, хоз-во і право. – 2000. – № 3. – С. 47-53.

Навроцький В. О. Провокація хабара як можливий спосіб боротьби з корупцією / В. О. Навроцький // Вісн. Акад. прав. наук України. – Харків: Право. – 1998. – Вип. 4 (15). – С. 157-162.

Попов І. М. Провокація хабара або крайня (службова) необхідність / І. М. Попов // Право і безпека. – 2002. – № 3. – С. 134-136.

Про судову практику у справах про хабарництво: поста-нова Пленуму Верховного Суду України від 26 квіт. 2002 р. № 5 // Вісн. Верхов. Суду України. – 2002. – № 3. – Вкладка. – С. 9-16.

Сопін С. О. Кваліфікація давання та одержання хабара, які вчинені за умов провокації / С. О. Сопін // Запоріж. правові читання: матеріали щоріч. Міжнар. наук.-практ. конф. (17-18 трав. 2012 р.) / за заг. ред. Т. О. Коломоєць. – Запоріжжя, 2012. – С. 186-188.

Ус О. В. Провокація хабара: сутність і проблеми квалі-фікації / О. В. Ус // Проблеми законності. – Харків: НЮАУ, 2006. – Вип. 82. – С. 151-159.

(Див. також список літератури до всіх тем).

Тема 8. Кваліфікація незаконного збагачення

Практикум

Питання

1. Загальна характеристика законодавчих змін КК щодо незаконного збагачення. Суспільна небезпечність такого злочину.

2. Кваліфікація незаконного збагачення (ч. 1 ст. 368-2 КК). Проблема забезпечення дотримання принципу верховенства права при визначенні змісту кримінально-правової норми про незаконне збагачення та її практичному застосуванні, шляхи її вирішення.

3. Кваліфікуючі ознаки, що обтяжують відповідальність за незаконне збагачення (ч. 2, 3 ст. 368-2 КК).

4. Співвідношення незаконного збагачення (ст. 368-2 КК) з прийняттям пропозиції, обіцянки або одержанням неправомірної вигоди службовою особою (ст. 368 КК), а також із зловживанням владою або службовим становищем (ст. 364 КК).

Методичні рекомендації

Вивчення *першого питання*, яке стосується законодавчих змін КК щодо незаконного збагачення, має важливе значення для правильного вирішення питань кваліфікації цього злочину, дії закону про кримінальну відповідальність у часі, співвідношення незаконного збагачення з суміжними злочинами, розуміння суспільної небезпечності такого злочину. У цьому зв'язку, насамперед, слід врахувати, що кримінально-правова норма про незаконне збагачення спочатку передбачалась у ст. 368-1 КК, яка була включена до КК згідно з Законом України від 11 черв. 2009 р. № 1508-VI і діяла 1, 2, 3 і 4 січ. 2011 р. (згідно з законами України від 21 груд. 2010 р. № 2808-VI та від 7 квіт. 2011 р. № 3207-VI). Ст. 368-2 “Незаконне збагачення” була включена до КК згідно з Законом України від 7 квіт. 2011 р. № 3207-VI і почала діяти з 1 лип. 2011 р. Рекомендується здійснити порівняльний аналіз чинної редакції

ст. 368-2 КК, яка викладена згідно з Законом України від 12 лют. 2015 р. № 198-VIII і набрала чинності 4 берез. 2015 р., з попередніми її редакціями, викладеними відповідно до законів України від 7 квіт. 2011 р. № 3207-VI (зі змінами, внесеними згідно з законами України від 18 квіт. 2013 р. № 221-VII і № 222-VII) та від 14 жовт. 2014 р. № 1698-VII. В них по-різному визначені: а) злочинні діяння; б) предмет злочину; в) мінімальний розмір незаконного збагачення, з якого настає кримінальна відповідальність та критерій для його обрахування; г) ознаки спеціального суб'єкта цього злочину; д) кваліфікуючі ознаки, що обтяжують відповідальність.

Далі (*друге питання*) необхідно проаналізувати всі елементи основного складу незаконного збагачення і з'ясувати зміст його юридичних ознак. При цьому об'єкт злочину доцільно розглядати у його взаємозв'язку з ознаками спеціальних суб'єктів злочину – осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування. Такі особи зазначені у п. 1 ч. 1 ст. 3 Закону України “Про запобігання корупції” і вивчення змісту цих приписів дозволяє правильно встановити сферу суспільних відносин, в якій вчинюється злочин і яка поставлена під охорону ст. 368-2 КК. Активи як предмет цього злочину і його види – майно і доходи від нього – рекомендується розглядати у співвідношенні з поняттям неправомірної вигоди, яке було в початковій редакції кримінально-правової норми про незаконне збагачення. Крім того, важливим для правильного вирішення питання про кваліфікацію цього злочину є з'ясування співвідношення поняття активів з поняттям “подарунок”, визначеним у ст. 1 Закону України “Про запобігання корупції”, та поняттями “доходу від підприємницької діяльності” та “винагорода від роботи за сумісництвом”.

Останні три суміжні поняття стосуються правопорушень, пов'язаних з корупцією, а активи є предметом злочину, який визнається корупційним відповідно до примітки до ст. 45 КК. Важливо також з'ясувати яке значення для кваліфікації злочину має розмір активів та як практично він встановлюється. Потім проаналізуйте кожну з альтернативних дій, які характеризують об'єктивну сторону злочину, – набуття активів у власність

і їх передача іншій особі – з урахуванням законодавчого визначення останніх дій у примітці до ст. 368-2 КК. Особливу увагу при цьому зверніть на встановлення незаконності таких дій, зокрема на співвідношення поняття “незаконні дії” із законодавчим словосполученням “законність підстав набуття яких не підтверджено доказами”. У науці кримінального права останнє словосполучення піддано критиці різними авторами як таке, що може викликати порушення певних конституційних норм при застосуванні ст. 368-2 КК на практиці. У зв’язку з цим існує проблема забезпечення принципу верховенства права, зазначеного в ст. 8 Конституції України, при визначенні змісту кримінально-правової норми про незаконне збагачення та її практичному застосуванні. Важливо ознайомитись зі змістом наукових публікацій, щоб з’ясувати які шляхи вирішення цієї проблеми запропоновані науковцями. Для правильного визначення змісту незаконного збагачення також мають певне значення міжнародно-правові приписи щодо відповідальності за його вчинення, однак їх використання не може мати своїм наслідком таке тлумачення кримінально-правової норми про незаконне збагачення, яке суперечить положенням Конституції України. Суб’єктивна сторона розглядуваного злочину характеризується умислом і корисливим мотивом, які встановлюються не на момент виявлення активів, а на момент вчинення суспільно небезпечних дій, зазначених у ст. 368-2 КК.

При вивченні *третього питання* розгляньте, передусім, співвідношення понять “особа, уповноважена на виконання функцій держави або місцевого самоврядування” (ч. 1 ст. 368-2 КК) і “службова особа...” (ч. 2 і 3 цієї ст.). Далі слід з’ясувати зміст понять “службова особа, яка займає відповідальне становище” і “службова особа, яка займає особливо відповідальне становище”. Законодавче визначення таких осіб наведено у примітці до ст. 368 КК. Однак для повного розкриття змісту цих понять необхідно звертатися до відповідних положень законів України “Про державну службу” від 10 груд. 2015 р. № 889-VIII та “Про службу в органах місцевого самоврядування” від 7 черв. 2001 р. № 2493-III.

При вирішенні *четвертого питання*, яке стосується

співвідношення незаконного збагачення з прийняттям пропозиції, обіцянки або одержанням неправомірної вигоди службовою особою (ст. 368 КК), необхідно брати до уваги не лише чинну редакцію ст. 368-2 КК. Це пов'язано з тим, що майно визнавалось предметом незаконного збагачення при всіх редакціях кримінально-правової норми про незаконне збагачення. Тому рекомендується ознайомитись як з науковими публікаціями, так і з правовими висновками Верховного Суду України з цього питання. Особливу увагу в цьому контексті варто звернути на те, що раніше одержання хабара кваліфікувалось за ст. 368 КК незалежно від того, чи був він обумовлений до вчинення службовою особою певного діяння, а після включення до КК норми про незаконне збагачення таке розуміння ст. 368 зазнало змін. Зокрема, Верховний Суд України виходить з того, що одержання неправомірної вигоди за ст. 368 КК завжди обумовлено вчиненням (не вчиненням) службовою особою, яка одержує неправомірну вигоду для себе чи третьої особи, в інтересах того, хто надає неправомірну вигоду чи в інтересах третьої особи будь-якої дії з використанням наданої їй влади чи службового становища. При незаконному збагаченні така обумовленість відсутня (див. Ухвалу Судової палати у кримінальних справах Верховного Суду України від 9 квіт. 2015 р. у справі № 5-5кс15 // Рішення Верхов. Суду України. – 2015. – Вип. 2 (31). – С. 89). Отже, при незаконному збагаченні завжди відсутні ознаки підкупу і одержання службовою особою неправомірної вигоди шляхом вимагання. Далі слід здійснити порівняльний аналіз незаконного збагачення зі складом злочину, передбаченого ст. 364 “Зловживання владою або службовим становищем”. Такий аналіз виявляє як однакові ознаки цих злочинів, так і їх відмінності, важливі для правильної їх кваліфікації на практиці.

Завдання

1. Під час здійснення досудового розслідування слідчий Гарбуз встановив шляхом перегляду наявних у нього відеозаписів, що до вчинення тяжкого злочину причетний бізнесмен Шовковський, з яким у нього склалися добрі стосунки. Не домов-

ляючись з останнім, Гарбуз інсценував пожежу, внаслідок якої зазначений доказ був знищений. Дізнавшись про це, Шовковський 10 жовт. 2014 р. зустрівся з Гарбузом і спочатку подякував йому за вчинене на словах, а потім ще й передав за це винагороду в розмірі 70 000 грн.

Чи є в діях Гарбуза ознаки незаконного збагачення? Дайте кримінально-правову оцінку діям Гарбуза з урахуванням законодавчих змін, унесених до ст. 368-2 КК. Як кваліфікувати дії Гарбуза і Шовковського?

2. Коли державний службовець Петров 3 листоп. 2016 р. купив автомобіль вартістю 900 000 грн, громадські активісти звернулися з заявою до правоохоронного органу про відкриття кримінального провадження за ст. 368-2 КК України “Незаконне збагачення”, посилаючись на те, що витрати Петрова в дев’ять разів перевищили його офіційний заробіток за минулий рік. Петров у відповідь на це заявив, що він ще до прийняття його на державну службу заробив гроші за кордоном шляхом виконання різних робіт для окремих громадян, прізвище яких вже не пам’ятає, а отримував кошти без документального підтвердження.

Чи є правові підстави для притягнення Петрова до кримінальної відповідальності за незаконне збагачення за ст. 368-2 КК?

3. Під час обшуку в домі державного службовця Боровика, посада якого належить до категорії “Б”, були виявлені ювелірні цінності на суму 3500000 грн. Як з’ясувалось під час досудового розслідування, зазначені цінності Боровик отримав від свого знайомого Крамаренка, недавно засудженого за розбійний напад на ювелірний магазин. За домовленістю з останнім Боровик повинен був повернути 2/3 цінностей Крамаренку коли той відбуде призначене покарання, а 1/3 цінностей відразу бере собі як винагороду за їх зберігання. Слідчий Федоров кваліфікував ці дії Боровика як незаконне збагачення за ч. 1 ст. 368-2 КК.

Чи правильно кваліфіковані дії Боровика?

Список літератури
та матеріалів судової практики

Газдайка-Василишин І. Б. Кримінально-правова характеристика незаконного збагачення / І. Б. Газдайка-Василишин // Митна справа. – 2012. – № 4 (82) 2012. – Ч. 2. Кн. 1. – С. 86-90.

Гарбазей Д. О. Незаконне збагачення: міжнародно-правовий аспект / Д. О. Гарбазей // Наук. вісн. Міжнар. гуманітар. ун-ту. Юриспруденція. – 2013. – Вип. 6-1(2). – С. 212-217.

Гарбазей Д. О. Незаконне збагачення: міжнародно-правовий аспект / Д. О. Гарбазей // Альманах міжнар. права. – 2014. – Вип. 4. – С. 84-94.

Гізімчук С. В. Механізм забезпечення дії положень ст. 11 Загальної декларації прав людини при притягненні до кримінальної відповідальності за незаконне збагачення (ст. 368-1 КК) / С. В. Гізімчук // Питання боротьби зі злочинністю: зб. наук. пр. [ред. кол.: В. І. Борисов та ін.]. – Харків, 2010. – Вип. 19. – С. 276-279.

Гузоватий О. І. Реалізація вимог ст. 20 Конвенції ООН проти корупції “Незаконне збагачення” у кримінальному законодавстві деяких європейських країн / О. І. Гузоватий // Наук. вісн. Дніпропетр. держ. ун-ту внутр. справ. – 2012. – № 3. – С. 504-514.

Гузоватий О. І. Підстави криміналізації незаконного збагачення за кримінальним законодавством України / О. І. Гузоватий // Там же. – 2013. – № 4. – С. 238-247.

Гузоватий О. І. Кримінально-правова характеристика об’єктивної сторони незаконного збагачення в контексті нових антикорупційних законів / О. І. Гузоватий // Журн. східноєвроп. права. – 2015. – № 12. – С. 106-113.

Денєга О. П. Кримінально-правова кваліфікація незаконного збагачення за об’єктом [Електронний ресурс] / О. П. Денєга // Форум права. 2015. – № 3. – С. 45-50.

Денєга О. П. Кримінально-правова кваліфікація незаконного збагачення: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08 / О. П. Денєга; Ген. прокуратура України, Нац. акад. прокуратури України. – Київ, 2015. – 20 с.

Дудоров О. Незаконне збагачення: сумнівна новела антикорупційного законодавства України / О. Дудоров, Т. Тертиченко // Вісн. Нац. акад. прокуратури України. – 2011. – № 3. – С. 28-34.

Киричко В. М. Законодавчий вірус в системі КК України: визначення і актуалізація проблеми на прикладі ст. 368-2 КК “Незаконне збагачення” / В. М. Киричко // Проблеми законності. – 2016. – № 133. – С. 142-151.

Книженко О. О. Проблемні аспекти кримінальної відповідальності за незаконне збагачення / О. О. Книженко // Вісн. Кримінолог. асоц. України. – 2015. – № 2 (10). – С. 112-119.

Кочеров М. В. Кримінально-правова характеристика змісту діяння в основному складі незаконного збагачення (ч. 1 ст. 368-2 КК України) / М. В. Кочеров // Митна справа. – 2012. – № 4 (82). – Ч. 2. – Кн. 2. – С. 89-94.

Кочеров М. В. Відмежування незаконного збагачення (ст. 368-2 Кримінального кодексу України) від адміністративного корупційного правопорушення, передбаченого ст. 172-5 Кодексу України про адміністративні правопорушення / М. В. Кочеров // Сучасні проблеми правового забезпечення державних реформ: зб. матеріалів Міжнар. наук.-практ. конф. – Львів: Західноукр. орг. “Центр правн. ініціатив”, 2012. – С. 92-94.

Кочеров М. В. Поняття службової особи як суб’єкта незаконного збагачення / М. В. Кочеров // Адвокат. – 2012. – № 9. – С. 37-40.

Кочеров М. В. Суб’єктивна сторона злочину, передбаченого статтею 368-2 Кримінального кодексу України [Електронний ресурс] / М. В. Кочеров // Часоп. Акад. адвокатури України. – № 15 (2’2012). – Режим доступу: <http://nbuv.gov.ua/e-journals/Chaau/2012-2/content.html>.

Кочеров М. В. Відповідальність за незаконне збагачення (кримінально-правове та кримінологічне дослідження): автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08 / В. М. Кочеров; Держ. НДІ МВС України. – Київ, 2013. – 20 с.

Кубальський В. Кримінальна відповідальність за незаконне збагачення в контексті принципу презумпції невинуватості / В. Кубальський // Вісн. Нац. акад. прокуратури України. – 2013. – № 3. – С. 30-34.

Кубальський В. Н. Незаконне збагачення: аналіз новели кримінального законодавства / В. Н. Кубальський // Юрид. вісн. – 2013. – № 3 (28). – С. 146-150.

Мезенцева І. Є. Розмежування “одержання неправомірної вигоди” від суміжних злочинів / І. Є. Мезенцева // Вісн. Харків. нац. ун-ту ім. В. Н. Каразіна. № 1082. Серія Право. – 2013. – Вип. № 16. – С. 135-137.

Михайленко Д. Г. Норма про незаконне збагачення як елемент завершального рубежу протидії корупції в Україні / Д. Г. Михайленко // Наук. пр. Нац. ун-ту “Одес. юрид. акад.”: зб. наук. пр. [редкол.: С. В. Ківалов, М. В. Афанасьєва, Ю. П. Алєнін та ін.]; відп. за вип. М. В. Афанасьєва, МОН України, НУ ОЮА. – Одеса: Юрид. літ., 2014. – С. 244-256.

Михайленко Д. Г. Обмеження принципу презумпції невинуватості нормою про незаконне збагачення в Україні: соціальна обумовленість та тест на пропорційність / Д. Г. Михайленко // Наук. пр. Нац. ун-ту “Одес. юрид. акад.”. – 2015. – С. 356-400.

Настюк В. Проблеми адміністративної та кримінальної відповідальності за корупційні правопорушення в Україні / В. Настюк, Г. Крайник // Право України. – 2015. – № 12. – С. 48-57.

Про судову практику у справах про хабарництво: постанова Пленуму Верховного Суду України від 26 квіт. 2002 р. № 5 // Вісн. Верхов. Суду України. – 2002. – № 3. – Вкладка. – С. 9-16.

(Див. також список літератури до всіх тем).

Тема 9. Кваліфікація зловживання впливом

Колоквіум

Питання

1. Кваліфікація дій особи, яка підкупує іншу особу до зловживання впливом: склад злочину, передбаченого ч. 1 ст. 369-2 КК.

2. Кваліфікація дій особи, яку підкуповують до зловживання впливом: склад злочину, передбаченого ч. 2 ст. 369-2 КК.

3. Поняття осіб, уповноважених на виконання функцій держави, і його значення для кваліфікації зловживання впливом (ст. 369-2 КК).

4. Поняття вимагання у складі зловживання впливом (ч. 3 ст. 369-2 КК): проблема визначення його змісту та застосування при кваліфікації цього злочину.

5. Співвідношення зловживання впливом (ст. 369-2 КК) з підкупом службової особи чи особи, яка надає публічні послуги, а також з одержанням такими особами неправомірної вигоди шляхом вимагання (ст. 368, 368-3, 368-4, 369 КК).

6. Співвідношення зловживання впливом (ст. 369-2 КК) з незаконним збагаченням (ст. 368-2 КК) та зловживаннями владою, службовим становищем або повноваженнями (ст. 364, 364-1, 365-2 КК).

Методичні рекомендації

Розкриваючи *перше та друге питання*, які стосуються кваліфікації зловживання впливом, насамперед, слід звернути увагу на особливості конструкції ст. 369-2 КК, в ч. 1 та 2 якої зазначені альтернативні дії, що виявляють певний змістовний взаємозв'язок не лише між суб'єктами цих злочинних дій, а також з третьою категорією осіб – уповноважених на виконання функцій держави. Виходячи з цього, необхідно правильно виділити всі форми вчинення цього злочину, визначити їх зміст і момент закінчення злочину в кожній з них. У цьому зв'язку, зокрема, треба проаналізувати: а) законодавчі визначення пропозиції і обіцянки неправомірної вигоди (наведені у примітці до ст. 354 КК), співвідношення цих понять з наданням неправомірної вигоди, а прийняття пропозиції і обіцянки – з одержанням такої вигоди; б) відмінність пропозиції та обіцянки неправомірної вигоди (ч. 1 ст. 369-2 КК) від пропозиції та обіцянки здійснити вплив за надання такої вигоди (ч. 2 ст. 369-2 КК).

При розгляді суб'єктивної сторони зловживання впливом потребують уваги мотив і мета вчинення злочину та їх зна-

чення для кваліфікації злочину залежно від форми його вчинення. Вивчаючи питання про суб'єктів злочину, слід ознайомитись з основними аргументами, викладеними в літературі з дискусійного питання щодо визначення ознак суб'єкта злочину, передбаченого ч. 2 ст. 369-2 КК. Певне значення для вирішення цього питання мають міжнародно-правові приписи щодо відповідальності за зловживання впливом. Аналіз їх змісту вказує на те, що у цій статті йдеться про зловживання не службовими повноваженнями, а тим впливом, який обумовлений наявністю у особи таких повноважень і в Законах України “Про засади запобігання та протидії корупції” від 7 квіт. 2011 р. № 3206-VI та “Про запобігання корупції” від 14 жовт. 2014 р. № 1700-VII називається використанням можливостей, пов'язаних зі службовими повноваженнями. Крім того, з прийняттям Закону України від 13 трав. 2014 р. № 1261-VII безпосередньо у тексті КК України з'явилися правові аргументи, які підтверджують вирішення проблеми суб'єкта злочину, передбаченого ч. 2 ст. 369-2 КК України, на основі концепції про зловживання службовим впливом. Зокрема, безпосередньо зі змісту визначення пропозиції і обіцянки неправомірної вигоди у примітці до ст. 354 КК впливає висновок про коло спеціальних суб'єктів злочину, передбаченого ч. 2 ст. 369-2 КК (службова особа та особа, яка надає публічні послуги).

Вивчення *третього питання* потребує аналізу поняття осіб, уповноважених на виконання функцій держави, законодавче визначення якого наведене у примітці до ст. 369-2 КК, яка відсилає до змісту п. 1-3 ч. 1 ст. 4 Закону України “Про засади запобігання та протидії корупції” від 7 квіт. 2011 р. № 3206-VI. Узагальнено про перелік таких осіб можна сказати, що до нього входять як службові особи, так і особи, які надають публічні послуги. Разом з тим, за ст. 369-2 КК, йдеться лише про осіб, уповноважених на виконання функцій держави, тому розглядуваним поняттям не охоплюються особи, уповноважені на виконання функцій місцевого самоврядування, хоча вони вказані у ч. 1 ст. 4 зазначеного Закону. Ознака впливу на прийняття рішення особою, уповноваженою на виконання функцій державою, за ч. 1 ст. 369-2 КК є метою вчинення зазначених в ній дій,

а за ч. 2 цієї статті – характеризує об’єктивну сторону. Фактичне вчинення такого впливу не є обов’язковим для кваліфікації цього злочину. Також важливо враховувати, що у примітці до ст. 369-2 має місце відсилка до такого Закону України, який утратив чинність 26 квіт. 2015 р., коли був уведений у дію Закон України “Про запобігання корупції” від 14 жовт. 2014 р. № 1700-VII.

Проблемний характер має *четверте питання*, яке стосується визначення змісту вимагання неправомірної вигоди у складі зловживання впливом (ч. 3 ст. 369-2 КК). При осмисленні цієї проблеми важливо враховувати, що поняття вимагання у цьому складі злочину, по-перше, не може мати того самого змісту, що у ст. 189 КК, бо різними є основні об’єкти цих злочинів, по-друге, – воно не має того самого змісту, що у злочинах, передбачених ст. 368, 368-3 і 368-4 КК, оскільки сам законодавець у визначенні вимагання у примітці до ст. 354 КК не вказав на ч. 3 ст. 369-2 КК. Таке рішення законодавця можна пояснити тим, що у складі зловживання впливом йдеться лише про підкуп до вчинення протиправного діяння, а характер суспільної небезпечності підкупу є іншим, ніж при вимаганні. Застосування розглядуваної кримінально-правової норми про вимагання за відсутності правової визначеності щодо її змісту може порушувати принцип верховенства права, закріплений у ст. 8 Конституції України, обов’язок додержання якого під час кримінального провадження передбачений у ст. 7 та 8 КПК України.

При розгляді *п’ятого питання*, яке стосується співвідношення зловживання впливом (ст. 369-2 КК) з підкупом службової особи чи особи, яка надає публічні послуги, а також з одержанням такими особами неправомірної вигоди шляхом вимагання (ст. 368, 368-3, 368-4, 369 КК), слід виходити з того, що у ст. 368, 368-3, 368-4 КК йдеться як про підкуп, так і про одержання неправомірної вигоди шляхом вимагання, а в ст. 369-2 КК – лише про підкуп, а вимагання хоч і зазначено у ч. 3 цієї статті, але не має формальної визначеності щодо свого змісту (про що вказано вище). Підкуп за ст. 369-2 КК, зокрема, відрізняється: а) переліком злочинних дій, що утворюють об’єктивну сторону злочину; б) моментом закінчення деяких дій того, хто

підкупує (ч. 1 ст. 369-2 КК); в) спрямованістю на схилення особи до використання можливостей, пов'язаних зі службовими повноваженнями, а не самих повноважень; в) незаконний інтерес особи, яка здійснює підкуп, повністю задовольняється діями тієї особи, яку вона підкупує, а третьої сторони – прийняттям незаконного рішення особою, уповноваженою на виконання функцій держави.

Вивчаючи *шосте питання*, яке розглядає співвідношення зловживання впливом (ст. 369-2 КК) з незаконним збагаченням (ст. 368-2 КК) та зловживаннями владою, службовим становищем або повноваженнями (ст. 364, 364-1, 365-2 КК), треба виходити з того, що у ст. 369-2 КК йдеться про підкуп, а інші вказані злочини, навпаки, характеризуються відсутністю ознак підкупу в їх складах злочину. За ст. 369-2 КК вчинення підкупленою особою впливу на особу, уповноважену на виконання функцій держави, не охоплюється цією статтею і, за наявності ознак іншого злочину, потребує додаткової кваліфікації за іншими статтями КК. Серед останніх в першу чергу підлягають застосуванню ті, що передбачають відповідальність за здійснення незаконного впливу (зокрема, ст. 343, 344, 376 КК), а якщо вчинене діяння не підпадає під їх дію, то може застосовуватися ст. 364 КК (за наявності всіх ознак цього складу злочину). Що ж стосується ст. 364-1 і 365-2 КК, то їх застосування унеможливується тим, що у них йдеться про використання лише службових повноважень, а тому їх об'єктивна сторона не охоплює зловживання впливом (тобто можливостями, пов'язаними зі службовими повноваженнями).

Список літератури та матеріалів судової практики

Андрушко П. П. Доктринальне тлумачення, окремі кримінально-правові аспекти застосування статті 369-2 КК України (Зловживання впливом) / П. П. Андрушко // Юрид. вісн. України. – 2014. – № 15 (12-18 квіт.). – Інформ.-прав. банк. – С. 21-31.

Бакай М. Кримінально-правова характеристика зловжи-

вання впливом як виду злочину за міжнародними антикорупційними нормативно-правовими актами / М. Бакай // Право України. – 2011. – № 8. – С. 351-359.

Дудоров О. О. Зловживання впливом: у пошуках істини між “духом” і “буквою” кримінального закону / О. О. Дудоров // Право і громадян. сусп.во. – 2015. – № 3. – С. 136-178.

Киричко В. М. Проблема визначення суб’єкта зловживання впливом (ч. 2 ст. 369-2 КК України) та її вирішення / В. М. Киричко // Проблеми законності. – 2015. – № 128. – С. 38-46.

Кочерова Н. О. Об’єкт посягання зловживання впливом (ст. 369-2 КК України) / Н. О. Кочерова // Часоп. Акад. адвокатури України. – 2012. – № 2. – С. 1-9.

Кочерова Н. О. Відмежування злочину, передбаченого статтею 369-2 Кримінального кодексу України, від зловживання службовим становищем / Н. О. Кочерова // Сучасний стан юрид. науки: зб. тез Міжнар. наук.-практ. конф. – Харків: Асоц. аспірантів-юристів, 2012. – С. 89-91.

Кочерова Н. О. Зарубіжний досвід боротьби зі зловживанням впливом / Н. О. Кочерова // Наука і правоохоронна діяльність. – 2012. – № 3 (17). – С. 35-42.

Кочерова Н. О. Історико-правовий аналіз становлення кримінальної відповідальності за зловживання впливом / Н. О. Кочерова // Кримінальне судочинство. Судова практика у кримін. справах: наук.-практ. юрид. журн. – 2012. – № 2. – С. 7-15.

Кочерова Н. О. Поняття суб’єкта злочину, передбаченого статтею 369-2 Кримінального кодексу України / Н. О. Кочерова // Митна справа: наук.-аналіт. журн. з питань митної справи та зовнішньоеконом. діяльності. – 2012. – № 4 (82). – Ч. 2. – Кн. 2, лип. – серп. 2012 р. – С. 94-98.

Кочерова Н. О. Характеристика об’єктивної сторони зловживання впливом / Н. О. Кочерова // Наука і правоохоронна діяльність. – 2012. – № 2 (16). – С. 39-47.

Кочерова Н. О. Зловживання впливом: соціальна обумовленість криміналізації та характеристика складу злочину: автореф. дис. канд. юрид. наук: 12.00.08 / Н. О. Кочерова; Держ. НДІ М-ва внутр. справ України. – Київ, 2013. – 20 с.

Лашук Н. Дія в часі кримінально-правових норм, які передбачають відповідальність за зловживання впливом / Н. Лашук // Історико-прав. часоп. – 2015. – № 1. – С. 125-130.

Лизогуб Я. Зловживання впливом (ст. 369-1 КК): проблеми мовної конструкції юридичного складу [Електронний ресурс] / Я. Лизогуб. – Режим доступу: <http://justinian.com.ua/article.php?id=3443>

Омельянович О. Т. Напрями вдосконалення кримінально-правових засобів боротьби із неправомірними вигодами за зловживання впливом (ст. 369-2 КК) / О. Т. Омельянович // Часоп. Київ. ун-ту права. – 2013. – № 4. – С. 407-411.

Полянський О. Способи нормативного юридичного закріплення неприпустимості зловживання правом / О. Полянський // Право України. – 2011. – № 2. – С. 307-312.

Про судову практику у справах про хабарництво: постанова Пленуму Верховного Суду України від 26 квіт. 2002 р. № 5 // Вісн. Верхов. Суду України. – 2002. – № 3. – Вкладка. – С. 9-16.

Титаренко О. О. Окремі питання кримінальної відповідальності за зловживання впливом (ст. 369-2 КК України) / О. О. Титаренко // Право і сусп-во. – 2011. – № 4. – С. 109-113.

Титаренко О. О. Щодо кримінальної відповідальності за зловживання впливом (ст. 369-2 КК України) / О. О. Титаренко // Кримінальний кодекс України: 10 років очікувань: тези доп. та повідомл. учасників Міжнар. симпозіуму, 23-24 верес. 2011 р. – Львів: Львів. держ. ун-т внутр. справ, 2011. – С. 399-403.

Тютюгін В. Новели кримінального законодавства щодо посилення відповідальності за корупційні злочини: вирішення проблеми чи проблеми для вирішення? / В. Тютюгін // Юрид. вісн. України. – № 6 (6-12 лют. 2010 р.).

(Див. також список літератури до всіх тем).

Тема 10. Кваліфікація протиправного впливу на результати офіційних спортивних змагань

Колоквіум

1. Загальна характеристика законодавчих змін КК щодо протиправного впливу на результати офіційних спортивних змагань. Суспільна небезпечність такого впливу.

2. Особливості конструкції ст. 369-3 КК, яка передбачає відповідальність за протиправний вплив на результати офіційних спортивних змагань. Склади злочинів.

3. Кваліфікація протиправного впливу на результати офіційних спортивних змагань або одержання внаслідок нього неправомірної вигоди (ч. 1 ст. 369-3 КК).

4. Кваліфікуючі ознаки протиправного впливу на результати офіційних спортивних змагань або одержання внаслідок нього неправомірної вигоди (ч. 2 ст. 369-3 КК).

5. Кваліфікація порушення заборони розміщення ставок на спорт (ч. 3 ст. 369-3 КК).

6. Відмежування протиправного впливу на результати офіційних спортивних змагань від інших злочинів, пов'язаних з одержанням неправомірної вигоди, та від суміжних адміністративних правопорушень. Кваліфікація цих злочинів за сукупністю з іншими злочинами.

Методичні рекомендації

Перше питання, насамперед, потребує уваги щодо Закону України “Про запобігання впливу на результати офіційних спортивних змагань корупційних правопорушень” від 3 листоп. 2015 р. № 743-VIII, згідно з яким КК було доповнено статтею 369-3 “Протиправний вплив на результати офіційних спортивних змагань”. До цього деякі із злочинних діянь, передбачених ст. 369-3 КК, кваліфікувались за іншими статтями КК, що має важливе значення для правильного вирішення питань про дію закону про кримінальну відповідальність у часі. Крім того, важливим в цьому контексті є те, що 16 листоп. 2016 р. Верховною Радою України було ратифіковано Конвенцію Ради Європи про-

ти маніпулювання спортивними змаганнями 2014 р. Для правильного застосування ст. 369-3 КК важливим є також правильне осмислення тих соціальних факторів, що визначають суспільну небезпечність зазначених у цій статті злочинних діянь.

Далі (*друге питання*) необхідно з'ясувати особливості конструкції ст. 369-3 КК, яка передбачає відповідальність за протиправний вплив на результати офіційних спортивних змагань. Зокрема, йдеться про наявність самостійних складів злочинів, передбачених ч. 1 і 3 цієї статті, та кваліфікуючих ознак, які стосуються лише одного з них. Важливою загальною особливістю цієї статті є визначення у примітці до неї ознак суб'єкта правопорушень у цій статті шляхом відсилки до ч. 2 ст. 17 зазначеного Закону України від 3 листоп. 2015 р. № 743-VIII. Теоретичний аналіз змісту останньої вже виявив як переваги, так і вади такого законодавчого рішення, що дуже важливо для правильного вирішення питання про суб'єктів розглядуваних злочинів на практиці.

Вивчення *третього питання*, враховуючи його підвищену складність, потребує детального послідовного аналізу елементів та ознак складу злочину, передбаченого ч. 1 ст. 369-3 КК. Так, ключовим для розуміння соціального змісту зазначених у ч. 1 ст. 369-3 КК приписів є правильне осмислення того, в чому полягає протиправний вплив на результати офіційних спортивних змагань. Зокрема, йдеться про зміст ч. 2 ст. 9 зазначеного Закону України від 3 листоп. 2015 р. № 743-VIII, де вказується на спрямованість діянь на некоректні зміни ходу спортивного змагання чи його результату шляхом повного або часткового виключення непередбачуваного характеру змагань і досягнення наперед визначеного їх наслідку. Оскільки в ч. 1 ст. 369-3 КК йдеться не про будь-які спортивні змагання, то важливе практичне значення також має правильне встановлення ознак офіційних спортивних змагань.

Далі слід звернути увагу на те, що діяння, передбачені ч. 1 ст. 369-3 КК, виявляють різний зв'язок із зазначеним впливом на результати офіційних спортивних змагань, у зв'язку з чим рекомендується спочатку проаналізувати протиправний вплив на результати офіційних спортивних змагань шляхом підкупу,

примушування, підбурювання або вступу у змову, а потім – одержання внаслідок нього неправомірної вигоди. При цьому підкуп, примушування, підбурювання або вступ у змову потребують детального розгляду як самостійні способи зазначеного впливу, хоча у ч. 4 ст. 27 КК підкуп і примус визначені як способи дій підбурювача.

Одержання внаслідок зазначеного протиправного впливу неправомірної вигоди слід розглядати у взаємозв'язку з підкупом, що відображає дві сторони корупції подібно до підкупу, передбаченого в ст. 354, 368, 368-3, 368-4, 369, 369-2 КК. Разом з тим ст. 369-3 не вказана у визначенні неправомірної вигоди як предмета підкупу, наведеному у примітках до ст. 354 та 364-1 КК, що обумовлює необхідність відповідної теоретичної аргументації для вирішення цього питання на практиці. Крім того, актуальним є питання про те, чи можна одержання неправомірної вигоди в цьому складі злочину розуміти ширше – як одержання неправомірної вигоди від особи, яка здійснює активний підкуп, а також в іншому вигляді, зокрема, як виграш від ставок на спорт. Останнє потребує розгляду у взаємозв'язку з приписами, передбаченими у ч. 3 ст. 369-3 КК. Момент закінчення розглядуваних злочинів конкретизується з урахуванням його форми вчинення. Суб'єктивна сторона цих злочинів характеризується умислом, а протиправний вплив зазначеними способами – ще й метою одержання неправомірної вигоди для себе чи третьої особи. Важливо з'ясувати зміст такої вигоди, а також співвідношення одержання неправомірної вигоди як мети і як однієї з форм об'єктивної сторони злочину. Ознаки суб'єktiv розглядуваних злочинів визначаються шляхом детального аналізу змісту ч. 2 ст. 17 Закону України від 3 листоп. 2015 р. № 743-VIII (що впливає із примітки до ст. 369-3 КК) і з урахуванням особливостей форм вчинення цих злочинів.

При розгляді *четвертого питання* необхідно з'ясувати зміст кожної кваліфікуючої ознаки, передбаченої ч. 2 ст. 369-3 КК. Так, при аналізі повторності злочину слід врахувати загальні положення щодо повторності, зазначені у ст. 32 КК, а також важливі рекомендації стосовно кваліфікації повторності злочинів, наведені у постанові Пленуму Верховного Суду України

від 4 черв. 2010 р. № 7 “Про практику застосування судами кримінального законодавства про повторність, сукупність і рецидив злочинів та їх правові наслідки”. У цьому зв’язку слід звернути увагу на відмінність повторності злочинів від єдиного продовжуваного злочину, а також на співвідношення повторності злочину і сукупності злочинів. Особливості вчинення зазначених у ч. 1 ст. 369-3 КК дій щодо офіційних спортивних змагань неповнолітніх слід визначати з урахуванням відповідних приписів Закону України від 3 листоп. 2015 р. № 743-VIII.

При вивченні *п’ятого питання* важливо виходити з того, що в ч. 3 ст. 369-3 КК йдеться про злочин, який хоч і має певний зв’язок із діями, зазначеними в ч. 1 цієї статті, однак характеризується відносною самостійністю, оскільки він безпосередньо пов’язаний з порушенням спеціальних заборон щодо розміщення ставок на спорт. Тому важливо спочатку вивчити зміст цих заборон за Законом України від 3 листоп. 2015 р. № 743-VIII. Це має важливе значення для визначення об’єкта, об’єктивної сторони і суб’єктів цього злочину. Разом з тим слід враховувати, що ч. 3 ст. 369-3 КК говорить не про будь-яке порушення заборон щодо розміщення ставок на спорт, а лише про розміщення ставок на спорт, які пов’язані з маніпулюванням офіційним спортивним змаганням. Оскільки момент закінчення розглядуваного злочину пов’язаний з фактичним одержанням особою неправомірної вигоди у визначеному законом розмірі, то важливо з’ясувати як такий розмір визначається на практиці. Ознаки суб’єктів розглядуваного злочину визначаються шляхом детального аналізу змісту ч. 2 ст. 17 Закону України від 3 листоп. 2015 р. № 743-VIII, як про це зазначено у примітці до ст. 369-3 КК.

При розгляді *шостого питання* спочатку зверніть увагу на відмежування протиправного впливу на результати офіційних спортивних змагань від інших злочинів, пов’язаних з одержанням неправомірної вигоди. Головним чином це стосується відмежування розглядуваних злочинів від злочинів, передбачених ст. 354, 368, 368-3, 368-4, 369, 369-2 КК, що потребує порівняльного аналізу складів злочинів. При цьому необхідно врахувати, що у ст. 369-3 КК йдеться не лише про підкуп, а й про

вплив на результати офіційних спортивних змагань іншим способом. Це вказує на більш широкий зміст об'єктивної сторони навіть за ч. 1 ст. 369-3 КК. Крім того, важливо визначити співвідношення ст. 369-3 КК з приписами ст. 172-9-1 КУпАП “Порушення заборони розміщення ставок на спорт, пов’язаних з маніпулюванням офіційним спортивним змаганням”. Оскільки вчинення зазначених злочинів може поєднуватись з діями, передбаченими іншими статтями КК, важливо з’ясувати правила кваліфікації злочинів за наявності ознак сукупності, передбачених ст. 33 КК. Наприклад, це питання виникає при впливі на результати офіційних спортивних змагань шляхом примушування з використанням різних погроз або із застосуванням насильства. Загальні рекомендації щодо кваліфікації злочинів в таких випадках містяться в постанові Пленуму Верховного Суду України від 4 черв. 2010 р. № 7 “Про практику застосування судами кримінального законодавства про повторність, сукупність і рецидив злочинів та їх правові наслідки”.

Список літератури та матеріалів судової практики

Герасимчук Ю. В. Приводи криміналізації підкупу учасників та організаторів професійних спортивних змагань / Ю. В. Герасимчук // Вісн. Луган. деж. ун-ту внутр. справ ім. Е. О. Дідоренка. – 2013. – № 3. – С. 295-303.

Герасимчук Ю. В. Соціально-психологічне підґрунтя кримінальної відповідальності за підкуп учасників та організаторів професійних спортивних змагань / Ю. В. Герасимчук // Вісн. Луган. деж. ун-ту внутр. справ ім. Е. О. Дідоренка. – 2014. – № 3-4. – С. 96-102.

Гродецький Ю. В. Спортсмени як суб’єкти злочинів, що передбачені ст. 369-3 КК / Ю. В. Гродецький // Протидія злочинності в Україні: кримінально-правові та кримінологічні аспекти: матеріали Всеукр. наук.-практ. семінару (м. Миколаїв, 26 трав. 2016 р.); упоряд. Є. О. Письменський. – Миколаїв: Луган. держ. ун-т внутр. справ ім. Е. О. Дідоренка, 2016. – С. 42-45.

Гродецький Ю. В. Неправомірна вигода як ознака злочинів, передбачених статтею 369-3 Кримінального кодексу

України / Ю. В. Гродецький // Кримінально-правові та кримінологічні засади протидії корупції: зб. матеріалів IV Міжнар. наук.-практ. конф. (15 квіт. 2016 р., м. Харків) / МВС України; Харків. нац. ун-т внутр. справ; Кримінолог. асоц. України. – Харків: ХНУВС, 2016. – С. 54-57.

Гродецький Ю. В. Питання вдосконалення примітки до статті 369-3 КК України [Електронний ресурс] / Ю. В. Гродецький // Вісн. Асоц. кримін. права України: електронне наук. вид. / Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого; Всеукр. громад. орг. “Асоц. кримін. права”. – Харків, 2016. – Вип. 1 (6). – С. 269-279. – Режим доступу: http://nauka.nlu.edu.ua/wp-content/uploads/2016/07/19_Grodetskiy.pdf

Задоя К. П. Науково-практичний коментар до ст. 369-3 Кримінального кодексу України “Протиправний вплив на результати офіційних спортивних змагань” / К. П. Задоя // Право і громадян. сусп-во. – 2015. – № 2. – С. 146-157.

Кириленко О. М. Деформації в розвитку соціального інституту спорту в Україні: проблеми виходу з кризи перехідного періоду / О. М. Кириленко // Вісн. Львів. ун-ту. Серія Соціол. – 2010. – Вип. 4. – С. 283-296.

Луценко Р. Договірні матчі в українському футболі. Кримінальний аспект / Р. Луценко // Юрид. газета. – № 37 (13 верес.). – С. 32-33.

Ніжинський С. С. До питання відшкодування шкоди, завданою корупцією у футболі та спорті в цілому / С. С. Ніжинський // Держава і право. Юрид. і політ. науки: зб. наук. пр. / Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України. – 2013. – Вип. 60. – С. 380-384.

Петренко О. І. Поняття та види злочинів у сфері фізичної культури та спорту [Електронний ресурс] / О. І. Петренко // Форум права. – 2014. – № 1. – С. 406-411.

Петренко О. І. Кримінально-правове визначення поняття “спорт” / О. І. Петренко // Наук. вісн. Міжнар. гуманітар. ун-ту. Серія Юриспруденція: зб. наук. пр. Вип. 9-2. Т. 2. – Одеса, 2014. – С. 84-87.

Петренко О. І. Об’єкт підкупу учасників та організаторів спортивних змагань / О. І. Петренко // Наук. вісн. Ужгород. нац.

ун-ту. Серія Право. Вип. 28, т. 3. – Ужгород, 2014. – С. 30-33.

Петренко О. І. Предмет підкупу учасників та організаторів спортивних змагань / О. І. Петренко // Митна справа. – 2014. – № 5. – Ч. 2. – Кн. 1. – С. 115-121.

Про практику застосування судами кримінального законодавства про повторність, сукупність і рецидив злочинів та їх правові наслідки: постанова Пленуму Верховного Суду України від 4 черв. 2010 р. № 7 // Вісн. Верхов. Суду України. – 2010. – № 7. – С. 6-10.

Про судову практику у справах про хабарництво: постанова Пленуму Верховного Суду України від 26 квіт. 2002 р. № 5 // Там же. – 2002. – № 3. – Вкладка. – С. 9-16.

Стрельцов Є. Допінг і корупція: парадоксальна схожість / Є. Стрельцов // Юрид. вісн. України. – 2016. – № 14 (8-14 квіт.). – С. 14-15.

(Див. також список літератури до всіх тем).

Тема 11. Кваліфікація легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом

Практикум

Питання

1. Суспільна небезпечність легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом (ст. 209 КК). Зв'язок такого злочину з корупційними злочинами. Міжнародні договори України про боротьбу з легалізацією (відмиванням) доходів, одержаних злочинним шляхом.

2. Об'єкт і предмет злочину, передбаченого ч. 1 ст. 209 КК. Законодавче визначення діяння, яке передувало легалізації (відмиванню) доходів і внаслідок вчинення якого одержано предмет злочину. Місце вчинення такого діяння і його значення для кваліфікації злочину.

3. Об'єктивна сторона легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом (ч. 1 ст. 209 КК). Момент закінчення злочину.

4. Суб'єктивна сторона легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом (ч. 1 ст. 209 КК). Мета вчинення злочину та її значення для його кваліфікації.

5. Суб'єкт легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом (ч. 1 ст. 209 КК). Залежність вирішення питання про суб'єкта злочину від форм його вчинення та від того, чи вчинювала особа предикатне діяння.

6. Кваліфікуючі ознаки легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом (ч. ч. 2 і 3 ст. 209 КК).

7. Співвідношення легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом (ст. 209 КК) із злочинами, передбаченими статтями 198 і 306 КК. Кваліфікація цього злочину за сукупністю з іншими злочинами.

Методичні рекомендації

При вивченні *першого питання* необхідно правильно з'ясувати ті критерії, які визначають суспільну небезпечність легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом. Зокрема, значною мірою вона визначається зв'язком таких злочинних дій з організованою злочинністю, особливо транснаціональною, для якої шляхом легалізації створюється узаконена матеріальна і фінансова база. Далі важливо звернути увагу на особливості зв'язку цього злочину з корупційними злочинами, який виявляється при розгляді корупції як соціального явища і полягає в тому, що кошти або інше майно, здобуте шляхом вчинення корупційних злочинів, згодом легалізується (узаконюється). Оскільки питання боротьби з легалізацією (відмиванням) доходів, одержаних злочинним шляхом, є актуальним для всього світу, то рекомендується ознайомитись зі змістом Міжнародних договорів України про боротьбу з легалізацією (відмиванням) доходів, одержаних злочинним шляхом. Деякі з положень цих договорів мають безпосереднє значення для правильного розуміння змісту ст. 209 КК.

При розгляді *другого питання* рекомендується спочатку з'ясувати особливості об'єкта легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом. Аналіз суспільних відносин, які виступають таким об'єктом, є важливим для вирішення питань

про механізм заподіяння шкоди, суспільні небезпечні наслідки цього злочину та момент їх настання. Разом з тим особливої уваги потребують кошти або інше майно як предмет злочину. Предметом цього злочину можуть виступати не будь-яке майно, здобуте злочинним шляхом, а лише те, яке здобуте внаслідок вчинення предикатного діяння, ознаки якого визначені в примітці до ст. 209 КК. Тому варто детально проаналізувати ознаки предикатного діяння. У цьому зв'язку слід також з'ясувати, яке значення має місце вчинення предикатного діяння для кваліфікації злочину.

Третє питання потребує основної уваги щодо з'ясування змісту кожної альтернативно зазначеної у ст. 209 КК дії. Для полегшення їх вивчення ці дії можна згрупувати таким чином: 1) дії, вчинювані з коштами або іншим майном, одержаними внаслідок вчинення предикатного діяння: а) вчинення фінансової операції; б) вчинення правочину; в) набуття; г) володіння або д) використання; 2) дії, спрямовані на приховання чи маскування незаконного походження таких коштів чи майна, володіння ними, прав на такі кошти чи майно, джерела їх походження, місцезнаходження, переміщення, зміну їх форми (перетворення). Детальні роз'яснення більшості з цих дій наведені в постанові Пленуму Верховного Суду України від 15 квіт. 2005 р. № 5 “Про практику застосування судами законодавства про кримінальну відповідальність за легалізацію (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом”. При визначенні моменту закінчення цього злочину необхідно виходити з того, що йдеться про формальний склад злочину, для якого достатньо вчинення самого діяння – вчинення будь-якої дії, передбаченої ст. 209 КК.

Розгляд *четвертого питання* доцільно починати зі з'ясування форми вини та її змісту в кожній з форм вчинення злочину. Важливо при цьому звернути увагу на особливості усвідомлення винною особою джерела походження коштів, про яке йдеться в примітці до ст. 209 КК. Далі потрібно проаналізувати, чи має значення мотив і мета вчинення дій для кваліфікації злочину. Зокрема, слід звернути увагу на обов'язковість мети вчинення злочинних дій, яка є різною у наведених вище групах дій: в першій групі – це надання правомірною вигляду володінню,

користуванню чи розпорядженню предметами, зазначеними у ст. 209 КК; в другій групі – це приховання чи маскування, конкретизоване у цій статті КК. Для більш повного засвоєння цього питання рекомендується звернутись до матеріалів судової практики, в яких вказується на помилки при його вирішенні.

При вивченні *п'ятого питання*, яке стосується суб'єкта легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, необхідно брати до уваги ознаки, передбачені ст. 18 і 22 КК, а також враховувати залежність вирішення цього питання від того, чи вчиняла особа предикатне діяння, внаслідок якого одержано предмет легалізації. Та особа, яка не вчиняла предикатне діяння, може виступати суб'єктом злочину при його вчиненні у формі будь-якої з дій, визначених ч. 1 ст. 209 КК. По-іншому це питання вирішується стосовно особи, яка вчиняла предикатне діяння (детальніше про це *див.* п. 15 зазначеної вище постанови Пленуму Верховного Суду України від 15 квіт. 2005 р. № 5).

Щодо *шостого питання*, тут необхідно з'ясувати зміст кожної кваліфікуючої ознаки, передбаченої ч. 2 і 3 ст. 209 КК. Так, при аналізі повторності злочину слід врахувати важливі рекомендації стосовно кваліфікації повторності злочинів, наведені у постанові Пленуму Верховного Суду України від 4 черв. 2010 р. № 7 “Про практику застосування судами кримінального законодавства про повторність, сукупність і рецидив злочинів та їх правові наслідки”. У цьому зв'язку слід звернути увагу на відмінність повторності злочинів від єдиного продовжуваного злочину, а також на співвідношення повторності злочину і сукупності злочинів. Далі з'ясуйте як впливає на кваліфікацію злочину його вчинення в різних формах співучасті, передбачених ст. 28 КК, а також як визначаються великий і особливо великий розміри та як вони встановлюються в практиці.

Відповідаючи на *сьоме питання*, найперше слід встановити співвідношення легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом (ст. 209 КК), з: а) придбанням, отриманням, зберіганням чи збутом майна, одержаного злочинним шляхом (ст. 198 КК); б) використанням коштів, здобутих від незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів, прекурсорів, отруйних чи сильнодіючих речовин

або отруйних чи сильнодіючих лікарських засобів (ст. 306 КК). Доцільно здійснити порівняльний аналіз цих складів злочинів за всіма їх елементами. Далі зверніть увагу на актуальні питання кваліфікації цього злочину за сукупністю з іншими злочинами (в тому числі предикатними).

Завдання

1. Директор агрофірми “Новий світ” Петренко з метою розширення бізнесу та обмеження діяльності конкурентів запропонував голові селищної ради Міхновському 100 тис. доларів США за передачу земель запасу, що перебували на балансі селищної ради, в довгострокову оренду його агрофірмі. Міхновський прийняв цю пропозицію, однак боявся того, що він не зможе у разі потреби пояснити походження цих коштів, і тому запропонував Петренку замість безпосередньої передачі коштів продати за заниженою вартістю деяку сільськогосподарську техніку агрофірмі “Урожайний край”, власником якої є син Міхновського. Петренко погодився і через деякий час на виконання цієї домовленості була продана техніка за 2,5 млн. грн при її реальній вартості 5 млн. грн. Після цього Міхновський зробив усе необхідне для укладення договору оренди з агрофірмою “Новий світ”, відмовивши іншим потенційним орендарям.

Чи є в діях Міхновського і Петренка склад легалізації майна, здобутого злочинним шляхом? Кваліфікуйте їх дії.

2. Працівник міліції Нікітін цілий рік отримував щомісячно від громадянина Юрченка “відкат” у розмірі 1 тис. доларів США за прикриття збуту на території району наркотичних засобів. Частина отриманих коштів Нікітін використовував для заправки свого автомобіля бензином на АЗС, а іншу частину передавав своїй колишній дружині – приватному підприємцю Дуліній, яка знала про їх злочинне походження. Дуліна вносила ці кошти на свій банківський рахунок, а потім частково потратила їх для купівлі обладнання для ведення свого бізнесу і побутової техніки їх сину.

Чи є в діях Нікітіна і Дуліної склад легалізації майна, здобутого злочинним шляхом? Кваліфікуйте їх дії.

3. Директор підприємства Іванченко з метою одержання кредиту на суму 125 тис. грн. надав банку неправдиву інформацію про балансову вартість належного підприємству майна, підробивши при цьому документи. Отримані кошти Іванченко не мав наміру привласнювати, а використав їх для здійснення фінансово-господарської діяльності підприємства, в тому числі шляхом укладення угод та вчинення фінансових операцій. Щодо Іванченка було відкрито кримінальне провадження за ознаками злочинів, передбачених ч. 1 ст. 366; ч. 1 ст. 222 КК та ч. 1 ст. 209 КК, однак через певний час спливали строки давності притягнення до кримінальної відповідальності за ч. 1 ст. 222 КК.

Чи можна дії Іванченка кваліфікувати як легалізацію майна, здобутого злочинним шляхом? Чи впливає на вирішення такого питання сплив строків давності притягнення до кримінальної відповідальності за предикатне діяння?

Список літератури та матеріалів судової практики

Андрушко П. П. Легалізація (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом: кримінально-правова характеристика / П. П. Андрушко, М. Є. Короткевич. – Київ: Юрисконсульт, 2005. – 292 с.

Аркуша Л. І. Легалізація (відмивання) доходів, одержаних у результаті організованої злочинної діяльності: характеристика, виявлення, розслідування / Л. І. Аркуша. – Одеса: Юрид. літ. – 2010. – 375 с.

Беніцький А. С. До питання визначення ознак діянь, що утворюють склад відмивання злочинних доходів / А. С. Беніцький // Вісн. Криминолог. асоц. України: зб. наук. пр. / Харків. нац. ун-т внутр. справ. – Харків: ХНУВС, 2014. – № 7. – С. 27-35.

Беніцький А. С. Легалізація (відмивання) грошових коштів та іншого майна, здобутих злочинним шляхом (проблеми кримінально-правової кваліфікації): автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08 / А. С. Беніцький; НАН України, Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького. – Київ, 2002. – 20 с.

Дудоров О. О. Злочини у сфері господарської діяльнос-

ті: Кримінально-правова характеристика: монографія. – Київ: Юрид. практика, 2003. – 924 с.

Дудоров О. Чи можуть відмиватися кошти, не сплачені як податки або інші обов'язкові платежі? / О. Дудоров, Т. Тертиченко // Юрид. вісн. України. – 2015. – № 6 (14-20 лют.). – С. 12-13; № 7 (21-27 лют.). – С. 12-13.

Дудоров О. О. Протидія відмиванню “брудного майна”: європейські стандарти та Кримінальний кодекс України: монографія / О. О. Дудоров, Т. М. Тертиченко. – Київ: Ваіте, 2015. – 392 с.

Захаров В. П. Легалізація (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом: теоретико-правовий аспект / В. П. Захаров // Вісн. Нац. ун-ту “Львів. політехніка”. – 2014. – № 801. – С. 180-186.

Заблоцька О. Ю. Основні способи вчинення злочинів, пов'язаних з легалізацією (відмиванням) доходів, одержаних злочинним шляхом / О. Ю. Заблоцька // Митна справа. – 2014. – № 2 (92). – Част. 2. – Кн. 2. – С. 87-91.

Киричко В. М. Злочини у сфері господарської діяльності за Кримінальним кодексом України та в судовій практиці: наук.-практ. комент. / В. М. Киричко, О. І. Перепелиця; за заг. ред. В. Я. Тація. – Харків: Право, 2010. – 784 с.

Кримінальне судочинство в Україні: Судова практика. Злочини у сфері господарської діяльності / за ред. П. П. Пилипчака. – Київ: Праксіс, 2006. – 1176 с.

Міловідов Р. М. Ефективність кримінальної відповідальності за легалізацію (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08 / Р. М. Міловідов; Акад. адвокатури України. – Київ, 2012. – 20 с.

Про практику застосування судами законодавства про кримінальну відповідальність за легалізацію (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом: постанова Пленуму Верхов. Суду України від 15 квіт. 2005 р. № 5 // Вісн. Верхов. Суду України. – 2005. – № 5. – С. 9.

Про практику застосування судами кримінального законодавства про повторність, сукупність і рецидив злочинів та їх правові наслідки: постанова Пленуму Верховного Суду України від 4 черв. 2010 р. № 7 // Там же. – 2010. – № 7. – С. 6-10.

Скулиш Н. Є. Легалізація транснаціональними злочинними організаціями доходів, одержаних злочинним шляхом: поняття та деякі питання протидії / Н. Є. Скулиш // Держава і право. Юрид. і політ. науки: зб. наук. пр. – 2006. – Вип. 34. – С. 459-465.

Тертиченко Т. М. Співвідношення загальноєвропейського законодавства та кримінального законодавства України про протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08 / Т. М. Тертиченко; НАН України, Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького. – Київ, 2015. – 20 с.

Удовик М. Легалізація коштів і матеріальних цінностей, отриманих незаконним шляхом / М. Удовик // Вісн. Акад. управління МВС. – 2008. – № 1-2. – С. 114-121.

(Див. також список літератури до всіх тем).

III. СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ ТА МАТЕРІАЛІВ СУДОВОЇ ПРАКТИКИ ДО ВСІХ ТЕМ

Обов'язкова література

Кримінальне право (Особлива частина): підручник / за ред. О. О. Дудорова, Є. О. Письменського. – 2-ге вид. – Київ: ВД “Дакор”, 2013. – 786 с.

Кримінальне право України: Особлива частина: підруч. / Ю. В. Баулін, В. І. Борисов, В. І. Тютюгін [та ін.]; за ред. В. Я. Тація, В. І. Борисова, В. І. Тютюгіна. – 5-те вид., переробл. і доповн. – Харків: Право, 2015. – 680 с.

Кримінальний кодекс України. Науково-практичний коментар / О. М. Алієва, О. В. Білаш, А. П. Бабій [та ін.]; відп. ред. Є. Л. Стрельцов. – Вид. 8-ме, переробл. та доповн. – Харків: Одиссей, 2012. – 904 с.

Кримінальний кодекс України. Науково-практичний коментар: у 2 т. / за заг. ред. В. Я. Тація, В. П. Пшонки, В. І. Борисова, В. І. Тютюгіна. – Т. 2: Особлива частина / Ю. В. Баулін, В. І. Борисов, В. І. Тютюгін та ін. – 5-те вид., доповн. – Харків: Право, 2013. – 1040 с.

Науково-практичний коментар до Кримінального кодексу України: у 2 т. / за заг. ред. П. П. Андрушка, В. Г. Гончаренка, Є. В. Фесенка. – 3-тє вид., переробл. та доповн. – Київ: Алєрта; КНТ; Центр учб. літ. – 2009. – Т. 1. – 964 с.; Т. 2. – 624 с.

Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / за ред. М. І. Мельника, М. І. Хавронюка. – 9-те вид., переробл. та доповн. – Київ: Юрид. думка, 2012. – 1316 с.

Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / Д. С. Азаров, В. К. Грищук, А. В. Савченко [та ін.]; за заг. ред. О. М. Джужі, А. В. Савченка, В. В. Череня. – Київ: Юрінком Інтер. – 2016. – 1064 с.

Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / К. І. Беяков, П. Д. Біленчук, І. М. Білодід [та ін.]; за заг. ред. О. М. Литвинова. – Київ: Центр учб. літ., 2016. – 536 с.

Додаткова література

Андрушко П. П. Злочини у сфері службової діяльності: навч. посіб. / П. П. Андрушко, А. А. Стрижевська. – Київ: Юрисконсульт, 2006. – 342 с.

Андрушко П. П. Реформа українського антикорупційного законодавства у світлі міжнародно-правових зобов'язань України / П. П. Андрушко. – Київ: Атіка, 2012. – 332 с.

Бантишев О. Ф. Відповідальність за злочини у сфері службової діяльності: питання кваліфікації злочинів, передбачених розділом XVII Кримінального кодексу України: навч. посіб. / О. Ф. Бантишев, В. І. Рибачук. – Київ: Ін Юре, 2003. – 116 с.

Кваліфікація злочинів: навч. посіб. / за ред. О. О. Дудорова, Є. О. Письменського. – Київ: Істина, 2010. – 430 с.

Киричко В. М. Кримінальна відповідальність за корупцію / В. М. Киричко. – Харків: Право, 2013. – 424 с.

Киричко В. М. Унікальний посібник з кримінального права України / В. М. Киричко. – Харків: Право, 2015. – 1088 с.

Клімова С. М. Юридична відповідальність за корупційні правопорушення: навч. посіб. / С. М. Клімова, Т. В. Ковальова, М. О. Тучак. – Харків: Вид-во ХарПІ НАДУ “Магістр”, 2012. – 200 с.

Кримінальна відповідальність за окремі злочини у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг: наук.-практ. посіб. / Ю. В. Ударцов, С. М. Блажівський, Н. В. Лісова [та ін.]; за ред. Ю. В. Ударцова. – Київ: Алерта, 2013. – 180 с.

Максимович Р. Л. Поняття службової особи у кримінальному праві України: монографія / Р. Л. Максимович. – Львів: Львів. держ. ун-т внутр. справ, 2008. – 304 с.

Мельник М. І. Корупція: сутність, поняття, заходи протидії / М. І. Мельник – Київ: Атіка, 2001. – 410 с.

Методичні рекомендації з питань кваліфікації корупційних злочинів, передбачених ст. 364-1, 365-1, 365-2, 368-2, 368-3, 368-4, 369-2 КК України / О. Г. Кальман, В. М. Куц, Я. О. Треннова, Н. М. Ярмиш. – Київ: Нац. акад. прокуратури України. – 2012. – 38 с.

Навроцький В. Посадові злочини: лекції / В. Навроцький. – Львів: Вид. ЛДУ, 1997. – 28 с.

Навроцький В. О. Основи кримінально-правової кваліфікації: навч. посіб. / В. О. Навроцький. – Київ: Юрінком Інтер, 2009. – 512 с.

Настільна книга детектива, прокурора, судді: комент. антикорупційного законодавства / за ред. М. І. Хавронюка. – Київ: ВД “Дакор”, 2016. – 496 с.

Осадчий В. І Корупційні злочини: монографія / В. І. Осадчий. – Київ: Вид-во Європ. ун-ту, 2016. – 82 с.

Правила кримінально-правової кваліфікації у постановах Пленуму Верховного Суду України: практ. посіб. – Харків: Фінарт, 2012. – 196 с.

Савченко А. В. Злочини у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов’язаної з наданням професійних послуг: наук.-практ. комент. до розд. XVII Особливої частини Кримінального кодексу України / А. В. Савченко, О. В. Кришевич; за ред. В. І. Шакуна. – Київ: Алерта, 2012. – 160 с.

Савченко А. В. Корупційні злочини (кримінально-правова характеристика): навч. посіб. / А. В. Савченко. – Київ: Центр учб. літ., 2016. – 168 с.

Светлов А. Я. Ответственность за должностные преступления / А. Я. Светлов; отв. ред. И. П. Лановенко. – Киев: Наук. думка, 1978. – 304 с.

Слуцька Т. І. Кримінальна відповідальність за злочини, вчинені у сфері службової діяльності: навч. посіб. / Т. І. Слуцька. – Київ: КНТ, 2007. – 168 с.

Судова практика в справах про злочини в сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов’язаної з наданням публічних послуг: окремі тенденції, проблеми та перспективи вдосконалення / К. П. Задоя, М. О. Захарченко, К. І. Киливник [та ін.]; наук. ред.: К. П. Задоя. – Київ: Вид-во ТОВ “Аграр Медіа Груп”, 2014. – 136 с.

Тютюгін В. І. Злочини у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов’язаної з наданням публічних послуг: навч.-практ. посіб. / В. І. Тютюгін, Ю. В. Гродецький,

С. В. Гізімчук; за ред. В. Я. Тація, В. І. Тютюгіна. – Харків: Право, 2014. – 232 с.

Шиманський Ф. В. Хабарництво: кримінально-правовий аналіз одержання, давання і провокації хабара / Ф. В. Шиманський. – Одеса: Фенікс, 2004. – 180 с.

Юрченко О. М. Загальні засади кваліфікації злочинів у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг / О. М. Юрченко, О. Ф. Бантишев, С. А. Кузьмін. – Київ: Паливода А. В., 2012. – 60 с.

Ярмиш Н. М. Проблеми кримінально-правової кваліфікації (злочини проти життя та здоров'я особи, проти власності, у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг): навч. посіб. / Н. М. Ярмиш. – Київ: Нац. акад. прокуратури України, 2014. – 192 с.

Матеріали судової практики

Практика судів України з кримінальних справ (2009–2011). – Вид. 2-ге, доповн. / Уклад. В. І. Тютюгін; за заг. ред. В. Я. Тація. – Харків: Одіссей, 2012. – 504 с.

Практика судів України з кримінальних справ (2012–2013 рр.) / Уклад. В. І. Тютюгін; за заг. ред. В. Я. Тація. – Харків: Право, 2014. – 704 с.

Збірник судових рішень у справах щодо провокації злочину працівниками правоохоронних органів / упоряд.: С. В. Прийма, С. О. Шульгін. Харків: Право, 2015. 672 с.

Практика судів України з кримінальних справ (2014–2015) / уклад. В. І. Тютюгін; за заг. ред. В. Я. Тація. – Харків: Право, 2016. – 800 с.

ІV. ПИТАННЯ ДЛЯ ПІДГОТОВКИ ДО ІСПИТУ

- 1.** Поняття корупції і корупційних правопорушень.
- 2.** Поняття і види корупційних злочинів.
- 3.** Поняття і види злочинів, пов'язаних з корупцією.
- 4.** Ознаки родового та безпосередніх об'єктів корупційних і пов'язаних з корупцією злочинів, їх значення для кваліфікації таких злочинів.
- 5.** Предмети корупційних і пов'язаних з корупцією злочинів, їх види.
- 6.** Поняття і види неправомірної вигоди.
- 7.** Відмежування неправомірної вигоди від подарунка.
- 8.** Загальна характеристика об'єктивної сторони корупційних і пов'язаних з корупцією злочинів.
- 9.** Правила визначення одного неоподаткованого мінімуму доходів громадян при кваліфікації корупційних і пов'язаних з корупцією злочинів.
- 10.** Особливості застосування неоподаткованого мінімуму доходів громадян при кваліфікації продовжуваного злочину.
- 11.** Загальна характеристика суб'єктивної сторони корупційних і пов'язаних з корупцією злочинів.
- 12.** Суб'єкти корупційних і пов'язаних з корупцією злочинів, їх види.
- 13.** Міжнародні договори України про відповідальність за корупційні і пов'язані з корупцією правопорушення та їх кримінально-правове значення.
- 14.** Ознаки родового та безпосередніх об'єктів злочинів у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг, їх значення для кваліфікації цих злочинів.
- 15.** Форми злочинних діянь, вчинюваних у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг. Зв'язок між діянням винної особи і її службовою діяльністю та його значення для кваліфікації злочинів.
- 16.** Загальна характеристика суспільно небезпечних наслідків та законодавчих конструкцій об'єктивної сторони у складах злочинів, вчинюваних у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг.

17. Загальна характеристика суб'єктивної сторони злочинів у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг.

18. Особливості законодавчого вирішення питання про суб'єктів злочинів у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг.

19. Загальне визначення службових осіб і його значення для кваліфікації корупційних і пов'язаних з корупцією злочинів.

20. Поняття службових осіб публічного права (визначене у примітці до ст. 364 КК) і його значення для кваліфікації корупційних і пов'язаних з корупцією злочинів.

21. Поняття службової особи юридичної особи приватного права і його значення для кваліфікації корупційних і пов'язаних з корупцією злочинів.

22. Поняття осіб, які здійснюють професійну діяльність, пов'язану з наданням публічних послуг. Правові засади визнання осіб такими, що надають публічні послуги.

23. Кваліфікація зловживання владою або службовим становищем (ч. 1 ст. 364 КК).

24. Відмежування зловживань службовою особою владою, службовим становищем або повноваженнями (ст. 364 і 364¹ КК) від привласнення, розтрати або заволодіння чужим майном шляхом зловживання службовою особою своїм службовим становищем.

25. Кваліфікація зловживання повноваженнями службовою особою юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми (ч. 1 ст. 364¹ КК).

26. Тяжкі наслідки у складах зловживань службовою особою владою, службовим становищем або повноваженнями (ч. 2 ст. 364 і ч. 2 ст. 364¹ КК): поняття, види та вирішення питання про необхідність додаткової кваліфікації вчиненого за іншими статтями КК.

27. Кваліфікація зловживання повноваженнями особами, які надають публічні послуги (ч. 1 ст. 365² КК).

28. Кваліфікуючі ознаки, обтяжуючі відповідальність за зловживання повноваженнями особами, які надають публічні послуги.

29. Кваліфікація зловживань владою, службовим становищем або повноваженнями (ст. 364, 364¹, 365² КК) при конкуренції статей КК.

30. Відмежування зловживання владою або службовим становищем від перевищення влади або службових повноважень працівником правоохоронного органу.

31. Кваліфікація службового підроблення (ч. 1 ст. 366 КК).

32. Службове підроблення, яке спричинило тяжкі наслідки: поняття тяжких наслідків, їх види та особливості причинного зв'язку.

33. Співвідношення службового підроблення і зловживання владою, службовим становищем або повноваженнями (ст. 364, 364¹, 365² КК).

34. Відмежування службового підроблення від інших злочинів, пов'язаних з підробкою документів.

35. Кваліфікація декларування недостовірної інформації (ст. 366¹ КК).

36. Кваліфікація дій особи, яка підкупує працівника підприємства, установи чи організації (ч. 1 ст. 354 КК).

37. Кваліфікація дій особи, яка підкупує службову особу публічного права (ч. 1 ст. 369 КК).

38. Кваліфікація дій особи, яка підкупує службову особу юридичної особи приватного права (ч. 1 ст. 368³ КК).

39. Кваліфікація дій особи, яка підкупує особу, що надає публічні послуги (ч. 1 ст. 368⁴ КК).

40. Кваліфікація дій працівника підприємства, установи чи організації, якого підкупує інша особа (ч. 3 ст. 354 КК).

41. Кваліфікація дій службової особи публічного права, яку підкупує інша особа (ч. 1 ст. 368 КК).

42. Кваліфікація дій службової особи юридичної особи приватного права, яку підкупує інша особа (ч. 3 ст. 368³ КК).

43. Кваліфікація дій особи, яка надає публічні послуги, вчинюваних при підкупі її іншою особою (ч. 3 ст. 368⁴ КК).

44. Кваліфікація дій службової особи публічного права, яку підкупує інша особа, залежно від розмірів неправомірної вигоди (ст. 368 КК).

45. Поняття службових осіб, які займають відповідальне становище, і його значення для кваліфікації корупційних злочинів.

46. Поняття службових осіб, які займають особливо відповідальне становище, і його значення для кваліфікації корупційних злочинів.

47. Поняття та кваліфікація повторності підкупу службової особи або особи, яка надає публічні послуги, або працівника підприємства, установи чи організації.

48. Кваліфікація вчинення підкупу службової особи або особи, яка надає публічні послуги, або працівника підприємства, установи чи організації залежно від форми співучасті.

49. Спеціальні умови звільнення від кримінальної відповідальності особи, яка пропонувала, обіцяла або надала неправомірну вигоду службовій особі або особі, що надає публічні послуги, або працівнику підприємства, установи чи організації.

50. Поняття і види вимагання неправомірної вигоди службовою особою або особою, яка надає публічні послуги, або працівником підприємства, установи чи організації.

51. Відмінність вимагання неправомірної вигоди від прохання надати таку вигоду і її значення для кваліфікації злочинів.

52. Відмежування дій, поєднаних з вимаганням неправомірної вигоди, вчинених службовою особою або особою, яка надає публічні послуги, або працівником підприємства, установи чи організації, від суміжних злочинів.

53. Кваліфікація незаконного збагачення (ст. 368² КК).

54. Співвідношення незаконного збагачення з прийняттям пропозиції, обіцянки або одержанням неправомірної вигоди службовою особою (ст. 368 КК), а також із зловживанням владою або службовим становищем (ст. 364 КК).

55. Кваліфікація дій особи, яка підкупує іншу особу до зловживання впливом (ч. 1 ст. 369² КК).

56. Кваліфікація дій особи, яку підкупує інша особа до зловживання впливом (ч. 2 ст. 369² КК).

57. Поняття вимагання у складі зловживання впливом (ч. 3 ст. 369² КК): проблема визначення його змісту та застосування при кваліфікації цього злочину.

58. Поняття осіб, уповноважених на виконання функцій держави, і його значення для кваліфікації зловживання впливом.

59. Співвідношення зловживання впливом з підкупом службової особи або особи, яка надає публічні послуги, а також з одержанням такими особами неправомірної вигоди шляхом вимагання (ст. 368, 368³, 368⁴, 369 КК).

60. Співвідношення зловживання впливом з незаконним збагаченням та зловживаннями владою, службовим становищем або повноваженнями (ст. 364, 364¹, 365² КК).

61. Кваліфікація протиправного впливу на результати офіційних спортивних змагань (ч. 1 і 2 ст. 369³ КК).

62. Кваліфікація порушення заборони розміщення ставок на спорт (ч. 3 ст. 369-3 КК).

63. Кваліфікація провокації підкупу (ст. 370 КК).

64. Співвідношення провокації підкупу і співучасті в підкупі службової особи або особи, яка надає публічні послуги (ст. 368, 368³, 368⁴, 369 КК).

65. Відмежування провокації підкупу від контрольованого правоохоронним органом надання неправомірної вигоди службовій особі або особі, яка надає публічні послуги, або працівнику підприємства, установи чи організації, які вимагали таку вигоду.

66. Кримінально-правова оцінка дій особи, спровокованої на вчинення підкупу працівником правоохоронного органу.

67. Кваліфікація привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем (ч. 1 і 2 ст. 191 КК).

68. Кваліфікуючі ознаки, обтяжуючі відповідальність за привласнення, розтрату майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем.

69. Відмежування привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем від інших злочинів проти власності.

70. Кваліфікація легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом (ч. 1 ст. 209 КК).

71. Кваліфікуючі ознаки, обтяжуючі відповідальність за легалізацію (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом.

72. Відмежування легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, (ст. 209 КК) від суміжних злочинів.

Навчальне видання

Електронне видання

**ПРОБЛЕМИ КВАЛІФІКАЦІЇ
КОРУПЦІЙНИХ
І ПОВ'ЯЗАНИХ З КОРУПЦІЄЮ
ЗЛОЧИНІВ
НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИЙ
ПОСІБНИК
ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ
ТА ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ**

**для студентів 4-го курсу
Інституту прокуратури та кримінальної юстиції
першого (бакалаврського) рівня
галузь знань 08 “Право” спеціальності 081 “Право”**

А в т о р и: ТАЦІЙ Василь Якович,
ТЮТЮГІН Володимир Ілліч,
КИРИЧКО Василь Миколайович,
ГРОДЕЦЬКИЙ Юрій Васильович,
РАДУТНИЙ Олександр Едуардович,
ПІЗІМЧУК Сергій В'ячеславович,
ЗАЙЦЕВ Олексій Володимирович,
РУБАЩЕНКО Микола Анатолійович

Відповідальний за випуск *В. Я. Тацій*

Редактор *В. В. Арнаутова*
Комп'ютерна верстка *А. В. Старжинської*